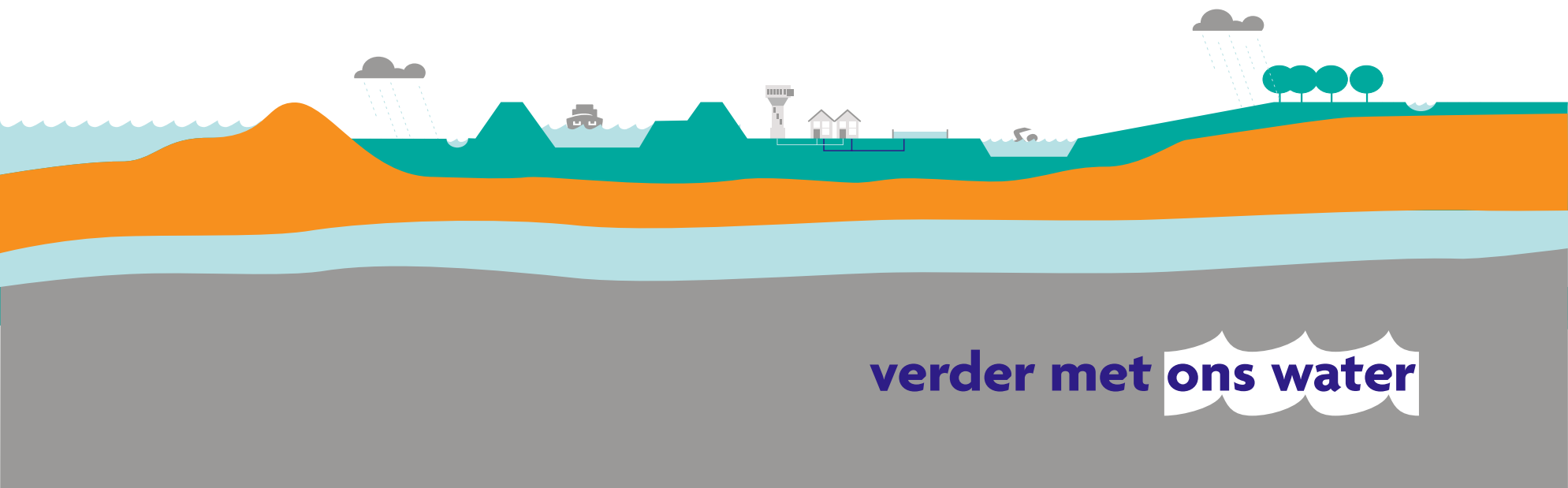


De staat van ons water

Rapportage over de uitvoering van het waterbeleid in 2024

2024



verder met ons water

Colofon

De Staat van Ons Water is een gezamenlijke rapportage van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, de Unie van Waterschappen, de Vereniging van Waterbedrijven in Nederland, het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Met de Staat van Ons Water rapporteert de minister van Infrastructuur en Waterstaat elk jaar in mei aan de Tweede Kamer over de ontwikkelingen in het waterbeleid in het afgelopen kalenderjaar.

In deze rapportage staan links naar verdiepende informatie op internet. Het MIRT Overzicht 2025 geeft een overzicht van de voortgang van een groot aantal concrete uitvoeringsprogramma's in 2024. Meer algemene informatie over het waterbeleid en de organisaties die daaraan werken is te vinden op onswater.nl en helpdeskwater.nl.

<i>Coördinatie</i>	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en Unie van Waterschappen (Unie)
<i>Redactie</i>	Bettina Gelderland (www.omnibee.nl)
<i>Vormgeving</i>	Mijs Cartografie en Vormgeving (www.mijs.net)
<i>Infographics</i>	René Rijkers (www.rikkers.net)

Leeswijzer

Navigeer naar verschillende hoofdstukken via de balk boven.

Hyperlinks: (bijv.) [website Vewin](#)

Verwijzingen naar een infographic

(Links in de kantlijn voor linker kolom,
rechts in de kantlijn voor rechterkolom)

Terug naar bijbehorende tekst (interne link)

Naar leeswijzer / beknopte inhoudsopgave

Naar volledige inhoudsopgave



Inhoud

Inleiding 4

1. Beleid en bestuur: 6

heldere kaders voor het waterbeheer

2. Water en klimaat: 13

omgaan met klimaatverandering

3. Waterveiligheid: 18

veilig leven in de delta

Extra katern: Water en Bodem 27

4. Waterkwaliteit en Waterketen: 36

gezond leven in de delta

5. Grote wateren: 52

robuuste waternatuur in de delta

6. Internationaal: 60

samen sterk voor wateropgaven wereldwijd

7. Financiën van het waterbeheer 72

Lijst van afkortingen 78

Inleiding

Nederland is gebouwd op en in relatie met het water. Ook in 2024 hebben de waterbeheerders weer hard gewerkt om ons te voorzien van kwalitatief en gezond (drink)water en ons land te beschermen tegen wateroverlast en toenemende droogte.

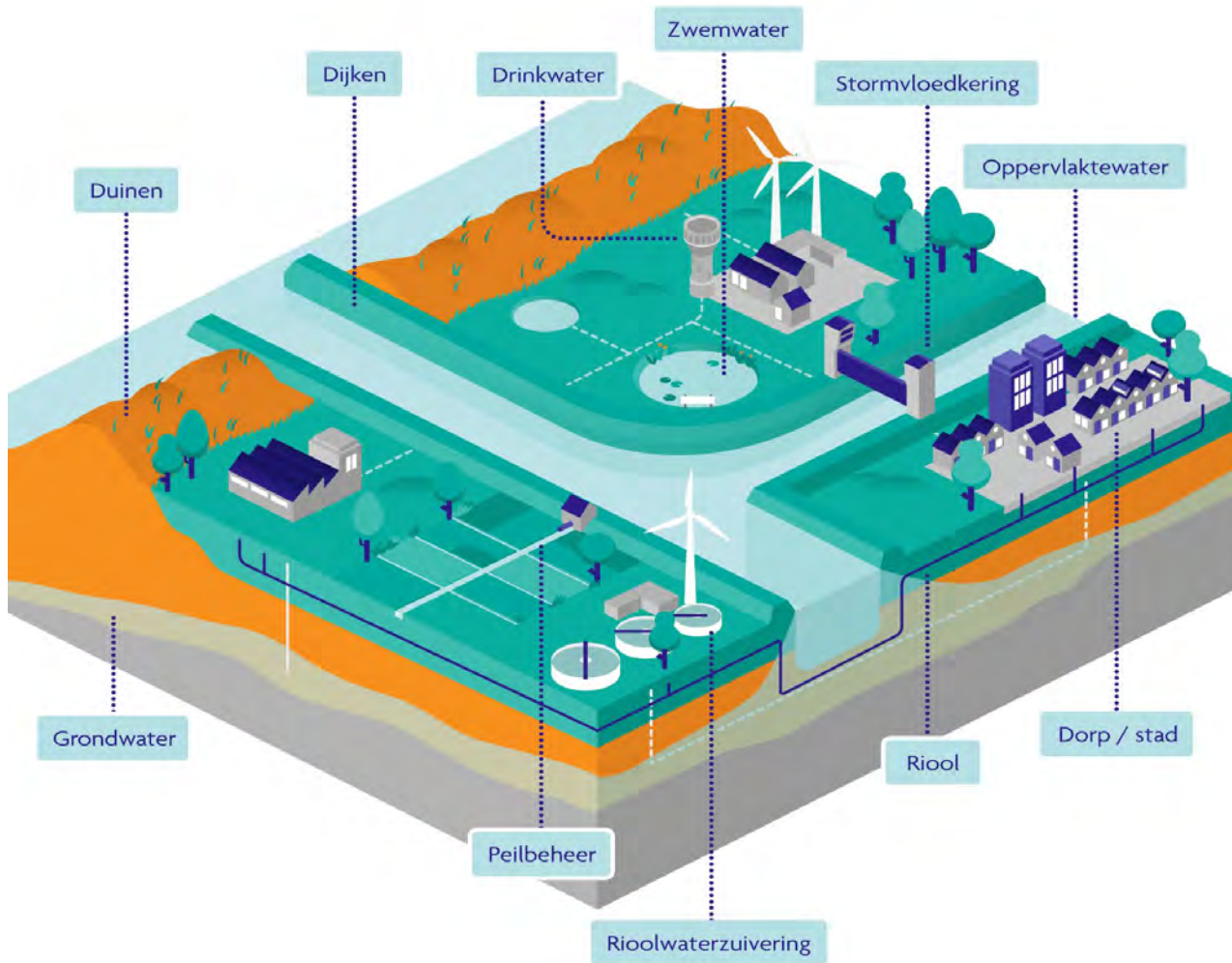
In Nederland werken we aan grote ruimtelijke opgaves waarin water op allerlei manieren een rol speelt zoals het woningtekort, de omslag naar groene energie, kringloop-landbouw en natuurbeheer. Er staat druk op onze waterveiligheid en kwaliteit. Dit alles vraagt om ingrijpende

ruimtelijke keuzes en ingrepen. Het is een hele puzzel om de verschillende gebruikersfuncties op elkaar af te stemmen. Goede samenwerking met alle betrokkenen is daarvoor cruciaal, zowel op nationaal als op Europees niveau. Met deze nieuwe Staat van Ons Water geven we een breed overzicht over al die vraagstukken en onze aanpak hierbij. Het laat zien dat we nooit klaar zijn. Het laat ook zien dat we heel veel kennis en expertise in huis hebben om met vertrouwen naar de toekomst te kijken. De watersector wenst iedereen veel leesplezier!



Waterbeheer

naar leeswijzer ↻



In Nederland staan verschillende partijen samen aan de lat voor het waterbeleid en -beheer: het Rijk, de waterschappen, provincies, gemeenten en (drink) waterbedrijven. Ieder van deze organisaties heeft eigen verantwoordelijkheden en taken. Waar in dit rapport over waterbeheerders wordt gesproken, worden daarmee deze partijen bedoeld. Zij werken intensief samen om Nederland te beschermen tegen wateroverlast, en ze zorgen voor voldoende schoon water voor diverse functies (zoals drinkwater).

Verantwoordelijkheden

Het Rijk:

nationaal waterbeleid

Rijkswaterstaat:

beheer van het hoofdwatersysteem en enkele waterkeringen (waaronder de stormvloedkeringen)

Waterschappen:

beheer van het regionale watersysteem en de meeste waterkeringen, rioolwaterzuivering

Provincies:

regionaal waterbeleid, bescherming grondwater voor drinkwatervoorziening en toezicht op de waterschappen

Gemeenten:

stedelijk waterbeheer en riolering

(Drink)waterbedrijven:

drinkwatervoorziening

1

Beleid en bestuur: heldere kaders voor het waterbeheer



Het Nederlandse waterbeleid staat voor complexe uitdagingen door geopolitieke spanningen en digitale bedreigingen. Daarnaast vragen extreme droogte, piekbuien en zeespiegelstijging om robuuste en flexibele oplossingen. Om deze aan te pakken, werken waterbeheerders intensief samen met lokale overheden, bedrijven en kennisinstellingen. Ook in 2024 hebben ze zich volop ingezet om Nederland waterveilig en toekomstbestendig te maken. Belangrijke ontwikkelingen waren onder andere de invoering van de Omgevingswet en de introductie van onafhankelijke rekenkamers door de waterschappen. Zo bouwen we samen aan een weerbaar en duurzaam waterbeheer voor de toekomst.

Inhoud

Beschermingsaanpak vitale infrastructuur water

Cybersecurity

Waterprogramma's en Watertoets

Rekenkamers

Omgevingswet en Nota Ruimte

Missie gedreven topsectoren- en innovatiebeleid

Deltaprogramma 2025

Deltascenario's en herijking

Adviezen Deltacommissaris

Water en duurzaamheid

Water en natuur

Beschermingsaanpak vitale infrastructuur water

6

7

8

8

8

9

10

10

11

11

12

De veiligheid en economie van Nederland zijn sterk afhankelijk van het goed functioneren van belangrijke infrastructuur en systemen waaronder de energie- en drinkwatervoorziening, bestuur en overheid en het waterbeheer. Het is cruciaal dat alle vitale systemen goed beschermd zijn tegen storingen, uitval of (zowel bewuste als onbewuste) manipulatie. Ook in noodsituaties moeten ze blijven werken. Bedrijven en organisaties spelen hierin de hoofdrol, met ondersteuning van de overheid. Dit is de essentie van de actielijn 'Bescherming van vitale infrastructuur' uit de Veiligheidsstrategie van het Koninkrijk der Nederlanden.

Het waarborgen van drinkwatervoorziening en waterbeheer zijn en blijven cruciaal voor de veiligheid en continuïteit van

onze samenleving. Daarom werkt IenW in verschillende programma's samen met organisaties om de vitale waterprocessen te verbeteren op het gebied van dreigingsanalyse, risicobeheersing, cybersecurity, fysieke beveiliging, economische veiligheid, integriteit van personeel, crisismanagement en bedrijfscontinuïteit. Vanuit het Actieprogramma 'Verbeteren weerbaarheid van het vitale proces keren en beheren waterkwantiteit' zijn in 2024 verschillende projectmatige activiteiten uitgevoerd die bijdragen aan het verbeteren van de weerbaarheid van dat proces. Samen met de meest belangrijke aanbieders is onder meer gekeken naar het uniformeren van de methodiek om kritieke infrastructuur te identificeren en is nader onderzoek gestart naar de positie van de verschillende partijen in het vitale proces. Waar mogelijk is daarbij aangesloten op bestaand beleid en programma's. Dit alles om ervoor te zorgen dat de processen en organisaties die betrokken zijn bij waterbeheer en drinkwatervoorziening beter voorbereid zijn op risico's en verstoringen.

In 2024 is hard gewerkt aan de implementatie van de Critical Entities Resilience directive (CER) en de Network and Information systems Security 2 richtlijn (NIS2) die Europese landen verplichten om hun vitale infrastructuur en digitale systemen beter te beschermen tegen verstoringen, cyberaanvallen en andere dreigingen. IenW begeleidt dit proces projectmatig. De richtlijnen zijn in Nederland vertaald naar de Wet Weerbaarheid Kritieke Entiteiten (Wwke) en Cyberbeveiligingswet (Cbw). De internetconsultatie van de wetsvoorstellen vond plaats in de zomer van 2024, en in december zijn ze naar de Raad van State gestuurd.

Door de veranderende geopolitieke ontwikkelingen en de toename van digitale dreigingen, is er in 2024 veel aandacht gekomen voor het verbeteren van de weerbaarheid van de samenleving. Daarbij is het logisch dat ook de bescherming van vitale infrastructuur – zoals water, energie en transport – een belangrijk onderwerp is. Daarom is IenW in 2024 gestart met het in kaart brengen van wat er de komende jaren moet gebeuren om organisaties die een belangrijke rol spelen in de vitale infrastructuur (de vitale aanbieders) beter te beschermen tegen dit soort dreigingen.

Cybersecurity

Waterveiligheid en digitale veiligheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Nederland moet kunnen vertrouwen op een betrouwbaar en zo veilig mogelijk waterbeheer en (drink-)watervoorziening. Hiervoor is het van belang dat het niveau van beveiliging past bij het actuele dreigingsniveau en de gerelateerde cyber risico's.

Het programma 'Versterken cyberweerbaarheid in de watersector' draagt bij aan de Nederlandse Cybersecurity Strategie (NLCS). Onder regie van IenW heeft het programma in 2023 bestuurlijke afspraken gemaakt met drinkwaterbedrijven, gemeenten, provincies en waterschappen. Afsproken is om de projectmatige aanpak voort te zetten en instrumenten te ontwikkelen die de watersector helpen om voorbereid te zijn op aanvullende maatregelen die voortkomen uit de Cyberbeveiligingswet de Wwke. In 2024 is een aantal activiteiten opgestart of hernieuwd. Deze komen merendeels voort uit nieuwe wetgeving of eerdere trajecten, en maken gebruik van de kennis en ervaring die daarbij zijn opgedaan. Concrete ontwikkelingen in 2024 zijn (niet uitputtend):

- De roadmap voor de drinkwatersector op het gebied van monitoring en detectie heeft geresulteerd in een traject met de drinkwaterbedrijven dat erop is gericht om samen te werken en te leren op het gebied van monitoring en detectie;
- Het project voor het analyseren van ketenrisico's voor het hoofd- en regionale watersysteem liep in 2024 door. Om de sector steeds weerbaarder te maken blijft trainen en oefenen cruciaal. Daarom is het traject rondom Red Team (aanvallend)/Blue team (verdedigend) trainingen gericht op Operationele Technologie (OT) in 2024 opnieuw opgestart;
- Normering van maatregelen is van belang om effectief maatregelen te kunnen nemen. Ook hier heeft het programma in 2024 aan gewerkt;
- Het cybersecurity dreigingsscenario traject voor het proces Keren en Beheren is afgerond.

Waterprogramma's en Watertoets

Het Coalitieakkoord (2021-2025) vermeldt dat de Watertoets een dwingender karakter krijgt. In lijn hiermee kent de Omgevingswet die per 1 januari 2024 in werking is getreden, een versterkte Watertoets: 'de weging van het waterbelang'. Dit houdt in dat overheden verplicht zijn te overleggen met de waterbeheerder bij het opstellen of aanpassen van omgevingsplannen en enkele soortgelijke instrumenten. Wanneer een gemeente of provincie het advies van de waterbeheerder niet of slechts gedeeltelijk overneemt, moet zij motiveren waarom ze ervan afwijkt. In het Bestuursakkoord Water (Rijk, IPO, VNG, Unie, Vewin) is afgesproken om bij alle ruimtelijke plannen die van belang zijn voor het waterbeheer de Weging Waterbelang toe te passen.

Rekenkamers

Op 1 januari 2024 is de **Wet versterking decentrale rekenkamers** in werking getreden. Deze wet heeft tot gevolg dat de waterschappen verplicht worden om een volledig onafhankelijke (gemeenschappelijke), extern samengestelde rekenkamer in te stellen.

In het voorjaar van 2024 hebben de algemeen besturen van alle waterschappen de verordening op de rekenkamer vastgesteld en vervolgens de rekenkamers bemenst. In het najaar van 2024 zijn de rekenkamers met hun werkzaamheden gestart.

Omgevingswet en Nota Ruimte

Op 1 januari is de Omgevingswet in werking getreden. De Omgevingswet bundelt diverse regelgeving en is gericht op een duurzame ontwikkeling en de bescherming en verbetering van het leefmilieu. Dit nieuwe stelsel bevordert een integrale benadering van de fysieke leefomgeving. Het Rijk, de provincies en gemeenten maken elk voor hun eigen gebied een lange termijn integrale visie op de fysieke leefomgeving: de Omgevingsvisie. De nationale omgevingsvisie voor het Rijk wordt vastgesteld door de minister van VRO, in overeenstemming met de minister die het aangaat.

Op dit moment werkt het kabinet, onder aanvoering van de minister van VRO, aan een nieuwe Nota Ruimte, de opvolger van de nationale omgevingsvisie (NOVI) uit 2020. De Nota Ruimte wordt de integrale visie op de fysieke leefomgeving in Nederland in 2030, 2050 en met een doorkijk naar 2100. In deze Nota maakt het kabinet integrale ruimtelijke keuzes voor nu en de toekomst.

In juni 2024 heeft het vorige kabinet het voorontwerp Nota Ruimte gepubliceerd. Hierin staan de belangrijkste opgaven en te maken keuzes toegelicht. Het voorontwerp wordt in lijn gebracht met het regeerprogramma en diverse keuzes en richtingen worden, richting de ontwerp Nota Ruimte, herijkt dan wel verdiept.

Om gezamenlijk met de medeoverheden uitvoering te geven aan de ruimtelijke keuzes werkt het Rijk samen met de medeoverheden in het programma NOVEX. Hierin wordt samen met provincies toegewerkt naar bestuurlijke afspraken in de vorm van ruimtelijke arrangementen en in NOVEX-gebieden samen met de regio naar ontwikkelperspectieven en uitvoeringsagenda's.

Daarnaast geeft het Rijk zelf, met nationale programma's, ook al invulling aan de diverse opgaven op het gebied van de fysieke leefomgeving. Voorbeelden hiervan zijn het Nationaal Waterprogramma, Programma Ruimte voor de Rivier 2.0 en het Deltaprogramma.

Missie gedreven topsectoren- en innovatiebeleid

Het innovatiebeleid is missie-gedreven en erop gericht om samen met overheden, bedrijven en kennisinstellingen te werken aan oplossingen voor de uitdagingen van deze tijd en zo economische en maatschappelijke impact te maken. De focus ligt op de grote transities op het gebied van klimaat en energie, digitalisering en sleuteltechnologieën, en circulaire economie.

Het kabinet vernieuwde in 2024 de manier waarop het missie-gedreven innovatiebeleid wordt aangestuurd. Het

doel hiervan is om de overlegstructuur eenvoudiger te maken, en het aantal vergaderingen te beperken. Daarnaast is in 2024 gestart met de uitwerking van het industriebeleid, ter vervanging van de huidige topsectoren. Industriebeleid gaat over strategische autonomie en de inzet op de groeimarkten van de toekomst.

Verder zijn in 2024 zijn de nationaal groeifondsprojecten UPPWATER en NL2120 gestart. Het project UPPWATER loopt tot en met 2033 en draagt bij aan de ontwikkeling van innovatieve technologieën om de kwaliteit en beschikbaarheid van (drink)water te waarborgen en om de nieuwe technologieën (inter)nationaal te vermarkten. UPPWATER ontvangt 135 miljoen euro. De totale publiek private investering in UPPWATER bedraagt ca.350 miljoen euro.

NL2120 is een kennis- en innovatieprogramma gericht op het opschalen van natuur gebaseerde oplossingen zoals Ruimte voor de Rivier en de Zandmotor. Knelpunten voor deze natuur gebaseerde oplossingen zijn institutioneel, technisch en sociaal van aard. NL2120 ontvangt 110 miljoen euro subsidie, waarvan 40 miljoen voorwaardelijk. De totale publiek-private investering bedraagt 150 miljoen euro. Zo'n 25 kennisinstellingen, bedrijven en NGO's werken in het programma samen.

In 2024 is 13 miljoen euro aan subsidie gegeven voor publiek-privaat onderzoek binnen het Water en Delta-domein. De publiek-private consortiumaanpak in het Kennisprogramma Zeespiegelstijging, dat werkt aan lange termijn denkrichtingen voor Nederland, is genomineerd voor de WOW samenwerkingsprijs 2025.

In 2024 heeft het Human Capital Programma van de topsector water en maritiem de volgende resultaten opgeleverd:

- De inzet van waterambassadeurs: studenten afkomstig uit hbo en wo die zich actief inzetten voor het Stroomversnellersnetwerk. Dit netwerk bestaat uit 400 studenten (wo, hbo of mbo) die een water- of maritieme opleiding volgen, of grote interesse in de watersector hebben;
- Visieontwikkeling m.b.t. de human capital innovaties die nodig zijn bij het oplossen van de maatschappelijke uitdaging die spelen rondom Landbouw, Water, Voedsel, in samenwerking met professionals uit de groene domeinen;
- IenW geeft na de zomer akkoord voor steun aan een langjarig initiatief voor praktijkgericht onderzoek voor water en bodem in samenwerking met NWO SIA.

Deltaprogramma 2025

Het Nationaal Deltaprogramma werkt aan de bescherming van Nederland tegen overstromingen, weerbaarheid tegen watertekorten en een klimaatbestendige ruimtelijke inrichting. Op Prinsjesdag 2024 heeft de minister van IenW het Deltaprogramma 2025 aan de Staten-Generaal aangeboden. De hoofdboodschap is dat Nederland anders moet omgaan met te veel en te weinig water. Het optimaliseren van het waterbeheer wat we al eeuwen excellent doen, biedt onvolgende soelaas. Zelfs als we alles op alles zetten in het waterbeheer nemen de opgaven toe: meer dijkversterkingen, meer verzilting, groter watertekort, meer wateroverlast. We zullen de oplossing dan ook moeten vinden in de manier waarop we onze ruimte inrichten en gebruiken. We moeten beter leren leven met te veel en te weinig water.



Het Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten zijn belangrijke partners in het Deltaprogramma. In toenemende mate zijn andere maatschappelijke partners betrokken. Zo is er sinds 2023 extra aandacht voor samenwerking met de financiële sector op het gebied van klimaatadaptatie.

Deltascenario's en herijking

In 2024 heeft Deltares in opdracht van de Deltacommissaris en IenW nieuwe scenario's opgesteld voor de toekomstige wateropgaven. Deze scenario's zijn gebaseerd op de nieuwste inzichten van onder andere het KNMI, het Planbureau voor de Leefomgeving en Wageningen Universiteit. In alle scenario's neemt de impact van wateroverlast en watertekort toe. Evenals de impact op waterveiligheid. Dat komt vooral omdat het weer grilliger wordt. Met nattere winters, drogere zomers, en meer piekbuien. De wateropgaven stapelen zich steeds meer op, en dat maakt de aanpak complexer. Dit raakt alle gebieden en alle watergebruikers. Samen met toenemende druk op de ruimte en andere ontwikkelingen in de omgeving van het Deltaprogramma vraagt dat om nieuwe keuzes. De herijking die het Deltaprogramma tot en met 2026 uitvoert, brengt die keuzes in beeld.

Adviezen Deltacommissaris

Deltacommissaris Co Verdaas geeft in zijn aanbiedingsbrief bij het Deltaprogramma 2025 drie adviezen die samen met de kabinetsreactie onderdeel zijn van het jaarlijkse Deltaprogramma. De adviezen zijn:

1. Denk groter en kijk vooruit: doorbreek de impasse in het fysieke domein die ontstaat door de hoeveelheid opgaven en uiteenlopende belangen. Voor het landelijk gebied kan een perspectief voor toekomstbestendig agrarisch landgebruik dat ook bijdraagt aan water en bodemopgaven, een vliegwielt worden;
2. Geef water de ruimte. Breng beter in kaart welke kwetsbaarheden er per regio zijn voor te veel en te weinig water, en hoe ze onderling samenhangen. Daaruit volgt welke aanpassingen in landgebruik en inrichting mogelijk zijn, en welke risico's overblijven voor watergebruikers. De Deltacommissaris adviseert om voor gebieden die gereserveerd worden voor berging van water helder te maken wat wel en niet kan, al dan niet tijdelijk;
3. Investeer tijdig in het op orde krijgen van voldoende uitvoeringskracht: De Deltacommissaris wijst op de krappe budgetten voor de versterking van de dijken in Nederland. Hij adviseert afspraken te maken over de nominale groei van budgetten in het Deltafonds om zo zekerheid te bieden voor de lange termijn. Ook gebrek aan uitvoeringscapaciteit is een risico. Daarom adviseert de Deltacommissaris ook om afspraken met onderwijs en werkgevers te maken om te borgen dat er voldoende professionals opgeleid worden.

Water en duurzaamheid

In Nederland spelen de waterbeheerders een grote rol in het omschakelen naar een groene economie. Dat is logisch want

zij worden als geen ander geconfronteerd met de negatieve gevolgen van milieuverontreiniging en klimaatverandering.

Alle waterbeheerders streven naar een circulaire economie in 2050, met als tussenstap 50% minder primair grondstoffen-gebruik in 2030. IenW rapporteert hierover jaarlijks in het duurzaamheidsverslag. De 21 waterschappen hebben in de strategische visie 'Op weg naar klimaatneutraliteit' bestuurlijk vastgesteld met daarin de ambitie om in 2035 klimaatneutraal te zijn. De jaarlijkse Klimaatmonitor geeft inzicht in de voortgang van de waterschappen. Uit de Klimaatmonitor die op 19 september 2024 is gepubliceerd, blijkt dat de zij in 2023 al 62,3% van hun energieverbruik zelf duurzaam opwekken en dat ze 22,5 miljoen Nm³ (netto) groen gas hebben geleverd aan het gasnet.

Er zijn steeds meer ontwikkelingen die de realisatie van klimaatambities beïnvloeden zoals netcongestie, striktere waterkwaliteitseisen, stijgende kosten en politieke discussies in de regio over bijvoorbeeld locaties voor zon- en windenergieprojecten. Om de ambities die in de strategische visie zijn vastgelegd te realiseren, heeft de Unie het Programma Klimaatneutraal opgezet. Daarbinnen lopen deelprogramma's waarin kennis en ervaring wordt gebundeld op het terrein van onder andere groen gas, aquathermie, waterstof, lachgas en methaan. Via het traject Klimaatneutraal en Circulair Assetmanagement en Opdrachtgeverschap (KCAO) ontwikkelen de waterschappen een concrete aanpak om te komen tot klimaatneutrale en circulaire projecten in 2030. Tenslotte sturen de waterschappen bij de inkoop van producten en materialen op het creëren van zoveel mogelijk maatschappelijke waarde.

Water en natuur

Voor de natuur in Nederland is water van levensbelang. Waterbeheerders spelen dan ook een belangrijke rol bij natuurherstel, wat nauw samenhangt met de stikstofproblematiek. Eind 2024 zijn rechterlijke uitspraken gedaan over intern salderen (onder meer in de zaken 'Rendac' en 'Amercentrale'). Die hebben ertoe geleid dat vergunningverlening op grote schaal stilvalt. Het verkrijgen van een natuurvergunning is sinds deze uitspraken vaker nodig, onder andere voor dijkversterkingen en maatregelen gericht op het realiseren van de doelen van de Kaderrichtlijn Water.

Om gebiedsgerichte opgaven te blijven uitvoeren, is een integrale aanpak nodig waarin stikstofreductie en natuurherstel hand in hand gaan. Een in januari 2025 ingestelde ministeriële commissie biedt een structuur om tot geborgde afspraken hierover te komen. In dat kader kijken waterbeheerders naar oplossingen die bijdragen aan natuurherstel zoals flexibel peilbeheer of het inzetten van stuwen.

Het effect van waterkwaliteit en -kwantiteit op de natuur is groot. Door samen te werken aan gerichte watermaatregelen kan de druk op natuurgebieden verminderd worden. Tegelijkertijd ontstaat daarmee ook ruimte voor voortgang in ruimtelijke ontwikkelingen en beheeropgaven.

2 Water en klimaat: omgaan met klimaatverandering



Het veranderende klimaat heeft grote gevolgen voor de Nederlandse waterhuishouding. Naar verwachting neemt de frequentie en intensiteit van weersextremen toe, met perioden van zowel wateroverlast als droogte, in combinatie met een stijgende zeespiegel. Deze ontwikkelingen vragen om aanpassingen in het waterbeheer en de ruimtelijke inrichting. In de afgelopen jaren zijn hierin de eerste stappen gezet, en ook in 2024 is veel gebeurd. Het doel is de negatieve effecten van klimaatverandering te beperken en de samenleving leren om te gaan met wateroverlast of -tekorten.

Inhoud

Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA)

LIFE- IP Klimaatadaptatie

Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS)

Droogte en zoetwatertekorten

Deltaprogramma Zoetwater (DPZW)

Bodemdaling en veenweide

Nationale Aanpak Funderingsproblematiek

Beleidsstafel wateroverlast en hoogwater

Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA)

13

14

14

14

15

16

16

16

In 2023 konden de 45 DPRA-werkregio's (waarbinnen samenwerkingsverbanden bestaan van gemeenten, provincies en waterschappen) voor het laatst een subsidie aanvragen via de Impulsregeling Klimaatadaptatie.

De rijksbijdrage van €200 miljoen is voor 99,5% benut. De regio zette daar tenminste €400 miljoen tegenover. De uitvoering van de maatregelen loopt tot en met 2027. De meeste maatregelen hebben te maken met stedelijk waterbeheer. Het gaat om het 'ontstenen' en vergroenen van de publieke ruimte, en om het bevorderen van boven- grondse- en ondergrondse infiltratie bijvoorbeeld met wadi's. Deze maatregelen bevorderen de wateropvangcapaciteit en de sponswerking van de bodem.

Er is in toenemende mate aandacht voor de effecten van klimaatverandering bij de beheerders van vitale netwerken, bijvoorbeeld de infranetwerken van RWS en ProRail. Nieuwe wet- en regelgeving zoals de Wet Weerbaarheid Kritieke Entiteiten (Wwke) maken het meenemen van dergelijke risico's minder vrijblijvend. Het Rijk zet zich in om via dergelijke wetgeving de aanbieders van vitale functies te voorzien van de benodigde informatie over klimaatrisico's.

In 2025 worden de DPRA-stresstesten geactualiseerd in het kader van een 2e cyclus van stresstesten, dialogen en vervolgstappen. Ruimtelijke adaptatie moet gebaseerd zijn op een samenhangende aanpak op verschillende schaal-niveaus. Daarbij worden ook de resultaten van de lopende bovenregionale stresstesten wateroverlast betrokken. DPRA wil stimuleren dat zowel de kans op schade door extreme neerslag als de kwetsbaarheid voor droogte worden meegenomen in ruimtelijke keuzes.

LIFE- IP Klimaatadaptatie

Het programma LIFE-IP Klimaatadaptatie is in 2022 van start gegaan en loopt door tot 31 december 2027. Het budget bedraagt 17 miljoen euro, waarvan 9,5 miljoen uit Brussel komt. Met het geld worden uiteenlopende projecten uitgevoerd die zorgen voor meer kennis, ervaring en praktische toepassingen. De geleerde lessen worden gedeeld in Nederland en in andere EU-landen. Zo draagt het programma bij aan een klimaatbestendiger Nederland en stellen we onze kennis op het gebied van klimaatadaptatie beschikbaar aan andere lidstaten.

In 2024 zijn twee nieuwe partners toegetreden tot het programma: het Veenweiden Innovatie Centrum en het

Kenniscentrum Bodemdaling en Funderingen. Ook is aan de EU gerapporteerd over de eerste fase van het programma waarin een breed scala van resultaten is geboekt variërend van samenwerkings- en kennisnetwerken tot hitteplannen en groenblauwe schoolpleinen. In de tweede fase van het programma wordt verder ingezet op het uitwisselen van ervaringen en voorbeelden in Nederland en de EU. Ook worden de opgedane lessen meegenomen bij de herziening van de Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS).

Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS)

De NAS die in 2016 is verschenen zet de koers uit voor een klimaatbestendig Nederland. De NAS brengt nieuwe initiatieven voor klimaatadaptatie op gang, en versnelt en verbreedt bestaande initiatieven. In 2024 is een start gemaakt met de herziening van de NAS. In de nieuwe strategie, die in 2026 gereed is, komt te staan wat er nodig is voor een klimaatbestendig Nederland, nu én in de toekomst.

Droogte en zoetwatertekorten

De jaren 2023 en 2024 waren de warmste jaren ooit gemeten in Nederland. Door opwarming nemen weersextremen toe. In 2024 vertaalde dat zich vooral naar een erg nat jaar.

Door de overvloedige neerslag in de winter van 2023 ging het droogteseizoen van 2024 op 1 april met hoge grondwaterstanden en goed gevulde meren van start. Dankzij de hoge waterstanden en aanhoudende neerslag tijdens het groeiseizoen was er geen sprake van droogte.

Het natte 2024 staat in contrast met de vier droge jaren die we in de afgelopen zes jaar hebben gekend, zoals in de zomers van 2018, 2019, 2020 en 2022. Ondanks de overvloed

aan neerslag in 2024, blijft droogte een reëel toekomst-scenario. Ook de zomerrivierafvoeren uit het buitenland nemen af. We krijgen dus te maken met zowel wateroverlast als waterschaarste, twee uitersten van een steeds grilliger klimaat. Dit vraagt om een flexibel watersysteem dat kan omgaan met zowel te veel als te weinig water.

De zoetwateropgave neemt richting 2050 en 2100 nog steeds substantieel toe. Door afnemend wateraanbod in de zomer en een sterk toenemende watervraag door hoge temperaturen, een toename van verzilting, socio-economische groei en intensivering van ruimtegebruik, raken vraag en aanbod uit balans. Hierdoor ontstaan er in de zomerperiode steeds vaker watertekorten waarbij de verdringingsreeks moet worden ingezet en onttrekkingsverboden uit grond- en oppervlaktewater gelden. Daarnaast leiden lagere rivierafvoeren en hogere watertemperaturen tot waterkwaliteitsproblemen. Door zeespiegelstijging en droogte neemt de verzilting toe; door lagere rivierafvoeren kan niet overal de verzilting worden bestreden. Wel neemt lenW maatregelen om zoutintrusie bij zeesluizen te verminderen en adviseert alle sectoren om beter met droogte te leren omgaan. Op 31 mei 2024 heeft lenW de nieuwe inzichten over zoetwaterbeschikbaarheid met de Tweede Kamer gedeeld.

Deltaprogramma Zoetwater (DPZW)

De ambitie van het DPZW is dat Nederland in 2050 weerbaar is tegen zoetwatertekorten. Dit omvat een gezond en evenwichtig watersysteem, bescherming van cruciale gebruiksfuncties, zuinig watergebruik en transparantie over het risico op tekort zodat gebruikers zich kunnen aanpassen.

In het Deltaplan Zoetwater zijn de maatregelen uitgewerkt die het Rijk en de zoetwaterregio's nemen om Nederland in 2050 weerbaar te maken tegen zoetwatertekorten. De tweede fase hiervan loopt van 2022 tot en met 2027. Hiervoor is een maatregelenpakket van circa 800 miljoen euro afgesproken. Circa een derde van de middelen is afkomstig uit het Deltafonds en ruim twee derde wordt bijgedragen door de overheden in de regio's. Ruim de helft van de investeringen is voorzien om water beter vast te houden op de hoge zandgronden. De overige maatregelen zijn gericht op het aanpassen van de ruimtelijke inrichting, zuiniger omgaan met water, water beter vasthouden en een slimmere verdeling van water. Inmiddels is 62% van de middelen verwerkt in concrete opdrachten waarbij de meest kansrijke projecten prioriteit kregen. Toch moet het uitvoeringstempo van de afgesproken maatregelen omhoog om de groeiende uitdagingen tijdig aan te pakken. Het DPZW werkt in 2025 en 2026 aan concrete doelen zoals de landelijke waterverdeling en aan het voorbereiden van nieuwe maatregelen voor de periode 2028-2033.

Binnen het DPZW werken de zoetwaterregio's intensief samen met andere projecten en programma's zoals de Nota Ruimte, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 en de regionale Deltaprogramma's. Het doel is te komen tot de meest efficiënte en maatschappelijke acceptabele landelijke verdeling van water tijdens droogte/laag rivierwater tussen gebieden en functies, met oog voor regionale belangen en keuzes.

Samen met Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) wordt gezocht naar een integrale afweging tussen wateroverlast en weerbaarheid tegen droogte. Dit is belangrijk

gezien de vaker voorkomende extremen van te veel en te weinig neerslag. Bij maatregelen aan de grote rivieren wordt de synergie gezocht tussen de opgaven voor zoetwater, wateroverlast en bereikbaarheid via het hoofdvaarwegennet.

Bodemdaling en veenweide

In West- en Noord-Nederland levert bodemdaling veel schade op aan infrastructuur, gebouwen, natuur, en de kwaliteit van bodem en water. Ook neemt het risico op overstromingen toe. Het Rijk heeft in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) de ambitie opgenomen de bodemdaling en de schade die daaruit voorkomt in 2050 aanzienlijk te beperken. Dit kan alleen door de oorzaken aan te pakken. In het landelijk gebied is de oxidatie van veen door het verlagen van het waterpeil de belangrijkste oorzaak van bodemdaling. Dit wordt versterkt als grasland wordt gescheurd (vernieuwd) of als er andere gewassen op worden geteeld. Bij het scheuren van het gras komen broeikasgassen vrij. In het Klimaatakkoord is afgesproken de CO₂-uitstoot van veengebieden met minsten één megaton te verminderen in 2030. In 2020 is besloten dat overheden en maatschappelijke partners onder regie van de provincies Regionale Veenweidestrategieën opstellen met maatregelen om de doelstelling voor 2030 te bereiken.

In de Kamerbrief van oktober 2024 over de nieuwe koers van het kabinet voor het Water en Bodem beleid wordt ook verwezen naar de structurerende keuzes waarin dit beleid nader is en wordt uitgewerkt. Ook voor de opgave voor de veenweidegebieden zijn deze keuzes helder geformuleerd, zoals een verhoging van de grondwaterstand in laagveengebieden naar 20-40 centimeter onder het maaiveld.

Nationale Aanpak Funderingsproblematiek

De funderingsproblemen bij gebouwen nemen toe en worden urgenter door de toenemende ouderdom van gebouwen, bodemdaling en klimaatverandering. Waar deze problematiek zich eerst vooral uitte in West- en Noord-Nederland, heeft de droge zomer van 2018 ook de risico's voor gebouwen langs de rivieren blootgelegd. Begin 2024 heeft de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (Rli) hierover op verzoek van het kabinet een **adviesrapport** uitgebracht. Hierin onderstreept de Rli dat de aanpak van de funderingsproblematiek een urgent vraagstuk is dat vanuit het Rijk inzet vraagt van meerdere departementen. In navolging hierop zijn VRO, IenW, LNVN, KGG, EZ, OCW en Financiën begonnen met een uitwerking van een nationale aanpak. Van september 2024 tot en met april 2025 werkt ABDTOPConsult in opdracht van de departementen een adviesrapport uit met verschillende scenario's voor een nationale aanpak.

Beleidsstafel wateroverlast en hoogwater

In 2021 werden delen van Limburg getroffen door zware overstromingen als gevolg van regenval. Om Nederland beter voor te bereiden op extreme neerslag is de beleidsstafel wateroverlast en hoogwater opgericht. In het eindadvies van de beleidsstafel 'Voorkomen kan niet, voorbereiden wel' staat het principe van meerlaagsveiligheid centraal. De traditionele drie lagen zijn uitgebreid met een basislaag 'waterbewustzijn' en een laag 'herstel'. Overheden en partijen treffen maatregelen om de impact van extreem weer tegen te gaan. De aanpak van wateroverlast blijft relevant. Dat werd weer bevestigd in juli 2024 toen in Enschede extreem veel regen viel waardoor waterlast ontstond die veel schade aan huizen aanrichtte.

In Limburg is in september 2024 een bewustwordingscampagne gestart met als doel inwoners te stimuleren om zelf maatregelen tegen wateroverlast te nemen. Daarnaast is gestart met het uitvoeren van 1.000 gratis woningscans waarbij een deskundige bij woningen langsgaat om te adviseren over maatregelen om hun woning te beschermen tegen wateroverlast. De lessen uit Limburg worden meegenomen bij het ontwikkelen van een landelijke, samenhangende aanpak voor gemeenten, waterschappen, veiligheidsregio's en andere partijen. De aanpak speelt in op verschillende doelgroepen om bewustzijn te creëren, handelingsperspectief te bieden en gedragsverandering te realiseren.

Door de sponswerking van het landschap te versterken, kunnen de gevolgen van te veel of te weinig water enigszins worden beperkt. Deltares werkt aan een onderzoek om te bepalen welk type maatregelen voor het vergroten van sponswerking het meest effectief zijn om wateroverlast en overstromingen tegen te gaan.

Daarnaast voeren dertien regio's bovenregionale stresstesten uit om de belangrijkste knelpunten van nationaal belang in kaart te brengen. Vervolgens gaan de betrokken partijen in gesprek om passende maatregelen te bepalen, met speciale aandacht voor de vitale sectoren.

Het Veiligheidsberaad heeft in de Strategische Agenda 2024 t/m 2027 klimaatveiligheid genoemd als één van de vier strategische thema's. Waterveiligheid is hierin een belangrijk aspect: het voorbereiden van crisisorganisaties van veiligheidsregio's en hulpverleningsdiensten op de gevolgen van te veel, te weinig of te vuil water. Er is een netwerk Waterveiligheid opgericht waarin alle veiligheidsregio's en relevante waterpartners worden betrokken.

Het plan van aanpak voor klimaatrobuust herstel in verzekeringsvoorwaarden voor wateroverlast is opgesteld. In eerste instantie ligt de focus op inzichtelijk maken welke maatregelen worden verstaan onder klimaatrobuust herstel.

Ten behoeve van internationale samenwerking en kennisdeling is er regelmatig landelijk overleg van regioprojectleiders, vertegenwoordigers van provincies en RWS (IGOS). Ook is er een intentieovereenkomst gesloten tussen het programma WRL en Waalse overheden. Via JCAR-ATRACE (internationaal netwerk van kennisinstituten) wordt er gewerkt aan methodieken voor transnationale stresstesten.

3 Waterveiligheid: veilig leven in de delta



Nederland behoort tot de best beschermde delta's ter wereld, en dat is niet vanzelfsprekend. Waterbeheerders werken continu aan het beperken van het overstromingsrisico. Dat blijft een grote uitdaging, omdat een aanzienlijk deel van het land onder zeeniveau ligt en grote rivieren ons land doorkruisen. Ongeveer 60% van Nederland wordt door duinen, dammen en dijken beschermd tegen overstroming vanuit zee, de grote rivieren of de grote meren. De bescherming van Nederland op peil houden vraagt continu aandacht. Daarom is ook in 2024 volop ingezet op het treffen van maatregelen die bijdragen aan waterveiligheid – nu én met het oog op de komende generaties.



terug
naar
pag. 56

Inhoud

Ruimte voor de Rivier 2.0	
Hoogwaterbeschermingsprogramma	
Primaire waterkeringen	
<i>Stormvloedkeringen (primaire keringen)</i>	
Regionale waterkeringen	
Zandsuppleties 2024	
Richtlijn overstromingsrisico's	
Kennisprogramma zeespiegelstijging	
Overlast door flora en fauna	
<i>Muskus- en beverratten</i>	
<i>Uitheemse rivierkreeften</i>	
<i>Bevers</i>	
<i>Invasieve waterplanten en -dieren</i>	
Infographic HWBP-2	
Infographic HWBP	

Ruimte voor de Rivier 2.0

18	Nadat de Ministerraad op 15 december 2023 het Ontwerp
19	Programma Integraal Riviermanagement (IRM) had vastgesteld
20	was er begin 2024 de mogelijkheid om zienswijzen in te
21	dienen. Deze hebben niet tot aanpassingen geleid. De stuur-
21	groep IRM stemde in juli 2024 in met het Programma voor
21	IRM, inclusief het plan MER en de reactienota met daarin de
22	antwoorden op de zienswijzen.
22	
23	Het kabinet heeft in het Regeerakkoord (2024) het belang van
23	de opgaven en het voorstel voor de beleidskeuzes in het
24	Ontwerp Programma IRM onderschreven. Mede naar aanlei-
24	ding daarvan is het programma IRM in een nieuwe jas gesto-
24	ken: Ruimte voor de Rivier 2.0. In dit hernieuwde programma
25	zetten drie ministeries, zes provincies, negen waterschappen
26	en meerdere gemeenten langs de Maas en Rijn de komende

decennia de samenwerking voort om het rivierengebied toekomstbestendig te maken. Er worden keuzes voorbereid over de rivierbodempligging, de afvoerverdeling bij hoog- en laagwater en de binnendijkse ruimte die hiervoor nodig is. Dit alles gericht op de vijf functies van het rivierengebied:

1. Waterafvoer
2. Zoetwaterbeschikbaarheid
3. Waterkwaliteit
4. Bevaarbaarheid
5. Regionale economische ontwikkeling



Het Ontwerp Programma IRM is in het voorjaar van 2025 vastgesteld. Met een bijeenkomst op 3 april 2025 is het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 officieel van start gegaan en de uitvoering in gang gezet. Het programma bestaat uit verschillende stappen die de komende tijd worden doorlopen. Allereerst wordt de komende anderhalf jaar toegewerkt naar besluitvorming in het kader van de herijking Deltabeslissingen en voorkeursstrategieën. In 2025 wordt de haalbaarheid onderzocht van verschillende maatregelen om de rivierbodemdaling tegen te gaan en de binnendijkse ruimte te realiseren die de rivier op termijn nodig heeft. Het doel is hierover in 2026 een besluit te nemen.



Uiteindelijk werkt het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 toe naar een herijkt programma onder de Omgevingswet in 2029 met daarin concrete maatregelen.

Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

De primaire waterkeringen van Nederland bieden bescherming tegen overstromingen bij hoogwater vanuit de Noordzee, de Waddenzee, de grote rivieren, de

Westerschelde, de Oosterschelde, het Volkerak-Zoommeer, het Grevelingenmeer, het getijdendeel van de Hollandsche IJssel, het IJsselmeer en de Veluwerandmeren.

Het Rijk en de regio werken in het programma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) samen aan de ruimtelijke inrichting van Nederland. In het najaar van 2024 heeft de minister van IenW het **MIRT Overzicht 2025** aangeboden aan de Tweede Kamer. Dit overzicht gaat in op de stand van zaken van het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) en het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

- In het HWBP-2 staan de maatregelen voor het versterken van primaire waterkeringen die bij de toetsronden in 2001 en 2006 zijn afgekeurd. Van de 87 projecten van HWBP-2 zijn inmiddels 86 projecten afgerond. Het project Markermeerdijk Hoorn-Edam-Amsterdam bevindt zich in de realisatiefase. Eind 2024 is voor ruim 331 kilometer en 18 kunstwerken versterking uitgevoerd.
- In het HWBP staan maatregelen die voortkomen uit de derde toetsing van 2011 en van latere beoordelingsronden. In 2024 is de totale HWBP opgave bijgesteld naar 1590 km. Eind 2024 hebben de waterschappen 877 kilometer, en RWS 28 kilometer, aan te versterken dijk lengte op het programma staan, aangevuld met 245 kunstwerken. Hiervan zijn er 234 in beheer bij waterschappen en 11 bij RWS. Inmiddels zijn in totaal 224 kilometer dijk lengte en 138 kunstwerken veilig verklaard. Deze vallen niet meer onder de opgaven van het programma.
- Bij het versterken van keringen wordt rekening gehouden met effecten van de klimaatverandering (voor de levensduur van de kering), zoals hogere rivierafvoeren en zeespiegelstijging.

In de periode 2030-2036 ontstaat er een financieel knelpunt van ca. 2,5 miljard euro in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Extra budget is nodig om met stijgende kosten tijdig projecten te kunnen opstarten en het tempo van het HWBP op gang te houden. Het Rijk en waterschappen staan daar gezamenlijk voor aan de lat.

De Ledenvergadering van de Unie besloot op 13 december 2024 positief over een extra bijdrage van 50% door de gezamenlijke waterschappen (1,25 miljard euro). Het Rijk heeft via de Voorjaarsnota 1 miljard euro uit het Deltafonds beschikbaar gesteld en spant zich in voor het op een later moment beschikbaar komen van 0,25 miljard euro. De extra financiering is wel verbonden aan nadere bestuurlijke afspraken over sturing, efficiency en betere prestaties. Deze worden eind 2025 gemaakt in het kader van de Herijking HWBP.

Primaire waterkeringen

In 2024 zijn zowel de aannames onder de wettelijke normering van primaire waterkeringen, als de werking van een aantal wettelijke waterveiligheidsartikelen en de subsidieregeling voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) geëvalueerd.

Het technisch-inhoudelijk onderzoek naar de verandering in aannames onderliggend aan de wettelijke norm laat zien dat verreweg de meeste normen robuust zijn, maar dat er inhoudelijk aanleiding is om voor de Wadden, Limburg en enkele losse dijktrajecten het gesprek aan te gaan over de hoogte van de norm. IenW gaat met betrokken partijen in gesprek om in 2025 tot afstemming en afspraken te komen, ook in het licht van eerdere bestuurlijke keuzes.

Voor de waterveiligheidsonderdelen van de Waterwet en de subsidieregeling HWBP blijkt uit de evaluaties dat het (wettelijk) systeem werkt, maar dat er aandacht nodig is voor betere sturing op doelmatigheid via bijvoorbeeld de projectgebonden eigen bijdrage aan het HWBP, programmabrede risicoreserveringen en via toetsing van HWBP-projecten. In 2025 wordt in het kader van de herijking van het HWBP door de HWBP-partners gezocht naar de benodigde verbeteringen. Dan wordt ook bepaald of in de wet de hierbij behorende kaders, de financiële bepalingen in de Waterwet of de subsidieregeling aangepast moeten worden.

Met de brief van 8 november 2023 zijn de Staten-Generaal geïnformeerd over de staat van de primaire waterkeringen na de eerste landelijke beoordelingsronde en over een globale kosteninschatting (GKI) van de versterkingsopgave tot 2050. Daarbij is aangegeven dat de GKI een eerste inschatting was met veel onzekerheden en dat die verder aanscherpt zou moeten worden. In 2024 is een analyse **uitgevoerd** om de versterkingsopgave concreter in beeld te brengen. Hieruit blijkt dat de verwachte resterende opgave tot 2050 ca. 1.400 km is. Op basis van actuele kosten leidt dat tot een geschatte budgetbehoefte (prijsspeil 2024) van ca. 14 - 23 miljard euro. Ten opzichte van de beschikbare ca. 12 miljard euro wordt hiermee een tekort verwacht tot 2050, waarover nadere afspraken gemaakt dienen te worden.

Deze inschatting zal verder worden bijgesteld als er nieuwe inzichten ontstaan uit de tweede landelijke beoordelingsronde tot 2035 (LBO2), en naarmate projecten in het HWBP worden uitgewerkt. Zo ontstaat een cyclisch systeem waarin nieuwe inzichten leiden tot een steeds nauwkeuriger beeld van de opgaven.

Stormvloedkeringen (primaire keringen)

Eind 2024 voldoen vijf van de zes stormvloedkeringen aan de norm. Bij de Maeslantkering zijn in 2024 technische gebreken geconstateerd die voor de zomer van 2025 worden opgelost. Door het treffen van beheersmaatregelen is de jaarlijkse functioneringssluiting goed verlopen. Alle zes stormvloedkeringen hebben een 'boeggolf' aan uitgesteld groot onderhoud. Deze groei is nog niet geheel gedekt in het onderhoudsbudget. Door capaciteitstekort is het de verwachting dat de stormvloedkeringen vaker de norm niet zullen halen. Het grootste knelpunt blijft capaciteit & kennis. RWS werkt aan verschillende actielijnen om dit knelpunt op te lossen (o.a. extra capaciteit, een nieuwe inkoopstrategie en het versterken van de data- en informatievoorziening).

Regionale waterkeringen

De regionale waterkeringen beschermen tegen overstromingen uit kanalen, rivieren, vaarten en boezemwateren. Het overgrote deel van deze keringen (ca 10.000 kilometer) is in beheer bij de waterschappen. Eind 2023 was 8.957 kilometer getoetst. Hiervan is 7.818 kilometer (87%) als goed beoordeeld, 883 kilometer voldeed nog niet en voor 256 kilometer is nader onderzoek nodig.

Het Rijk beheert 400 km regionale waterkeringen langs 15 Rijkskanalen. Uit toetsingen (2023) blijkt dat 31% van de keringen en 17% van de kunstwerken niet aan de norm voldoen. Na aanvullend onderzoek en door het in kaart brengen van mogelijke oplossingen, is de omvang van het probleem teruggebracht tot ongeveer 60 kilometer. RWS treft voorbereidingen voor de nodige versterkingen. Het doel is dat de keringen per 1 januari 2032 aan de norm voldoen. De voortgang wordt jaarlijks gerapporteerd in het MIRT-overzicht.

De beheerder heeft de wettelijke zorgplicht om de kering aan de veiligheidseisen te laten voldoen inclusief preventief beheer, onderhoud en versterking. Hiervoor is een handreiking opgesteld die beheerders en toezichthouders helpt bij de beoordeling van de regionale keringen. In het Programma Ontwikkeling Regionale Keringen (ORK) wordt daarnaast onderzocht of de veiligheidsbenadering verbeterd kan worden. In 2026 wordt hierover een besluit verwacht.

Zandsuppleties 2024

In 2024 is relatief weinig zand gesuppleerd. Dit heeft verschillende oorzaken zoals de forse suppletie inspanning in de jaren ervoor, de overgang tussen twee meerjarenprogramma's, een groot aantal kleinere suppleties en kortdurende vertraging in de aanbesteding.

In totaal wordt in het meerjarenprogramma 2024-2027 – conform de meerjarenafspraken – een totaal van 40 Mm³ in vier jaar gesuppleerd.

De gesuppleerde hoeveelheden zand in 2024:

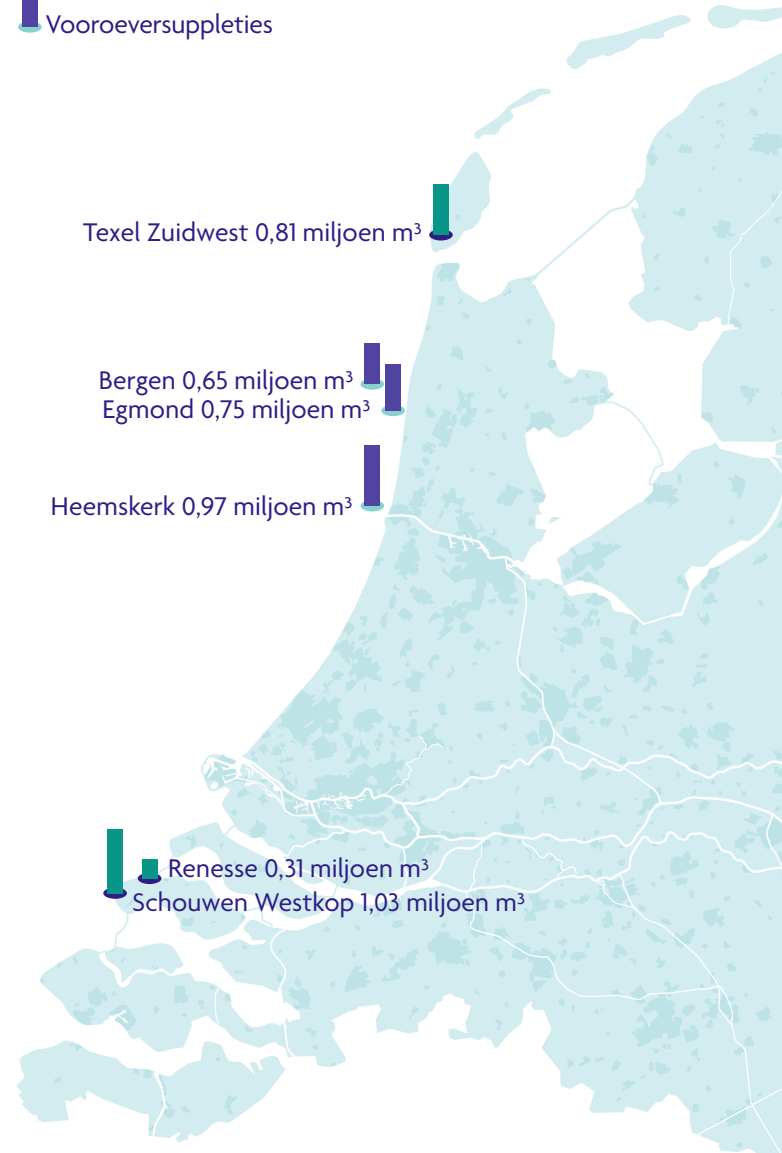
jaar	strandsuppletie (mln. m ³)	vooroeversuppletie (mln. m ³)	totaal (mln. m ³)
2024	2,15	2,37	4,52

Deze cijfers zijn exclusief het onderhoud bij Hondsbossche Duinen en Maasvlakte 2.

- In 2024 is bij Maasvlakte 2 in totaal 1 miljoen m³ zand gesuppleerd (380.000 m³ in de vooroever en 620.000 m³ op het strand).
- In 2024 is bij de Hondsbossche Duinen geen onderhoud uitgevoerd.

Suppletiehoeveelheden 2024

Ruim 4,5 miljoen m³ zand in totaal



Richtlijn overstromingsrisico's

De Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR) is een Europese richtlijn die als doel heeft de risico's van overstromingen te beoordelen en te beheersen. Het is een wettelijke verplichting om aan de eisen van de ROR te voldoen. Dat betekent onder meer dat er om de zes jaar een voorlopig overstromingsrisicobeoordeling moet worden opgesteld inclusief overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten en het overstromingsrisicobeheerplan voor de stroomgebieden van de Rijn, Maas, Eems en Schelde. Het Rijk, provincies, waterschappen, veiligheidsregio's en gemeenten werken hierbij samen. Momenteel loopt de derde implementatiecyclus van de ROR (2022-2027). In 2024 is de voorlopige overstromingsrisicobeoordeling, '**Overstromingsrisico's in Nederland (2024)**' opgesteld. Hierin staan de historische overstromingen en zijn de toekomstige overstromingsrisico's in beeld gebracht. Daarnaast is er in 2024 gestart met het in kaart brengen van de gebieden met een potentieel significant overstromingsrisico. Deze kaarten zijn eind 2025 gereed.

Kennisprogramma zeespiegelstijging

Het Kennisprogramma Zeespiegelstijging is eind 2019 gestart onder leiding van de minister van IenW en de Deltacommissaris. Het doel is om meer kennis op te bouwen over de te verwachten zeespiegelstijging en de mogelijke gevolgen daarvan voor de waterveiligheid, zoetwater en het kustfundament. Het is een samenwerking tussen IenW, de Deltacommissaris, het KNMI, Deltares, de waterschappen, diverse kennisinstellingen en regionale partners.

In het eerste kwartaal van 2024 hebben drie consortia van bedrijven en kennisinstellingen een uitwerking opgeleverd van denkrichtingen voor de lange termijn. Elk consortium

werkte een eigen denkrichting uit: beschermen, meebewegen en zeewaarts ontwikkelen. Het onderzoek geeft een beeld van de mogelijkheden om Nederland voor de langere termijn veilig te houden voor een stijgende zeespiegel van twee tot vijf meter. Duidelijk is dat het aanpassen van ons land aan zeespiegelstijging in alle gevallen een enorme inspanning vraagt. Het gaat geld, ruimte en tijd kosten en heeft grote gevolgen voor bijvoorbeeld landgebruik en natuur. Het **overkoepelende rapport** is gepresenteerd op een landelijk congres van het Kennispartnerprogramma waar overheden, kennisinstituten en belangenorganisaties met elkaar in gesprek gingen. In aanvulling op de resultaten van de consortia is een nieuw consortium gestart dat de mogelijkheden van inzet van Nature Based Solutions (NBS) voor het omgaan met zeespiegelstijging uitwerkt.

Wetterskip Fryslân, het HWBP en IenW, hebben in een pilot de impact van de doorgaande zeespiegelstijging bij Schiermonnikoog onderzocht en hoe het HWBP-project Dijk- en Duinversterking Schiermonnikoog daar nu al zo goed mogelijk rekening mee kan houden. Tijdens de pilot zijn drie strategieën geschetst en uitgewerkt in adaptatiepadenkaarten samen met de gemeente, provincie en lokale partijen. De strategieën geven inzicht in een aantal kansrijke maatregelen voor de dijk- en duinversterking. Een van de voorgestelde maatregelen is het verbreden van de kustzone om naast waterveiligheid ook de zoetwaterbeschikbaarheid mogelijk te maken. Dit voorstel wordt meegenomen in de uitwerking van het Voorkeursalternatief van de dijkversterking. Ook met waterschap Aa en Maas en andere waterschappen en provincies in Nederland wordt verkend of dergelijke pilots in 2025 kansrijk zijn.

Op dit moment loopt de tweede fase van het Kennisprogramma. Dit programma wordt in 2026 afgerond met een eindpublicatie.

Overlast door flora en fauna

Een aantal (beschermde en niet beschermde) flora en faunasoorten kunnen schade veroorzaken aan onze waterwerken en zo de waterveiligheid en kwaliteit ondermijnen. Het gaat met name om de muskus- en beverrat, uitheemse rivierkreeften, bevers en een aantal invasieve soorten.

Muskus- en beverratten

Muskus- en beverratten zijn ongewenst omdat ze uitgebreide gangenstelsels in oevers graven en zo de veiligheid van dijken en kades ondermijnen. Beide soorten staan bovendien op de Europese lijst van invasieve soorten omdat ze een bedreiging vormen voor de biodiversiteit. Voor de muskusrat is de strategie om deze door wegvangen terug te dringen tot de landsgrens. De beverrat was al teruggedrongen tot de grens met Duitsland, maar door de zachte winters van de afgelopen jaren is de beverratpopulatie uit Duitsland sterk gegroeid en neemt de instroom naar Nederland weer toe. Waterschappen vangen de beverratten direct langs de grens om herkolonisatie te voorkomen. Door het aanhoudend hoge water begin 2024 zijn er meer muskus- en beverratten uit Duitsland ons land binnengekomen.

	Aantal gevangen dieren in 2024	Ontwikkeling in aantal gevangen dieren t.o.v. 2023
Muskusratten	65.811	+29 %
Beverratten	1.862	+13 %

Aantal gevangen muskus- en beverratten in 2024 en de ontwikkeling ten opzichte van 2023

Uitheemse rivierkreeften

In steeds meer delen van Nederland vormen uitheemse rivierkreeften een bedreiging voor het watersysteem. Waterschappen melden problemen met waterkwaliteit, -kwantiteit en -veiligheid omdat ze eten van de onderwaterflora en in de bodem woelen waardoor het water vertroebelt. Om te voorkomen dat de problematiek verder toeneemt en te komen tot maatregelen, vindt onder aanvoering van LVVN overleg plaats.

Bevers

Bevers zijn weer terug in Nederland. Een neveneffect hiervan is dat water- en infrabeheerders steeds meer overlast ervaren door graverij van bevers. Het gaat daarbij niet alleen om directe (graaf) schade aan waterkeringen, maar ook aan (spoor)wegen. Daarnaast is er sprake van indirecte schade door dammenbouw en het daardoor veroorzaakte hoge waterpeil. In 2024 is een verdere toename van graverij in waterkeringen geconstateerd.

Om de overlast van bevers te beperken, heeft IenW in 2024 samen met LVVN, RvO, de provincies (IPO), de Unie, ProRail en RWS gewerkt aan de nationale beveraankpak. Deze nationale aanpak bestaat uit 3 sporen:

1. Het monitoren van de bevers om nieuwe inzichten en kennis te vergaren;
2. Het nemen van preventieve maatregelen bij aanleg, beheer en onderhoud van (water)infrastructurele projecten om te voorkomen dat bevers overlast veroorzaken;
3. Het uniformeren van beleid, protocollen en een versnelling van procedures met als resultaat een Nationaal beverprotocol.

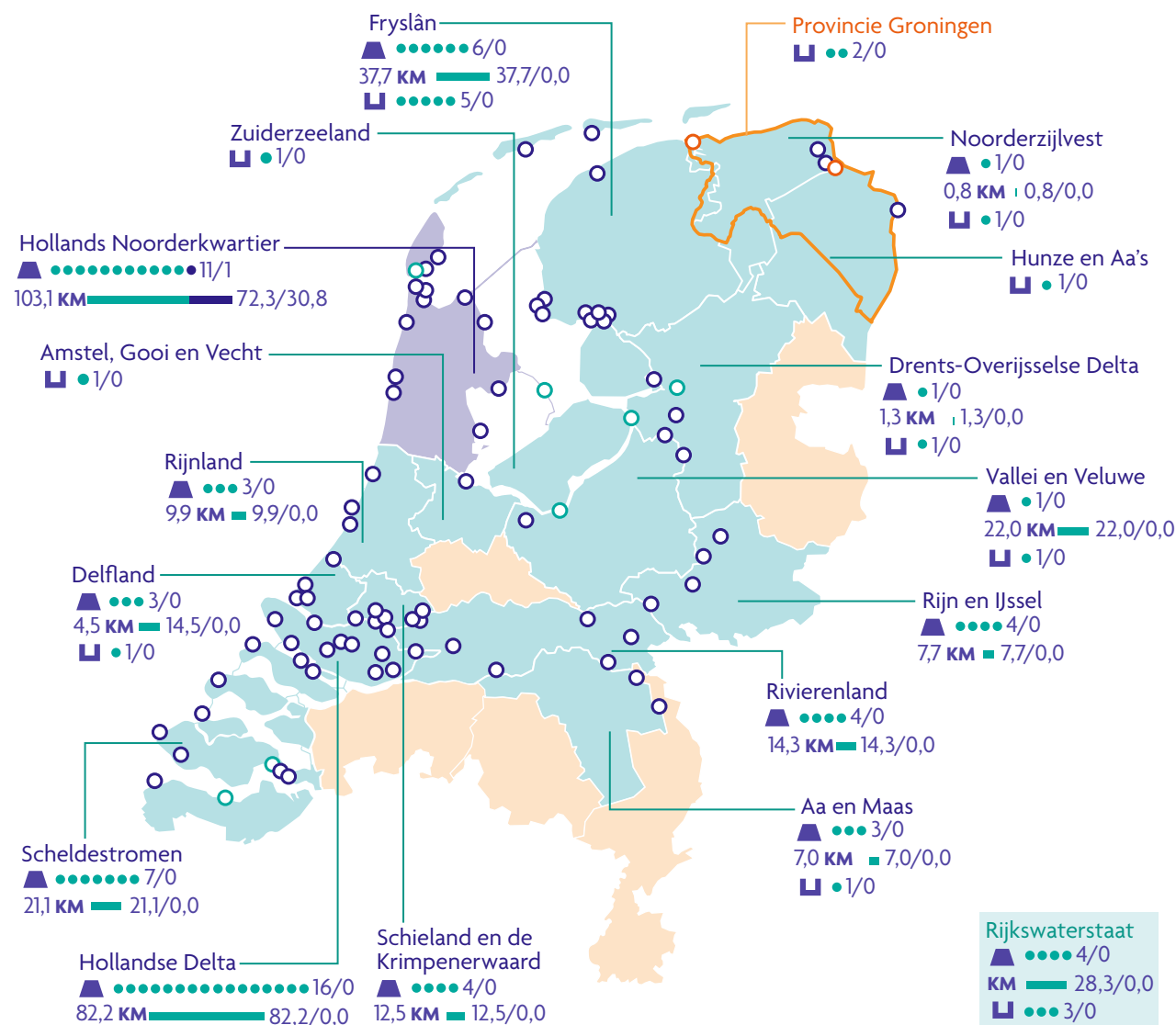
Deze aanpak wordt in de loop van 2025 vastgesteld door het BO Water.

Invasieve waterplanten en -dieren

Er gelden strenge regels voor transport en verwerking van de vrijkomende materialen die exoten (exemplaren, zaden of eieren) bevatten. In opdracht van enkele waterschappen is in 2022 een **handelingskader** ontwikkeld voor invasieve exoten in transportstromen. In 2023 heeft LVVN dit handelingskader breed uitgezet bij partijen die betrokken zijn bij werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, beheer en onderhoud. In 2024 werkte LVVN bovendien aan de contouren van het landelijke aanvalsplan exoten als opmaat naar het Landelijke aanvalsplan exoten dat voorzien is in 2025.

Hoogwaterbeschermingsprogramma 2

naar tekst 



Stand van zaken per 31 december 2024

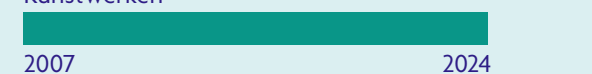
Lopende en afgeronde projecten: 87

Doelstelling

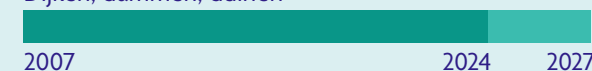
Versterken van 362 km dijken, dammen en duinen en van 18 kunstwerken*, om de inwoners van Nederland een betere bescherming tegen hoogwater te bieden.

Uitvoeringsperiode

Kunstwerken

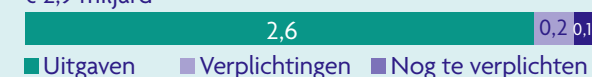


Dijken, dammen, duinen



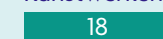
Budget

€ 2,9 miljard



Voortgang

Kunstwerken



Dijken, dammen, duinen



Dijken, dammen, duinen

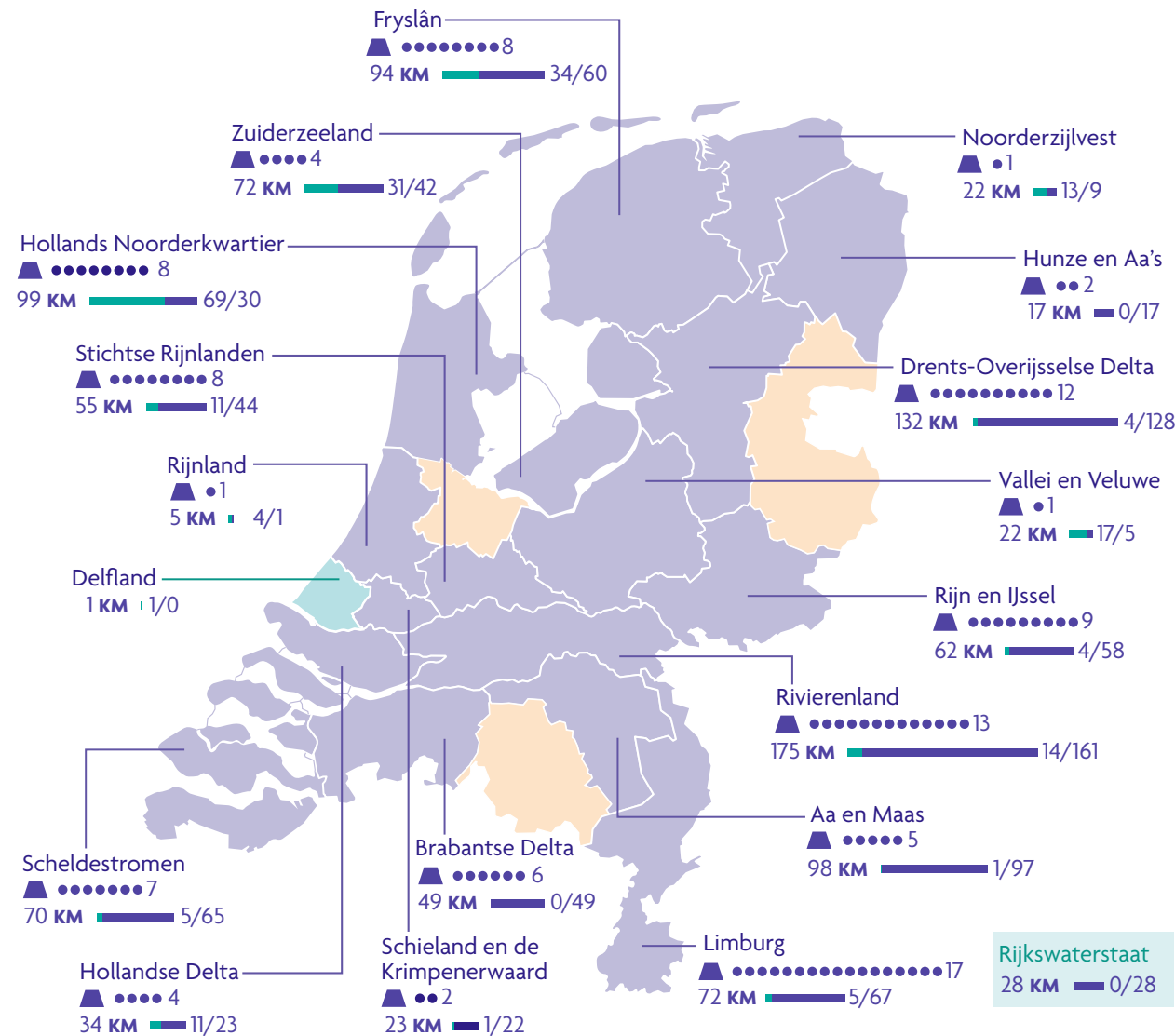


Opgeleverd In uitvoering

* Sluizen en gemalen

Hoogwaterbeschermingsprogramma

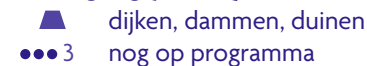
naar tekst 



Waterschappen



Voortgang (aantal)



Voortgang (kilometer)

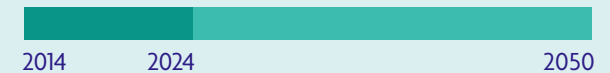


Stand van zaken per 31 december 2024

Doelstelling

Versterken van 1.590 kilometer dijken, dammen en duinen en van 400 kunstwerken*, om de inwoners van Nederland een betere bescherming tegen hoogwater te bieden.

Uitvoeringsperiode



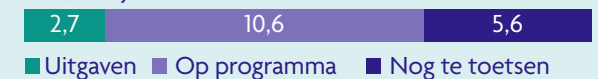
Budget

€ 15,1 miljard



Programmaraming

€ 18,9 miljard

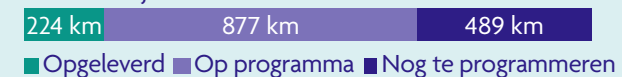


Voortgang

400 kunstwerken*



1.590 km dijken



* Sluizen en gemalen



Inhoud

Inleiding

Een apart katern in de Staat van Ons Water

Even opfrissen

Aanleiding integraal water en bodembeleid

Kern van het water en bodembeleid

Infographic Vijf thema's

Infographic Drie gebiedsthema's

Landelijke uitrol

Uitvoeringsagenda / Voortgang structurerende keuzes

Overige relevante ontwikkelingen

Implementatie

Water en Bodem in de ruimtelijke ordening

Roadmap / Jongeren / Grote (nationale) programma's

Inleiding

Voor de toekomstige welvaart en veiligheid van Nederland is het belangrijk om in de ruimtelijke ordening keuzes te maken die rekening houden met water en bodem. Door de bereikte grenzen van de maakbaarheid van natuurlijke systemen en de veranderingen in het klimaat, moeten we samen een nieuw evenwicht vinden tussen natuur, economie en maatschappij. Dit krijgen we niet van de een op de andere dag voor elkaar. Het vereist een lange adem en intensieve samenwerking tussen alle partijen die bij de ruimtelijke ordening betrokken zijn: het Rijk, de overheden en private partijen.

Een apart katern in de Staat van Ons Water

Aan de Tweede Kamer is beloofd dat er jaarlijks gerapporteerd wordt over de voortgang van de doorwerking van het Water en Bodembeleid in de ruimtelijke ordening. Daarom is dit extra katern aan de Staat van Ons Water toegevoegd om uit te leggen welke stappen het afgelopen jaar zijn gezet.



Even opfrissen

Aanleiding integraal water en bodembeleid

Water en bodem zijn van grote invloed op ons dagelijkse leven. We wonen en werken immers in een kwetsbare delta. Rivieren en zee hebben het landschap en de bodem van Nederland voor een belangrijk deel gevormd. Tot duizend jaar geleden paste de bevolking zich aan die natuurlijke omstandigheden aan, maar later veranderde dat. Er kwamen dijken, vaarten en sloten om het water te sturen, droge voeten te houden en voldoende leefruimte te creëren. Hele gebieden werden drooggelegd om nieuw land te maken. Het heeft ons tot een welvarend land gemaakt. Een land dat is ingericht, zoals wij dat graag wilden. Een land waar we trots op zijn. Toch lopen we nu tegen de grenzen van het water- en bodemsysteem aan. Door het veranderende klimaat wisselen periodes van hitte, droogte en hevige neerslag elkaar steeds vaker af. Dit leidt tot allerlei problemen voor de scheepvaart, landbouw, energievoorziening, leefomgeving, industrie en natuur. Enkele voorbeelden:

- Schade aan funderingen van gebouwen en extra onderhoud aan wegen en spoorwegen door bodemdaling en lage waterstanden.
- Toenemende druk op de kwaliteit van ons water- en bodemsysteem door verzilting en chemische vervuiling. Voldoende drinkwater van goede kwaliteit is niet langer vanzelfsprekend.
- De afnemende capaciteit van boezemsystemen en gemalen door hoge afvoeren, stijgende zeespiegel en extreme buien, wat leidt tot meer risico op wateroverlast.

Al deze problemen hangen nauw met elkaar samen en versterken elkaar. Daarom beseffen we steeds beter dat het niet meer haalbaar is de natuur altijd en overal naar onze hand te zetten, en dat we juist zoveel mogelijk moeten aansluiten bij het natuurlijke water- en bodemsysteem. Om deze omslag te maken, zijn er ingrijpende keuzes nodig in de ruimtelijke inrichting van ons land. Daartoe zijn vanuit zeven principes een aantal structurerende keuzes geformuleerd. (Zie infographic.)



In oktober 2024 informeerde de minister van IenW, mede namens de minister van VRO, de Tweede Kamer over de visie van het nieuwe kabinet op water en bodem in relatie tot de ruimtelijke opgaven. We willen ons richten op wat wél kan, gebaseerd op de kennis die we hebben van ons water- en bodemsysteem in een veranderend klimaat. Om het water- en bodemsysteem op lange termijn houdbaar te maken, moeten we op zoek naar oplossingen die de verschillende belangen verenigen in plaats van scheiden, door zoveel mogelijk multifunctioneel ruimtegebruik en creatieve oplossingen. Door bij de te maken afwegingen voor een robuuste ruimtelijke ordening en inrichting aan de voorkant rekening te houden met water en bodem kunnen we in Nederland ook in de toekomst met een ander, grillig klimaat blijven leven, wonen en werken. In een veilige en gezonde omgeving, met een vitale bodem en voldoende, schoon water.



naar tekst

Zeven principes



1. Niet afwentelen



2. Meer rekening houden met extremen



3. Samenhangende aanpak wateroverlast, droogte en bodem



4. Meerlaagsveiligheid



5. Minder afdekken, minder vergraven, niet verontreinigen



6. Integrale aanpak in de leefomgeving



7. Comply or explain

Kern van het water en bodembeleid

De structurerende keuzes (SK) vormen de kern van het integrale water en bodem beleid. Deze keuzes geven richting aan hoe in de ruimtelijke ordening rekening gehouden kan worden met het water- en bodemsysteem in samenhang met en ter ondersteuning van andere belangen zoals wonen, landbouw, natuur en economie. In het licht van het huidige kabinetsbeleid zullen deze structurerende keuzes, ook in het licht van de totstandkoming van de nota ruimte, wanneer nodig worden geactualiseerd. Het doel is en blijft om tot evenwichtige keuzes te komen die op de lange termijn houdbaar zijn.

De structurerende keuzes hebben onder andere betrekking op het gebruik van drinkwater, de begrenzing van koelwaterlozingen, het creëren van ruimte voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water, het versterken van de regie op de ondergrond en het minimaliseren van gebiedsvreemd water. De keuzes hebben deels betrekking op het nationale beleid, maar hebben ook impact op provincies, gemeenten en waterschappen, gebiedsprocessen, bedrijven en burgers. De structurerende keuzes zijn onderverdeeld in vijf (nationale) thema's:

info

- Voldoende water
- Schoon en gezond water
- Ruimte voor water
- Bodem
- Bebouwd gebied

En richten zich voorts op de uitwerking van de volgende gebieden waar de grenzen van het water- en bodemsysteem bereikt of al overschreden zijn:

info

- Laagveengebied
- Verziltende kustgebieden
- Hoge zandgronden

Vijf thema's

Voldoende water

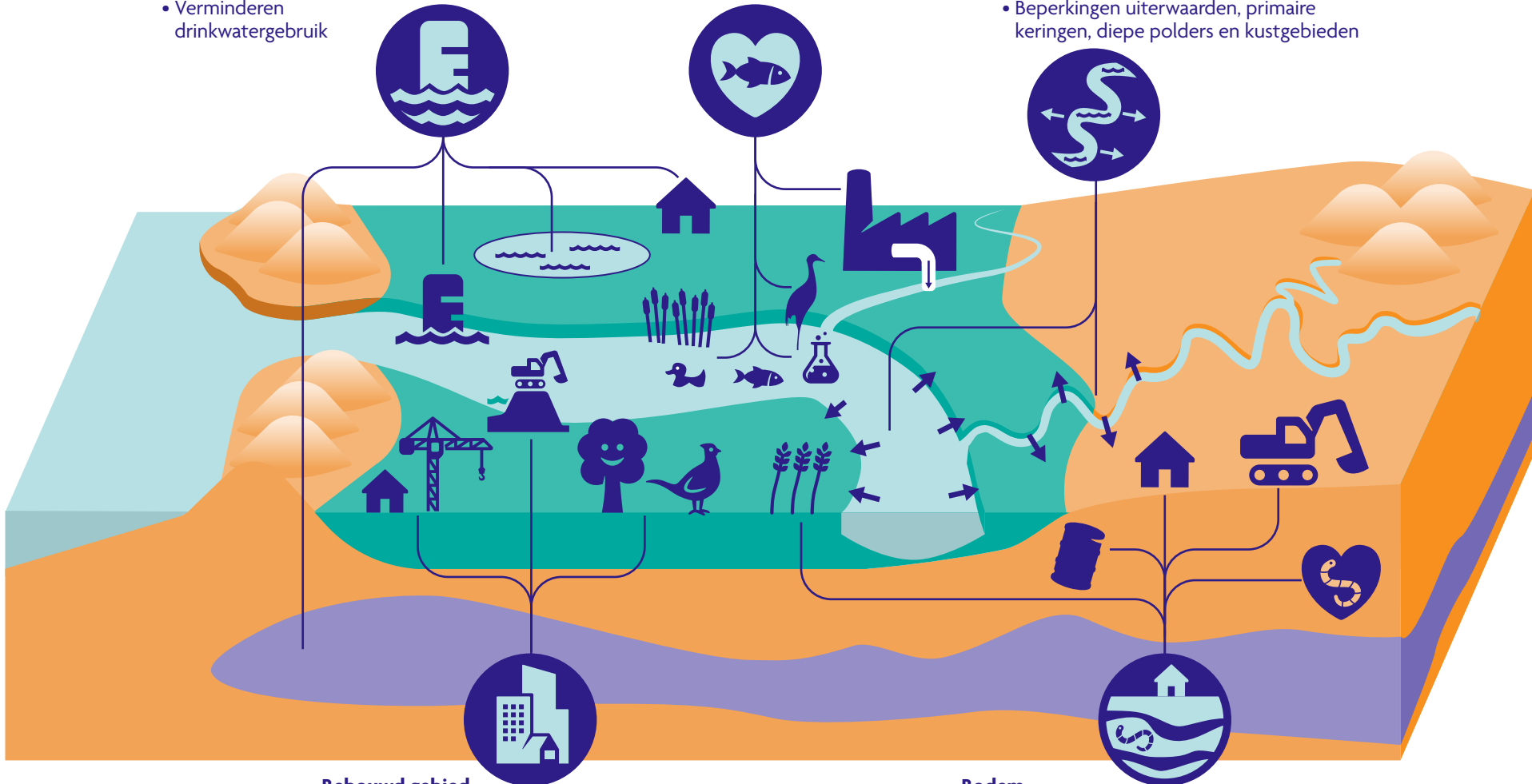
- Robuust hoofd- en grondwatersysteem
- Nieuwe drinkwaterbronnen
- Verminderen drinkwatergebruik

Gezond en schoon water

- Behalen doelen waterkwaliteit
- Begrenzen koelwaterlozingen

Ruimte voor water

- Voor vasthouden, bergen en afvoeren
- Bevorderen biodiversiteit bij dijken
- Beperkingen uiterwaarden, primaire keringen, diepe polders en kustgebieden



Bebouwd gebied

- Rekening houden met water en bodem bij keuzes woningbouwlocaties
- Geen bebouwing locaties met waterfuncties
- Klimaatadaptieve en natuurinclusieve bebouwde omgeving
- Beperken afdekken van de bodem

Bodem

- Versterken regie inrichting ondergrond
- Efficiënt gebruik en beperken bedekking bodem (focus op landbouw en verstedelijking)
- Toekomstvast behouden waardevolle landbouwgronden
- Tegengaan bodemverstoring door ontgraving
- Herijken aanpak bodemverontreiniging

Drie gebiedsthema's

Verzilde kustgebieden

- Eigen maatregelen watergebruikers
- Minder water beschikbaar voor doorspoelen tegen verzilting



Bijvoorbeeld
zouttolerante gewassen

Laagveengebieden

- Grondwaterstanden verhogen om bodemdaling en veenoxidatie te voorkomen
- Minimaliseren gebiedsvreemd water
- Duurzaam beheer landbouwgronden



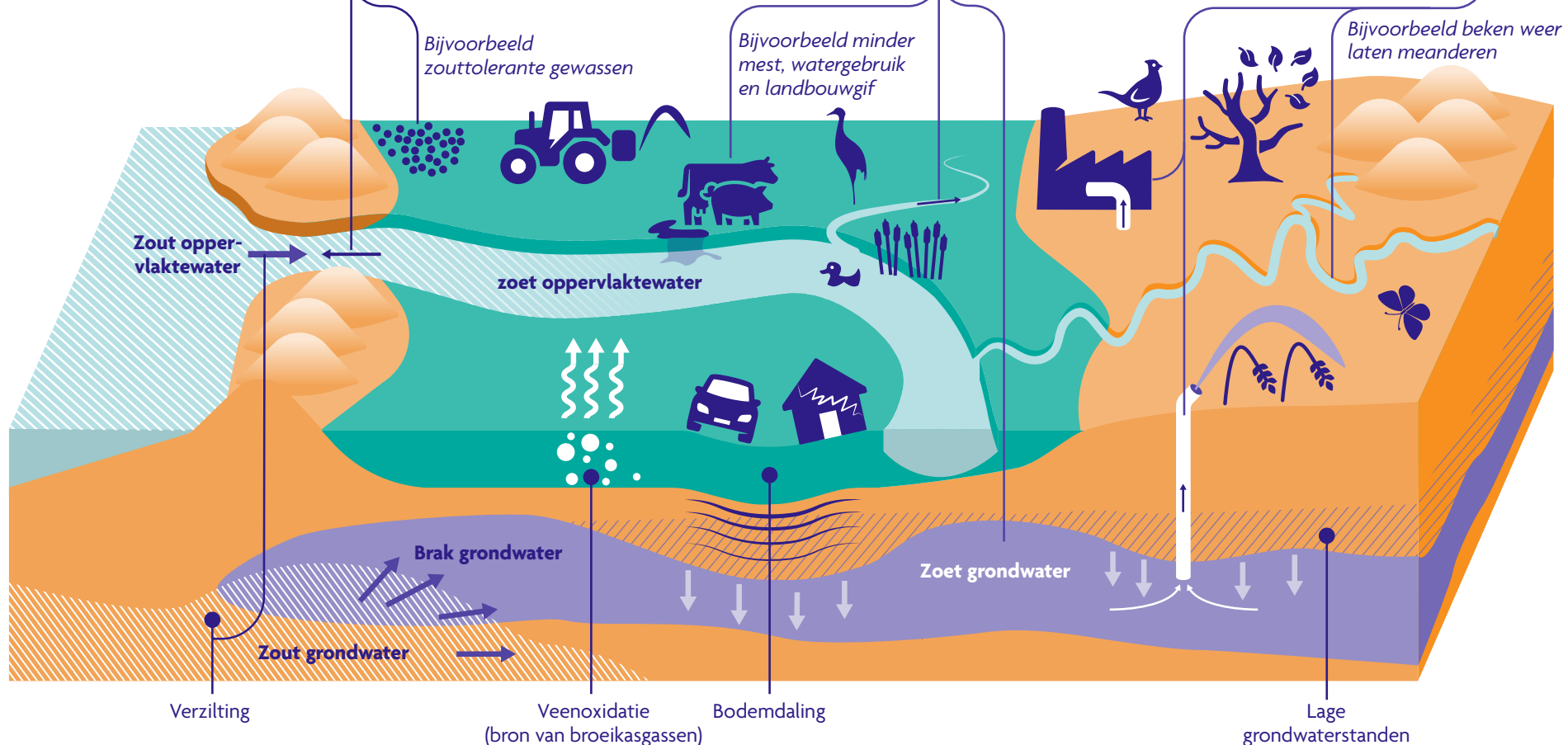
Bijvoorbeeld minder
mest, watergebruik
en landbouwgif

Hoge zandgronden

- Beperken grondwateronttrekkingen rondom Natura-2000-gebieden
- Herstel beekdalen en zandgronden
- Verhogen grondenwaterstanden
- Water langer vasthouden



Bijvoorbeeld beken weer
laten meanderen



Voor elke keuze zijn doelen geformuleerd. Per keuze is de urgentie, inzet, te nemen maatregelen, consequenties en – zoveel als mogelijk – een tijdsaanduiding aangegeven. De waterbeheerders pakken de uitwerking actief op. Dit doen ze samen met alle betrokken ministeries en in goed overleg met de koepels; provincies, gemeenten en waterschappen. Op die manier krijgen water en bodem een grotere rol in de besluitvorming over ruimtelijke ordening, in samenwerking met het bedrijfsleven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en inwoners. De uitwerking van de structurende keuzes én het verder brengen hiervan in de ruimtelijke ordening is een uitdaging die niet op zichzelf staat, maar hangt samen met andere grote opgaven waar we voor staan, zoals de energietransitie, woningbouwopgave en een nieuw toekomstperspectief voor de agrarische sector.

Landelijke uitrol

Uitvoeringsagenda

In 2023 is een landelijke strategie en interbestuurlijke uitvoeringsagenda voor het samenhangende water en bodem beleid opgesteld en bestuurlijk vastgesteld. Hiervoor is inzet nodig van het Rijk, gemeenten, provincies, waterschappenbedrijfsleven, kennisinstellingen en het maatschappelijk middenveld. De uitvoeringsstrategie is erop gericht dit efficiënt vorm te geven en leunt op twee vleugels:

1. Borging van de 33 keuzes
2. Samenwerken in de RO praktijk.

De uitvoeringsstrategie wordt doorgezet voor de komende jaren. Hierbij wordt voor de borging o.a. extra focus gelegd op de decentrale borging en doorwerking van de structurerende

keuzes in het ruimtelijk instrumentarium. Dit met het oog op het wegvallen van het NPLG als instrument om de beoogde doorwerking te regelen. Voor wat betreft het samenwerken in de RO praktijk wordt extra focus gelegd op de bestuurlijke samenwerking. Die is namelijk essentieel om de benodigde keuzes in de ruimtelijke ordening te faciliteren.

De verdere uitwerking van de uitvoeringsagenda vindt de komende tijd plaats in samenspraak met betrokkenen.

Voortgang structurerende keuzes

Om te komen tot een samenhangend beeld van de aanpak op de structurerende keuzes is de borgingskalender opgesteld. Deze kalender omvat een aanpak voor de doorwerking naar een integraal ruimtelijk spoor van het sectoraal water- en bodembeleid. Volgens de Omgevingswet wordt er bij voorkeur gewerkt met de bestaande juridische instrumenten, bestuurlijke afspraken (zoals de ruimtelijke arrangementen, woondeals e.d.) en programma's (zoals Nationaal Waterprogramma, Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater). Aanvullend kan, als dat logisch of wenselijk is, extra regelgeving aan de orde zijn. De afgelopen periode is de voortgang van de borging van het water en bodembeleid in beeld gebracht. Voor een aantal structurerende keuzes zijn deze periode ook mijlpalen behaald.

Zo zijn op 1 februari 2025 de nieuwe beleidsregels grote rivieren (Bgr 2025) ingegaan en zijn de regels voor niet-riviergebonden activiteiten in het rivierbed van de grote rivieren aangescherpt. Voor een goede doorwerking van deze nieuwe beleidsregels passen we begin 2026 het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) en het Besluit activiteiten

leefomgeving (Bal) aan. Naar aanleiding van de motie Grinwis en De Groot over buitendijks bouwen in het IJsselmeer is besloten geen verdere uitvoering te geven aan het deel van de structurerende keuze die hier over gaat.

Vooruitgang is geboekt in de uitvoering van het Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing met het onderzoek naar de mogelijke effecten van beprijzing van drinkwater en de Kamerbrief daarover.

Voor de doorwerking naar de ruimtelijke ordening van een groot deel van de structurerende keuzes was uitgegaan van uitwerking in de gebiedsprocessen van de Provinciale Programma's Landelijk Gebied (PPLG's). Bijvoorbeeld voor afspraken over te onttrekken hoeveelheden grondwater in een gebied, de bepaling van het regionale grondwater-plafond, de minimalisatie van aanvoer van gebiedsvreemd water in laagveengebieden, het behoud van grasland en natte teelten of maatregelen om het grondwaterpeil te verhogen. In het nieuwe programma van LVVN, Ruimte voor Landbouw en Natuur (RLN), worden enkele van deze zaken opgepakt, maar niet alles. Het wegvallen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) betekent dat we op zoek moeten naar nieuwe borgingsmanieren. Zoals eerder genoemd wordt er in het vervolg van de landelijke uitvoeringsstrategie daarom ook extra focus gelegd op de decentrale borging en doorwerking. Als onderdeel van de nader uit te werken uitvoeringsagenda wordt gewerkt aan een nieuwe borgingskalender, die eind 2025 klaar moet zijn. Daarnaast wordt gewerkt aan een voorstel om de Water en Bodem-analyses die in het kader van het NPLG zouden worden gemaakt, of deels als zijn gemaakt, alsnog tot uitvoering te brengen en/of af te maken.

Overige relevante ontwikkelingen

Recent zijn er nieuwe ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op de manier waarop de structurerende keuzes worden geborgd in beleid en uitvoering. Zo zijn er afspraken gemaakt tijdens de Woontop en is het programma STOER (Schrappen Tegenstrijdige en Overbodige Eisen en Regelgeving) van VRO geïntroduceerd. Tijdens de Woontop hebben de betrokken partijen (o.a. VNG, IPO, Unie en het Rijk) afgesproken om actief aan de slag te gaan met een handelingsperspectief voor locaties die een opgave hebben ten aanzien van water en bodem. Dit gaat bijvoorbeeld over ontwerpingrepen aan de woning of keuzes binnen een gebiedsontwikkeling die wateroverlast of verzakking voorkomen. Het handelingsperspectief leidt tot meer eenduidigheid en commitment voor de locaties waar extra aandacht nodig is voor water en bodem. Om dit te bereiken wordt er ingezet op (1) uniforme kaders, (2) een werkwijze en procesafspraken en innovatieve oplossingen om moeilijke casussen mogelijk te maken.

Er ligt een relatie tussen de samenwerkingsafspraken van gemeenten en waterschappen uit de Woontop en de uitwerking van de handreiking weging waterbelang. VNG en UvW zetten in op het verbeteren van de samenwerking door een werkwijze en procesafspraken uit te werken. Dit helpt om de knelpunten vroegtijdig in beeld te krijgen en zo duidelijkheid te bieden over wat nodig is voor een woningbouwlocatie met opgaven ten aanzien van water en bodem. Dit heeft een relatie met de aanscherping van de weging van het waterbelang waarin IenW samen met de UvW, VNG en RWS de benodigde stappen verkent om deze weging van het waterbelang inhoudelijker, sneller en krachtiger te maken. Mede

aan de hand van dit proces kan worden bepaald op welke punten aanvullende maatregelen nodig zijn om de weging van het waterbelang te versterken en de structurerende keuzes mee te nemen.

Implementatie

Het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen zijn hard aan de slag om het water en bodembeleid verder te ontwikkelen. Dit doen we aan de hand van de uitvoeringsagenda, zie hiervoor de volgende paragrafen. Maar ook los van de uitvoeringsagenda lopen trajecten om het water en bodembeleid uitgevoerd te krijgen zoals:

- Om de kennis- en innovatiesector aan te laten haken, is Water en Bodembeleid in het afgelopen jaar (2024) opgenomen in de Kennis en Innovatie Agenda van de Topsector Water en Maritiem.
- Het project Water en Bodembeleid Internationaal heeft als doel om te leren van internationale ervaringen met water en bodembeleid. De afgelopen periode is de eerste fase van het project afgerond en zijn vijf casussen geselecteerd. Ook is een wetenschappelijke klankbordgroep samengesteld. De oplevering van de resultaten is gepland voor de zomer.
- Waterschapsinstrumentarium: De waterschappen hebben in 2024 verkend welke aspecten van het water en bodembeleid te borgen zijn in de waterschapsverordening. Dit heeft geleid tot de Rapportage Bouwstenen Waterschapsverordening Water en Bodem Sturend. De rapportage bevat bouwstenen die waterschappen desgewenst kunnen toepassen in hun eigen verordening.

Water en Bodem in de ruimtelijke ordening

Vanuit de urgentie van de verschillende water en bodem gerelateerde opgaven is blijvende inzet op het water- en bodemsysteem nodig. Daarom moeten we bij ruimtelijke ordening rekening houden met het water- en bodemsysteem. De uitwerking en borging van de structurerende keuzes richt zich dan ook op de borging in en doorwerking naar de ruimtelijke instrumenten. Dit doen we onder meer in de Ontwerp Nota Ruimte waarvoor de structurerende keuzes nader worden gezien, maar ook in andere regionale ruimtelijke voorstellen. Tevens is de link met de woontopafspraken relevant. Het is belangrijk dat alle partijen en betrokken departementen hier gezamenlijk in optrekken zodat zij hun wettelijke taken goed kunnen blijven uitvoeren.

In 2024 heeft het College van Rijksadviseurs (CRa) in vier regio's – Kennisregio aan Zee (Delft, Den Haag Leiden), Fryslân, Regio IJssel-Vechtdelta en Groene Metropool Arnhem-Nijmegen – verkenningen uitgevoerd op het gebied van water en bodembeleid. De regionale praktijken laten zien dat grote opgaven als klimaatverandering en biodiversiteit in onze verstedelijkte delta succesvol kunnen worden aangepakt als we het levende bodem- en watersysteem als basis nemen voor ruimtelijke ontwikkeling. Het CRa adviseert om in de uitvoering de focus te leggen op joint fact finding (gezamenlijk feitenonderzoek) op regionale schaal en complementaire samenwerking tussen overheden. Ook is het advies te werken aan financiële arrangementen die solidariteit in tijd en ruimte als uitgangspunt nemen. Het CRa heeft de lessen die getrokken kunnen worden uit de regio-studies gepubliceerd.

Begin 2025 is de tweede tranche aan projecten van het College van Rijksadviseurs van start gegaan. De aftrap vond in februari 2025 plaats in Brabant. Binnen de Stedelijke regio Breda - Tilburg (SRBT) is er de wens een gedeeld en concreter beeld te krijgen van de gezamenlijke opgaven op het gebied van wonen, economie, klimaat en mobiliteit door de bril van water en bodem. Hiervoor zijn werkateliers georganiseerd. De opbrengst van de twee werkateliers vormen input voor de uitvoeringsagenda van de SRBT. In Noord-Holland wordt een traject opgestart rondom de aanlanding van Wind op Zee in de Wieringermeer en de ruimtelijke effecten die dat heeft.

Roadmap

Eind zomer 2024 is met diverse betrokkenen uit de afdelingen van DGWB, de koepelorganisaties, provincies, waterschappen en gemeenten, Sweco en Deltares een pilotsessie gehouden voor een roadmap voor de hoge zandgronden. Daaruit bleek dat het opstellen van een universele roadmap met alle einddoelen, tussendoelen en termijnen voor alle verschillende hoge zandgronden niet haalbaar is doordat er teveel afhankelijkheden en verschillende perspectieven zijn. Wel zijn inzichten opgehaald die gebruikt kunnen worden voor de borging van de structurerende keuzes en is een handreiking opgesteld voor de hoge zandgronden, die ook als basis kan dienen voor andere gebieden.

Jongeren

Voor jongeren zijn een Water en Bodem bijeenkomst en spiegelsessies georganiseerd in 2024 en 2025. Het doel van het programma was om de jongeren die zullen participeren op vlieghoogte te brengen over de brief, de structurerende

keuzes, maatregelen en stand van zaken. En om als ambassadeurs te kunnen optreden in de eigen organisaties en werkveld. In april 2025 organiseren de waterschappen een kennisfestival en geven de watertrainees een workshop over water en bodem.

Grote (nationale) programma's

Ook andere concrete ontwikkelingen binnen het Rijk dragen bij aan het implementeren van water en bodembeleid op tactisch en operationeel niveau, voorbeelden hiervan zijn:

- Meenemen van de uitgangspunten van het water en bodembeleid in de NOVEX processen én het nog te verschijnen programma Ruimte voor Landbouw en Natuur (RLN), dit in afstemming met VRO en LVVN.
- Integratie van het water en bodembeleid in het Nota Ruimte traject in samenwerking met VRO.
- Het uitwerken van bodem-gerelateerde structurerende keuzes in het programma Bodem, Ondergrond en Grondwater.
- Ook in het nieuwe Nationale Waterprogramma 2027-2032 waarvoor de voorbereidingen zijn gestart zal water en bodem een plaats krijgen, o.a. door daar de uitwerking van verschillende structurerende keuzes in te borgen.

4 Waterkwaliteit en Waterketen: gezond leven in de delta



Waterkwaliteit is en blijft een belangrijk thema in Nederland. In 2024 werkten overheden, bedrijven en kennisinstellingen intensief samen om de kwaliteit van oppervlakte-, grond-, en drinkwater te verbeteren. Belangrijke aandachtspunten zijn het terugdringen van nutriënten en schadelijke stoffen, via onder meer duurzaam bodembeheer, innovaties in de landbouw en verbeterde zuiveringstechnieken. Ook is gewerkt aan bewustwording bij burgers en bedrijven over de invloed van hun gedrag op het watermilieu.



Inhoud

Kaderrichtlijn Water	36
Grondwater	37
Infographic Kaderrichtlijn Water	38
Grondwater voor de drinkwatervoorziening	39
Bestuursvereenkomst nitraat	40
Deltaplan Agrarisch Waterbeheer	41
Glastuinbouw	41
Opkomende stoffen / Zeer zorgwekkende stoffen en PFAS	42
Medicijnresten	43
Plastics / Bronaankpak microplastics	44
Stedelijk waterbeheer	45
Herziening Richtlijn Stedelijk Afvalwater / Zuiveringsslib	46
Nationale Rioolwatersurveillance / Drinkwater	47
Zwemwater	50
Uitfasering vislood	50

Kaderrichtlijn Water

Het doel van de Kaderrichtlijn Water (KRW) is het bereiken en waarborgen van chemisch schoon en ecologisch gezond water. Sinds de KRW van kracht werd (2000), is al veel geïnvesteerd en bereikt in het verbeteren van de waterkwaliteit. Onder meer via de maatregelen die het Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten uitvoeren vanuit de periodieke stroomgebiedbeheerplannen (SGBP's) en nitraatactieprogramma's. Om de zes jaar worden SGBP's opgesteld met daarin de doelen, het waterkwaliteitsbeeld en de maatregelen van het Rijk en regionale overheden om de waterkwaliteit te verbeteren. Een mooi voorbeeld is het Paterswoldsemeer. Afgelopen jaar zijn met dertien natuurvriendelijke oevers en zones, zeven vissenhotels en vier vissenbossen de KRW-maatregelen bij het **Paterswoldsemeer** bijna afgerond.

Provincies en waterschappen verbeteren de regulering van het grondwater. Gemeenten dragen bij aan het verbeteren van de waterkwaliteit door bijvoorbeeld de werking van het rioolwaterstelsel te verbeteren. **De Schone Maaswaterketen** zet in op bronaanpak en monitoring. Ook zijn er de afgelopen jaren maatregelen genomen om de nutriëntenbelasting door mestgebruik in de landbouw terug te dringen, zoals het instellen van mestvrije bufferstroken. Waterschappen investeren in zuiveringsinstallaties om nutriënten en medicijnresten beter uit het water te kunnen filteren. De voortgang van de uitvoering van maatregelen voor het hoofdwatersysteem staat beschreven in de **jaarrapportage KRW**.

Er is al veel bereikt en in werking gezet, toch is er nog een stevige inzet nodig om de waterkwaliteit op het gewenste niveau te krijgen. Hiervoor is in de eerste plaats nodig dat alle afgesproken KRW-maatregelen uitgevoerd worden, waarbij er nog grote uitdagingen zijn om alle maatregelen tijdig te realiseren. Een uitgebreide beschrijving van de staat van de waterkwaliteit in Nederland en een overzicht van de resterende opgaven voor het behalen van de doelen, staat beschreven in het **Koepelrapport Tussenevaluatie KRW** (december 2024). Uit het rapport blijkt dat op dit moment al circa 80% van de doelen zijn behaald. Helaas betekent dit dat op dit moment geen van de oppervlaktewaterlichamen in Nederland in 'goede toestand' verkeert.

Pas als alle ecologische en chemische parameters in een waterlichaam een 'goed' scoren is het waterlichaam in 'goede toestand' (het 'one out, all out' principe). Voor grondwater geldt op dit moment voor vier van de 23 grondwaterlichamen dat ze in 'een goede toestand' verkeren.

De grootste uitdagingen voor waterkwaliteit liggen op het gebied van chemische stoffen, nutriënten en ecologisch functioneren. Daarnaast laat de tussenevaluatie zien dat er nieuwe uitdagingen op ons af komen die het bereiken van de doelen bemoeilijkt. Zoals nieuwe schadelijke stoffen, toenemende effecten van klimaatverandering en de opkomst van exoten, zoals de Amerikaanse rivierkreeft. Om voor meer waterlichamen 'een goede toestand' te bereiken, werken provincies, waterschappen, gemeenten en het Rijk samen binnen het **KRW-impulsprogramma**. De partijen zetten zich in om de afgesproken maatregelen voor 2027 uit te voeren. Daarnaast wordt aanvullend ingezet op bijvoorbeeld het tijdig bezien en herzien van lozingsvergunningen.

Ter verbetering van de waterkwaliteit en ter controle van indirecte lozingen is meer personele inzet en betere samenwerking nodig bij gemeenten, waterschappen en omgevingsdiensten.

Het waarborgen van een goede waterkwaliteit zal ook na 2027 om blijvende inzet vragen. De uitkomsten van de KRW-tussenevaluatie vormen mede de basis voor het ontwerpwerkprogramma **stroomgebiedbeheerplannen 2028-2033**. Hierin wordt het proces voor de totstandkoming van nieuwe plannen beschreven, en de rollen en betrokkenheid van alle partijen daarbij.

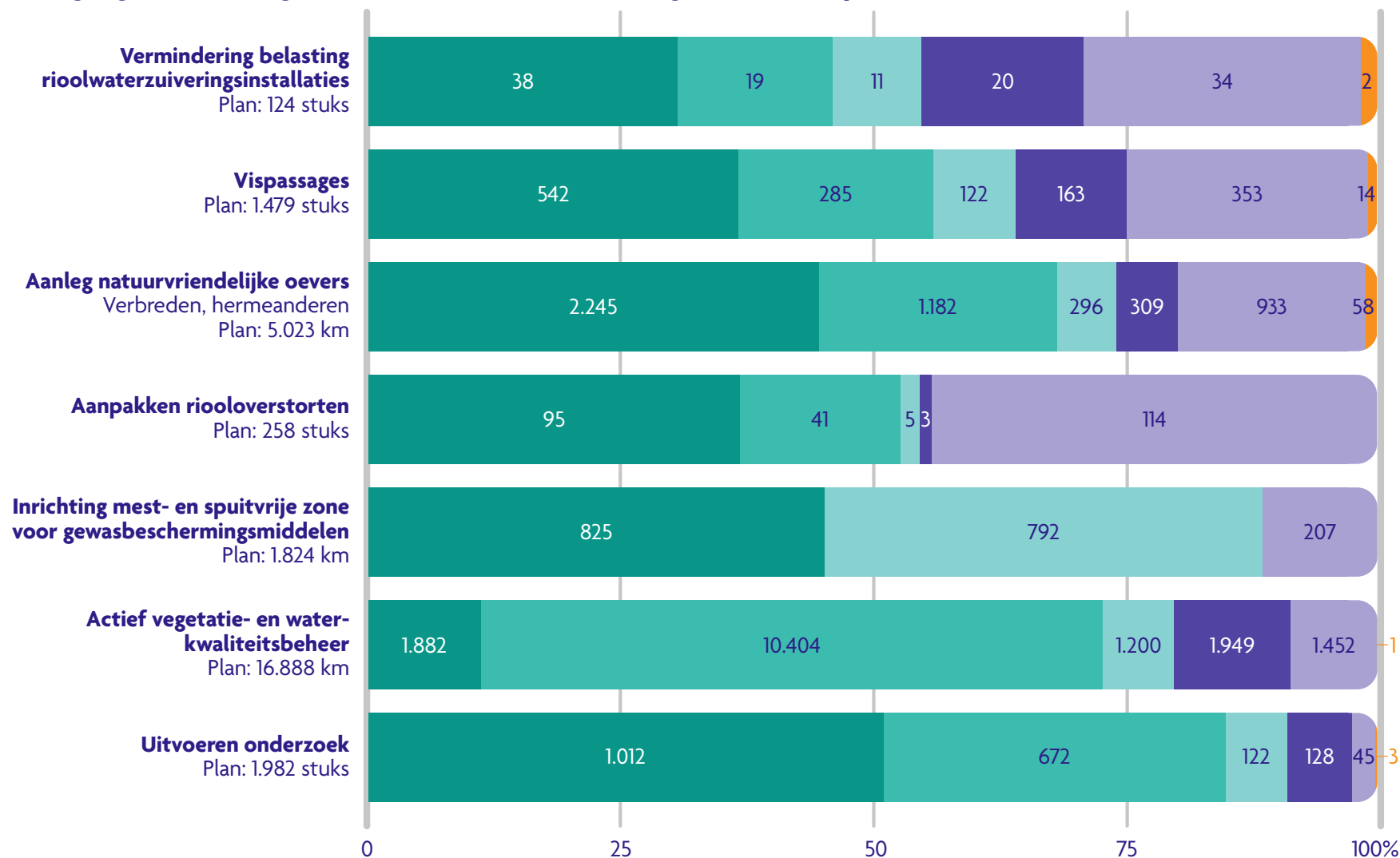
Grondwater

De kwaliteit en kwantiteit van het grondwatersysteem staan steeds verder onder druk. Dit komt o.a. doordat steeds meer grondwater onttrokken wordt om aan de toenemende drinkwatervraag te voldoen. Daarnaast neemt het aantal schadelijke stoffen in het grondwater langzaam toe (vergrijsing).

Kaderrichtlijn Water

naar tekst 

Voortgang van maatregelen waterkwaliteit in stroomgebiedbeheerplannen t/m 2024



Plan: totale omvang maatregelen in SGBP1, SGBP2 en SGBP3

SGBP1: ● uitgevoerd 2010-2015 SGBP2: ● uitgevoerd 2016-2021 SGBP3: ● uitgevoerd 2022-2024 ● in uitvoering ● gepland ● ingetrokken

Dat blijkt ook uit de resultaten van de tussenevaluatie van de KRW. IenW heeft het afgelopen jaar stappen gezet om meer zicht te krijgen op de hoeveelheid water die wordt onttrokken en op de stoffen die het grondwater bedreigen.

In 2024 heeft IenW een onderzoek afgerond naar de invoering van een vergunning- en/of meldplicht voor alle grondwateronttrekkingen. Dit onderzoek richtte zich op bouwstenen om de regelgeving aan te scherpen. Het doel van de vergunning- of meldplicht is om beter zicht en meer grip te krijgen op alle grondwateronttrekkingen. Met deze procedure vraagt de EC Nederland om beter te sturen op de herziening van vergunningen voor grondwateronttrekkingen. In 2025 wordt verder gewerkt aan de uitwerking van de inbreukprocedure en de aanpassing van de regelgeving.

Daarnaast ontwikkelt IenW een handreiking voor het vaststellen van zogeheten provinciale grondwater(onttrekkings)plafonds: hoeveel grondwater je duurzaam kunt onttrekken in een bepaald gebied en in een bepaalde tijd. Deze plafonds dragen bij aan herstel van de balans tussen het grondwatersysteem en functies die grondwater nodig hebben. Uiteindelijk moeten de provincies deze grondwaterplafonds gaan vaststellen. Daarom worden de provincies en ook de waterschappen, actief betrokken bij de ontwikkeling van deze handreiking.

De Studiegroep Grondwater adviseerde in 2022 om een meetnet in het bovenste grondwater te realiseren om vervuiling sneller te detecteren en aan te pakken. Met deze 'early warning monitoring' kan eerder worden vastgesteld of verontreiniging van het grondwater plaatsvindt. In 2024 heeft IenW een adviesbureau opdracht gegeven om in overleg met

provincies, waterschappen, gemeenten, drinkwaterbedrijven en kennisinstituten opties uit te werken voor het uitvoeren van een landelijke meetronde.

Grondwater voor de drinkwatervoorziening

In Nederland komt 60% van het drinkwater uit grondwater. Door de afnemende natuurlijke aanvulling en het toenemend besef van het belang van een gezond grondwatersysteem voor de landbouw, natuur en de woningbouw neemt de druk op vergunningverlening toe en staat de beschikbaarheid van voldoende grondwater voor drinkwater onder druk. Tegelijkertijd stijgt de vraag naar drinkwater door economische groei en een groeiende bevolking. Ook is het grondwater bij het oppompen vaak van mindere kwaliteit, waardoor drinkwaterbedrijven meer moeite moeten doen om het goed te kunnen zuiveren. In het slechtste geval moeten sommige grondwaterbronnen zelfs worden gesloten.

Tegen deze achtergrond wordt het belang van de Aanvullende Strategische Voorraden en de Nationale Grondwaterreserves steeds groter. De Aanvullende Strategische Voorraden worden door de provincies aangewezen en beschermd om te voldoen aan de stijgende drinkwatervraag tot 2040. De Nationale Grondwaterreserves zijn onaangetaste grondwaterreserves die zowel cruciaal zijn voor noodsituaties (calamiteiten), maar ook mogelijk op lange termijn kunnen bijdragen aan onze drinkwatervoorziening. Daarom is het essentieel om zowel de voorraden als de reserves goed te beschermen.

In 2024 is in beeld gebracht welke locaties technisch geschikt zijn als Nationale Grondwater Reserves. Daarover is IenW nu in gesprek met drinkwaterbedrijven, provincies en andere

ministeries. Om de benodigde bescherming te kunnen bepalen, zijn de risico's voor de aantasting van deze voorraden in beeld gebracht. In 2025 wordt met de planMER van het programma Bodem, Ondergrond en Grondwater de impact van aanwijzing en bescherming van de Nationale Grondwater Reserves voor verschillende ruimtelijke varianten vastgesteld.

Bestuursovereenkomst nitraat

Voor 34 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden hebben LTO Nederland, Vewin, IPO, IenW en LVVN eind 2017 de Bestuursovereenkomst 'aanvullende aanpak nitraatuitspoeling uit agrarische bedrijfsvoering in specifieke grondwaterbeschermingsgebieden' ondertekend. Het doel hiervan is om uiterlijk in 2025 nitraatconcentraties in het grondwater in deze gebieden duurzaam onder de 50 mg nitraat per liter te krijgen. De bestuursovereenkomst liep oorspronkelijk tot 2022, maar is verlengd om alle betrokken partijen de tijd te geven de gebiedsgerichte aanpak op te nemen in het NPLG, zodat de provincies het verder kunnen oppakken. Begin 2025 is deze Bestuursovereenkomst door het Landelijk Bestuurlijk Overleg (LBO) van betrokken partijen afgesloten, zoals eerder in een Kamerbrief van de minister van LVVN van 6 november 2024 (Kamerstukken 33 037, nr. 563) is aangekondigd. Het LBO erkent dat er begin 2025, nog een resterende opgave is in een aantal grondwaterbeschermingsgebieden. De opgave wordt meegenomen in de uitrol van het programma Ruimte voor Landbouw en Natuur (RLN), de contouren voor het Agrarisch Natuurbeheer (ANB) en het Achtste Actieprogramma Nitraat.

Sinds 1 januari 2023 is het in grondwaterbeschermingsgebieden niet langer toegestaan de hogere gebruiksnorm

voor dierlijke mest van de derogatie te gebruiken. Per 1 januari 2024 is de stikstofgebruiksnorm in de grondwaterbeschermingsgebieden voor het totaal van dierlijke mest en kunstmest verder naar beneden aangepast. Daarnaast volgen ter invulling van het derogatiebesluit vanaf 1 januari 2025 gebiedsgerichte maatregelen voor landbouwgronden in grondwaterbeschermingsgebieden die gelegen zijn in nutriënt verontreinigde gebieden als dit nodig is om te voldoen aan de Nitraatrichtlijn. Het doel is om uitspoeling tot onder de 50 mg nitraat/liter in het bovenste grondwater onder landbouwgrond te brengen. Dit geldt niet voor de Drentse grondwaterbeschermingsgebieden, aangezien deze niet binnen de aangewezen nutriëntverontreinigde gebieden gelegen zijn.

In 2024 heeft Wageningen Environmental Research (WEnR) in het rapport 'Effecten van maatregelen op nitraatconcentraties in grondwaterbeschermingsgebieden' (Kamerstukken 33 037, nr. 563) per grondwaterbeschermingsgebied in beeld gebracht welke aanpassingen in het landbouwgebruik nodig zijn om de uitspoeling van nitraat onder landbouwgrond tot onder de 50 mg terug te brengen.

Uit de studie blijkt dat na-ijling van in verleden gegeven stikstofbemesting ook nu nog van invloed is. Door de inzet van de maatregel met het grootste effect, verlagen van de stikstofgebruiksnormen met 20%, wordt in ongeveer de helft van het aantal grondwaterbeschermingsgebieden aan het doel van maximaal 50 mg/liter nitraat voldaan. In de andere gebieden is voor een grotere daling van de nitraatconcentratie een combinatie van meerdere maatregelen nodig. In 6 van de 34 grondwaterbeschermingsgebieden is een vermindering groter dan 50 mg/L nodig. Het is de vraag of aan deze

opgave kan worden voldaan met de in de WUR-studie beschouwde maatregelen. Er zijn ook grondwaterbeschermingsgebieden waarin door de combinatie van landbouw- en natuurareaal het doel op het niveau van het gebied als geheel gehaald wordt, maar de uitspoeling in het landbouwdeel nog te hoog is.

Door provincies, agrariërs en drinkwaterbedrijven in de regio opgedane ervaringen leren dat blijvend kennisdelen en bewustwording zin heeft, maar met alleen aanpassing in bedrijfsmanagement is het resterende gat tot doelbereik niet overal duurzaam te overbruggen. Er zijn verdergaande maatregelen nodig die bedrijfseconomische gevolgen zullen hebben en die zonder structurele financiële compensatie niet vrijwillig zullen worden uitgevoerd. Er is onder agrariërs grote behoefte aan duidelijkheid over deze voor doelbereik benodigde extensivering van het agrarisch grondgebruik en de daarvoor geboden compensatie om het toekomstperspectief van hun bedrijven binnen de grondwaterbeschermingsgebieden over langere termijn te kunnen overzien. Voor de uitwerking van de mogelijkheden daartoe wordt onder het RLN en ANB door de provincies een werkgroep ingesteld. Door de werkgroep uitgewerkte mogelijkheden worden geagendeerd in de bestaande Landelijke Bestuurlijke Overleggen, zoals het Bestuurlijk Overleg Landelijk Gebied, door tussenkomst van de Regionale Bestuurlijk Overleggen (RBO's) in het (Landelijk) Bestuurlijk Overleg KRW of eventueel in het Bestuurlijk Overleg Water.

Deltaplan Agrarisch Waterbeheer

Vanuit het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) is verder gewerkt aan het verminderen van de agrarische wateropgaven (verschil tussen de huidige situatie van het agrarisch

waterbeheer en de vereiste situatie). Dit levert een bijdrage aan het behalen van de doelen van de KRW, de doelen voor nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen, en het voorkomen van schade door droogte en wateroverlast. Met de impulsregeling DAW is voorzien in financiering voor waterschappen, zodat zij samen met agrariërs projecten konden starten voor schoon, voldoende water en een gezonde bodem. Er is veel aandacht voor kennisdeling, kennisverspreiding en monitoring van de effecten van de projecten.

Glastuinbouw

De waterkwaliteit in glastuinbouwgebieden is de afgelopen tien jaar verbeterd, maar die verbetering is nog onvoldoende om de doelen van de KRW met betrekking tot gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten te halen.

In 2024 is gewerkt aan actualisatie van de lozingsregelgeving in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal). Per 2025 gelden er strengere normen voor stikstof in het geloosde drainwater. Er is een wetswijziging in voorbereiding om ervoor te zorgen dat bedrijven die verklaren geen water te lozen, beter in beeld blijven bij toezichthouders. Toezichthouders kunnen onterechte verklaringen daarmee beter controleren.

Om beter inzicht te krijgen in de factoren die de waterkwaliteit in glastuinbouwgebieden beïnvloeden, heeft Wageningen University & Research een kwantificering gemaakt van de waterige reststromen. Deze reststromen hebben een prioritering gekregen op basis van volumes en impact op het milieu. Daarnaast heeft het Platform Duurzame Glastuinbouw een eerste inventarisatie onder gemeenten uitgevoerd om te onderzoeken of er voldoende rioleringscapaciteit is om directe lozingen op oppervlaktewater uit te faseren.

Voor effectief toezicht is een kwalitatief goede dataverzameling over de glastuinbouwbedrijven, hun lozingswijzen en geloosde volumes water cruciaal. Daarom is geïnvesteerd in een betere data-infrastructuur voor de Uitvoeringsorganisatie Glastuinbouw.

Verder heeft een klankbordgroep van het Platform Duurzame Glastuinbouw gewerkt aan kennisuitwisseling tussen toezichthouders van waterschappen, gemeenten en omgevingsdiensten. Effectief toezicht op glastuinbouwbedrijven vergt specialistische kennis. Via de klankbordgroep wordt deze kennis versterkt en uitgewisseld tussen toezichthouders van verschillende organisaties.

Opkomende stoffen

Waterbeheerders en drinkwaterbedrijven zetten zich in voor schoon water voor mens en natuur. Regelmatig treffen ze in het water nieuwe en relatief onbekende stoffen aan waarvoor nog geen kwaliteitsnormen zijn vastgesteld. Dit zijn de zogenaamde opkomende stoffen. De landelijke Werkgroep Aanpak Opkomende Stoffen (AOS) voert momenteel verschillende onderzoeken uit. De onderzoeken dragen bij aan de twee volgende doelen van de werkgroep: het verzamelen van informatie over concentraties van opkomende stoffen in het milieu en het invullen van kennisleemten over de schadelijkheid van al bekende opkomende stoffen.

De werkgroep kijkt daarbij specifiek naar de risico's voor het oppervlaktewater en het grondwater, en naar de bedreiging die stoffen voor het drinkwater vormen. Het RIVM heeft in 2023 de database met 6.000 persistente (P), mobiele (M) en toxische (T) stoffen (PMT-stoffen) op een toegankelijke wijze

beschikbaar gesteld via een speciale website. De database is in 2024 verrijkt met toepassingsgebieden en tonnage door middel van data-science. Mogelijkheden om verschillende informatiebronnen over chemische stoffen aan elkaar te koppelen worden verder verkend. Verschillende onderzoeken zijn afgerond, de resultaten zijn online beschikbaar op de website van RWS. Handelingsperspectieven voor deze stofgroepen worden uitgewerkt.

Zeer Zorgwekkende Stoffen en PFAS

Op basis van de Europese REACH-verordening heeft Nederland samen met Duitsland, Denemarken, Zweden en Noorwegen op 13 januari 2023 bij het Europese Chemie Agentschap (ECHA) een voorstel ingediend om het op de markt brengen van Per- en polyfluoralkylstoffen (PFAS) en het gebruik ervan te beperken. ECHA is bezig met het verwerken van de vele reacties die het heeft ontvangen. De verwachting is dat de Europese Commissie in de loop van 2025 een definitief voorstel voorlegt voor besluitvorming door de lidstaten. Het voorstel zal waarschijnlijk niet vóór 2027 in werking treden.

In de Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic (OSPAR-verband) zijn alle PFAS opgenomen in een lijst van prioritaire actie. In onze nationale regelgeving over Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) is een link opgenomen naar deze OSPAR-lijst. Elke stof die op de OSPAR-lijst komt te staan is een zeer zorgwekkende stof, waarvoor een minimalisatieplicht van emissies naar lucht en water geldt. Bedrijven moeten zich maximaal inspannen om de PFAS-emissies naar 0 te brengen.

Daarnaast ligt er in Europees verband een voorstel om de

PFAS-norm onder KRW aan te scherpen en een voorstel om de lijst met prioritair stoffen voor de KRW uit te breiden met 24 specifieke PFAS.

Medicijnresten

Veel mensen gebruiken medicijnen, zalfjes of crèmes. Die komen vaak in het rioolwater terecht. Bij medicijnen gebeurt dat via urine en ontlasting, bij zalfjes en crèmes bij het douchen of wassen van kleding. Ook worden overgebleven medicijnen soms door de gootsteen gespoeld. In totaal wordt er per jaar meer dan 190.000 kilo aan medicijnresten in het oppervlaktewater geloosd. De Ketenaanpak Medicijnresten uit water richt zich op het terugdringen van die hoeveelheden.

In 2023 heeft het RIVM onderzoek gedaan naar verschillende pijnstillers en hun effecten op het milieu. Uit dit onderzoek blijkt dat aspirine en paracetamol sneller afbreekbaar zijn dan naproxen, ibuprofen of diclofenac. Ook bleek dat gels met diclofenac voor een groot deel in het rioolwater terechtkomen bij het douchen of het wassen van kleding.

In 2023 is gewerkt aan een nieuw **uitvoeringsprogramma van de Ketenaanpak voor de periode 2024-2027** dat in 2024 naar de Tweede Kamer is gestuurd.

De waterschappen beheren ruim 300 rioolwaterzuiveringen (RWZI). In 2022 is bij de RWZI van Leiden-Noord een aanvullende zuiveringstrap voor de verwijdering van medicijnresten in bedrijf gesteld (de zogenaamde vierde trap). In 2023 zijn vier nieuwe vierde trappen voor de verwijdering van medicijnresten in werking gezet (RWZI Dinther, RWZI Houten, RWZI Oijen en RWZI Wervershoof). In 2024 zijn nog

zes nieuwe vierde trappen in bedrijf gesteld (RWZI Groesbeek, RWZI Gouda, RWZI Hapert, RWZI Horstermeer, RWZI Simpelveld en RWZI Winterswijk). Dit zorgt voor een aanzienlijke verbetering van de lokale waterkwaliteit.

Het jaar 2023 was het laatste jaar van het Innovatieprogramma Microverontreinigingen uit RWZI-afvalwater (IPMV). In 2024 is het IPMV **geëvalueerd** door Stichting Toegepast Onderzoek Waterschappen (STOWA). In het IPMV zijn technologieën onderzocht die een significante verbetering in zuivering van microverontreinigingen mogelijk maken, vergeleken met de huidige bewezen technieken.

Nieuwe technieken werden geselecteerd op:

- een beter verwijderingsrendement;
- lagere kosten;
- of een lagere CO₂-footprint.

IenW heeft de afgelopen jaren bijna 22 miljoen euro geïnvesteerd in de bouw van vierde trappen in Nederland. Ook de waterschappen zelf investeren in onderzoek, pilots en full-scale toepassing van deze technieken. Momenteel wordt gewerkt aan het openstellen van de subsidieregeling medicijnresten uit water tweede tranche (SVMEDREST2). In totaal wordt daarvoor 60 miljoen euro beschikbaar gesteld. Door het bouwen en in gebruik nemen van deze installaties wordt enorm veel kennis opgedaan die zal worden meegenomen in de implementatie van de nieuwe Richtlijn Stedelijk Afvalwater (Richtlijn 2024/3019). De herziene Europese richtlijn Stedelijk Afvalwater stelt op veel zuiveringen een vierde trap voor zuivering van microverontreinigingen verplicht.

Plastics

Zwerfafval in water en op land is een veelvoorkomend milieuprobleem. Om te bepalen hoeveel plastics er in de rivieren zitten, ontwikkelt IenW monitoringsmethodieken voor zowel micro-, meso- als macroplastics. In 2024-2026 volgt validering en optimalisatie van de ontwikkelde methoden. Het besluit over het voortzetten van de monitoring in de komende jaren wordt in 2025 genomen.

In 2024 startte de monitoring van meso- en macroplastics op de oevers en het wateroppervlak. Die monitoring richt zich op de oevers van de Rijn (inclusief de IJssel), Maas en Westerschelde. Het onderzoek naar de hoeveelheid plastics in de waterkolom en verdere optimalisatie van de meetmethoden wordt in 2024-2025 gehouden. Voor het onderzoek wordt samengewerkt met kennisinstituten en ingenieursbureaus. Nederland is toonaangevend in Europa als het gaat om het ontwikkelen van monitoring-technieken.

De komende jaren worden gebruikt om de methodieken verder te optimaliseren op kostenefficiëntie. Op basis van de meetresultaten van de uitgevoerde onderzoeken naar microplastics in rivieren is vastgesteld dat er jaarlijks zo'n 2,5 miljoen kilo microplastics via de Rijn en Maas ons land binnenkomt.

Bronaanpak microplastics

In 2018 startte een breed beleidsprogramma voor maatregelen om microplastics te voorkomen. Dit beleidsprogramma richt zich op vier pilaren:

1. Europees beleid en regelgeving;
2. kennisopbouw;
3. bronaanpak;
4. innovatie.

Onderdeel van dit beleidsprogramma is de bronaanpak van plastic zwerfafval in rivieren. Vijf typen bronnen, waarbij zwerfafval in het water terechtkomt, worden in beeld gebracht: recreatief afval, sanitair afval, bouwafval, stadskades en afval afkomstig van de cruise- en binnenvaart. In 2023 zijn hieraan plastic pellets en recreatief afval van sportvissers toegevoegd. In 2024 is in EU-verband verder gewerkt aan de richtlijn voor de aanpak van plastic pellets. De trialogen voor deze richtlijn starten in 2025.

In het Programma plasticvrije rivieren werkt IenW samen met gebiedsbeheerders, brancheorganisaties en andere stakeholders aan verschillende projecten. In een zogeheten gebiedsgerichte aanpak lopen uitvoeringsprojecten in de gemeenten Arnhem, Nijmegen, Venlo, Roermond en Rotterdam. In die uitvoeringsprojecten worden verschillende zwerfafvalmaatregelen toegepast. Ook zijn bij gemeenten langs de rivieren Advies op Maattrajecten uitgerold die zijn gericht op een specifiek gebied, zoals recreatiestranden (eind 2024 waren dat er negentien en de ambitie is om voor eind 2025 44 trajecten te hebben uitgerold, zodat de helft van alle riviergemeenten is ondersteund).

Met behulp van de Unie worden de waterschappen en gemeenten gemobiliseerd om verspreiding van sanitair afval via riool-overstorten aan te pakken. Er is een stuurgroep opgericht van organisaties in de bouw (CROW, Bewuste Bouwers en Dutch Green Building Corporation) die zwerfafvalpreventiemaatregelen in eigen regels, gedragscodes, certificering en handreikingen gaan opnemen.

Voor de problematiek van de pellets of nurdles is samen met de stakeholders een checklist ontwikkeld met maatregelen die lekkage van deze korrels op productiefaciliteiten moet voorkomen. De checklist wordt als toolkit verspreid en nog verder uitgebreid met informatie voor verwerkers en transporteurs.

Op basis van een gedragspilot voor sanitaire producten is in samenwerking met de riviercruise-rederij Scylla (Zwitserland) een toolkit gemaakt. Deze toolkit wordt in 2025 verspreid met behulp van de internationale branche. Ook wordt onderzoek gedaan naar het verbeteren van de infrastructuur voor de afgiftemogelijkheden voor riviercruiseschepen om het illegaal lozen van met sanitaire doekjes en microplastics vervuild afvalwater dan wel -slib te voorkomen. Op basis van dat onderzoek kan in samenwerking met gebiedsbeheerders en de markt worden besloten enkele afgiftepunten te helpen realiseren. Door dit te combineren met de hierna genoemde Single-Use Plastics (SUP) Richtlijn wordt de verspreiding van vochtige doekjes en de microplastics die erin zitten, in de hele keten met maatregelen bestreden. Richting het water via de riool-overstorten, en in het water via de gedragsinterventies aan boord en de afgiftepunten-aanpak.

Daarnaast is de SUP-richtlijn, en de daaruit voortvloeiende uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV) voor zwerfafval, geïmplementeerd om zwerfafval van o.a. drank- en voedselverpakkingen, sigarettenfilters, vochtige doekjes en ballonnen tegen te gaan. In 2022 publiceerde IenW de ministeriële regeling kunststofproducten voor eenmalig gebruik. Deze regeling richt zich op uitgebreide producentenverantwoordelijkheid en reductiemaatregelen

voor plastic wegwerpbekers en voedselverpakkingen. Op 17 juli 2023 is een voorstel gedaan voor uitbreiding van de regeling. Ook is er vooruitgang geboekt in het tegengaan van het opzettelijk toevoegen van microplastics. Er is in de EU een restrictie vastgesteld, die op termijn gaat leiden tot reductie van emissies van microplastics.

De kennis die we in Nederland hebben opgedaan en de methodieken die we hebben ontwikkeld voor monitoring en bronaanpak-maatregelen worden ook internationaal op waarde geschat. O.a. doordat ze als best practices in OSPAR worden meegenomen. In 2024 is er binnen OSPAR ingestemd met het ontwikkelen van een kandidaat-indicator voor de monitoring van rivierafval op oevers.

Stedelijk waterbeheer

Veel van de riolering in onze woonwijken is aangelegd in de tweede helft van de vorige eeuw. De komende 10 jaren moet ongeveer 11.000 km van de vrijvervalriolen vervangen of gerenoveerd worden, dat is circa 10% van het totaal. Als gemeenten de vervangingsprojecten uitbreiden met aanvullende maatregelen, kan jaarlijks ongeveer 0,5% van de bebouwde omgeving klimaatrobust worden gemaakt. Op de meeste plekken kan de riolering nog tientallen jaren mee, maar is ingrijpen toch gewenst. Bijvoorbeeld om potentiële schade als gevolg van toekomstige extreme neerslag of langdurige droogte te voorkomen. Ook zijn aanpassingen nodig in het kader van energietransitie-infrastructuur en is er sprake van grote drukte in de ondergrond. Dit vraagt om goede planning en eenduidige gegevensuitwisseling. Het Gegevenswoordenboek Stedelijk Water, waarmee veel gemeenten werken, biedt daarvoor de benodigde standaarden.

Herziening Richtlijn Stedelijk Afvalwater

In oktober 2022 heeft de Europese Commissie een voorstel gepresenteerd voor de herziening van de Richtlijn stedelijk afvalwater, als onderdeel van de nulvervuilingsambitie van de Green Deal.

In de initiële richtlijn uit 1991 zijn regels vastgelegd voor de inzameling en zuivering van stedelijk afvalwater. Met de herziening worden meer vergaande regels vastgelegd, zoals bijvoorbeeld voor het verwijderen van microverontreinigingen. Dat is belangrijk om de doelen van de KRW en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KMS) dichterbij te brengen.

De doelstellingen van de richtlijn zijn uitgebreid. Ze zijn niet alleen meer gericht op de bescherming van het milieu, maar ook op het beschermen van de gezondheid van de mens. Zo wordt het verplicht een afvalwaterbewakingssysteem op te zetten om gezondheidskundige parameters te verkrijgen, waarmee je bijvoorbeeld COVID-19 en andere ziekten kunt meten. Daarnaast zijn er ook doelstellingen voor energieneutraliteit geformuleerd.

Op 29 januari 2024 werd een akkoord over de herziene richtlijn bereikt. Op 8 oktober jl. stemde het Europees Parlement met deze herziening in. In november vond de formele bekrachtiging door de Raad van ministers van de lidstaten plaats. En op 1 januari 2025 trad de richtlijn in werking.

Hoewel Nederland had ingezet op een ambitieuzer akkoord wat stikstof en fosfaat betreft, is de herziening een grote vooruitgang. Met name de eisen voor een aanvullende vierde zuiveringstrap om microverontreinigingen – zoals medicijnres-

ten – uit afvalwater te halen, levert een belangrijke bijdrage aan de verbetering van de waterkwaliteit. Als benedenstrooms land heeft Nederland baat bij een Europese aanpak.

Nieuw in de richtlijn is uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV) die producenten van geneesmiddelen en cosmetica verplicht om de kosten voor de aanvullende zuivering te dragen. Een goede, Europees afgestemde, uitwerking van de UPV is dan ook van groot belang om de medicijnbeschikbaarheid niet verder te verstoren. De uitwerking van de UPV wordt door IenW en VWS gezamenlijk opgepakt. De producenten van medicijnen en cosmetica en de waterschappen worden hierbij nauw betrokken. Bij het implementeren van de richtlijn in de Nederlandse regelgeving wordt ingezet op het zo veel mogelijk beperken van ongewenste gevolgen.

Lidstaten worden verplicht integrale stedelijk afvalwater managementplannen te ontwikkelen voor grotere agglomeraties. Op dit moment wordt samen met gemeenten, waterschappen en provincies uitgewerkt hoe dit praktisch georganiseerd kan worden. Drie jaar nadat de richtlijn ingaat moet er ook een nationaal implementatieprogramma klaarliggen, inclusief een vooruitblik op de benodigde investeringen. Een half jaar later wordt hierover aan de Europese Commissie gerapporteerd.

Zuiveringsslib

Bij het zuiveren van rioolwater ontstaat zuiveringsslib dat gebruikt wordt voor het winnen van biogas. Met de geproduceerde elektrische energie en de warmte die bij de gasmotoren vrijkomt, kunnen de rioolwaterzuiveringsinstallaties volledig in de eigen energiebehoefte voorzien. Ook wordt er

steeds meer biogas omgezet in groen gas voor levering aan het net.

De waterschappen voeren het overgebleven ontwaterd zuiveringsslib af naar slibeindverwerkingsbedrijven. Sinds 2021 beschikken alle waterschappen over een gezamenlijke opslagcapaciteit voor zuiveringsslib in geval van incidenten. AquaMinerals heeft de opdracht gekregen om de regie hierop te voeren. Voor incidenten waarbij tot 100.000 ton slib niet meteen kan worden verwerkt, worden tot juli 2025 tijdelijke opslaglocaties in het land gehuurd. Ook is een Taskforce slib opgericht, waarin alle eindverwerkers van zuiveringsslib in Nederland participeren.

In 2024 is een evaluatie van het Robuust plan slibeindverwerking uitgevoerd. De conclusie is om door te gaan met de huur tot in ieder geval 1 januari 2030, en om eind 2025 een Robuust plan 2 vast te stellen.

Nationale Rioolwatersurveillance

Om de verspreiding van het virus te kunnen volgen, startte de Nationale Rioolwater Surveillance (NRS) in 2020 met het meten van Covid-19 in uiteindelijk alle 313 rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) in Nederland. In de NRS werken het VWS, het RIVM, de Unie en de 21 waterschappen samen. De waterschappen nemen de monsters uit het rioolwater. Het lab van het RIVM voert de analyses uit.

In de loop van 2023 is de meetfrequentie teruggebracht van vier naar twee metingen per RWZI per week, en in 2024 is de frequentie verder teruggeschoefd naar een of twee metingen per RWZI per week (de frequentie is nu 1,4 gemiddeld over heel Nederland).

Wanneer er verzoeken komen voor extra metingen (projecten) dan wordt dat besproken in de Toetsingscommissie die daarover adviseert aan de Stuurgroep NRS op basis van een afwegingskader. Er zijn nieuwe projecten opgestart zoals voor polio en PFAS. De Toetsingscommissie NRS adviseerde de Stuurgroep hierover positief aan de hand van het afwegingskader. Ook is onderzocht hoe de NRS breder kan worden ingezet voor waterkwaliteit en gezondheid.

Drinkwater

Het is van cruciaal belang dat iedereen in Europees en Caribisch Nederland, zowel nu als in de toekomst, toegang heeft tot voldoende en kwalitatief goed drinkwater. Dit vraagt om een integrale aanpak langs de volgende beleids-sporen: voldoende drinkwater(bronnen), goede kwaliteit drinkwater(bronnen), bewust en zuinig gebruik van drinkwater, een toekomstbestendige drinkwatersector en passende (inter)nationale kaders voor drinkwatervoorziening.

De Beleidsnota Drinkwater 2021-2026 en de bijbehorende Implementatie- en Uitvoeringsagenda Drinkwater geven invulling aan deze beleidssporen. Aanvullend hierop zijn, zoals ook in de Kamerbrief van oktober 2024 wordt genoemd, structurerende keuzes gemaakt en maatregelen vastgelegd die ook impact hebben op drinkwater. Het gaat hierbij o.a. om het Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030, de aanpak van PFAS in drinkwater en het Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing.

Voldoende drinkwater(bronnen)

Uit onderzoek van het RIVM is gebleken dat er in 2030 een aanvullende drinkwaterproductiecapaciteit van ruim 100 miljoen m³ per jaar nodig is. Daarom heeft IenW samen

met de drinkwaterbedrijven en de provincies een Actie-programma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030 opgezet. In januari 2025 is het programma gelanceerd. Het bestaat uit veertien regionale actieplannen en een landelijke actieprogramma dat zich richt op landelijke, regio-overstijgende acties.

Als invulling van de motie Krul heeft IenW het RIVM in 2024 gevraagd om samen met de drinkwaterbedrijven en andere overheden te onderzoeken wat voor de langere termijn (na 2030) de kansen en belemmeringen van alternatieve bronnen voor de winning van drinkwater zijn, zoals brak grondwater, zeewater of RWZI-effluent. Het doel van het onderzoek is om een eerste beeld te krijgen van wat nodig is om ook na 2030 de bereiding van drinkwater te waarborgen. Het onderzoek zal met aanbevelingen komen, en vormt zo de basis voor het toewerken naar een perspectief op en strategie voor de drinkwatervoorziening op de langere termijn.

Goede kwaliteit van drinkwater(bronnen)

Het rapport **Drinkwaterkwaliteit 2023** laat zien dat de drinkwaterbedrijven ook in 2023 drinkwater van goede kwaliteit leverden. Het drinkwater voldeed in 99,9% van de metingen aan de gestelde normen. Ook gingen drinkwaterbedrijven en waterbeheerders goed om met incidenten en verontreinigingen in het oppervlaktewater, dat wordt gebruikt voor de productie van drinkwater.

Voor zogenaamde prioritaire locaties, zoals bijvoorbeeld ziekenhuizen, hotels en zwembaden, is legionellapreventie wettelijk verplicht gesteld. In 2024 is verder gewerkt aan een wijziging van de Regeling legionellapreventie, waarmee de focus voor een groot aantal prioritaire locaties komt te

liggen bij de gevaarlijkste legionellasoort: Legionella pneumophila. Dit was één van de aanbevelingen uit het evaluatierapport uit 2021. De planning is om de concept-wijzigingsregeling in 2025 gereed te hebben voor de internetconsultatie. Ook de afvalwaterzuiveringsinstallaties van bedrijven en waterschappen blijken een mogelijke bron van legionella. In 2024 is verder gewerkt aan een wijziging van het Besluit activiteiten leefomgeving, waarin wettelijk afdwingbare voorschriften worden opgenomen om omwonenden te beschermen tegen besmetting met legionellabacteriën. Ook hier wordt toegewerkt naar een internetconsultatie in 2025.

Hoewel de Nederlandse drinkwaterkwaliteit nog steeds zeer goed is, zien we dat de kwaliteit van de bronnen voor drinkwater in toenemende mate onder druk staat. Hierbij gaat het zowel om oppervlakte- als grondwater. Voor de kwaliteit van drinkwaterbronnen zijn de KRW en de Drinkwaterriichtlijn (DWR) leidend. De drinkwaterbedrijven, (grond)waterbeheerders en het Rijk monitoren de kwaliteit van het water, waarvan drinkwater wordt gemaakt, op diverse plekken in het watersysteem. Het doel is verontreinigingen tijdig te signaleren en aan te pakken.

Woningen en gebouwen met loden drinkwaterleidingen kunnen met name voor jonge kinderen een gezondheidsrisico opleveren. Daarom heeft de minister voor VRO in 2023 een wijziging van het Besluit bouwwerken leefomgeving gepubliceerd (Staatsblad 2023, 426; meer specifiek artikel 3.109a) waarmee feitelijk de aanwezigheid van loden leidingen in kindlocaties en huurwoningen verboden wordt. Bedoeling is dat deze wijziging op een dusdanig moment in werking treedt, dat de eigenaren voldoende tijd hebben om de leidingen waar nodig te vervangen.

Bewust en zuinig drinkwatergebruik

Het **Nationaal Plan van Aanpak (NPvA)**

Drinkwaterbesparing is in april 2024 vastgesteld en in juni 2024 naar de Tweede Kamer verstuurd. Het NPvA Drinkwaterbesparing geeft invulling aan de vierde van de structurerende keuzes die genoemd worden in de Kamerbrief van oktober 2024, om toe te werken naar een drinkwatergebruik van 100 liter per hoofd per dag in 2035 en een reductie van het zakelijk drinkwatergebruik van 20% ten opzichte van de periode 2016-2019. Het bevat maatregelen en instrumenten op het gebied van communiceren, stimuleren en reguleren die zich richten op huishoudens, nieuwbouw en renovatie, en zakelijke gebruikers. Het is een gezamenlijk plan van ruim dertig stakeholders, waarin iedereen bijdraagt aan het bereiken van de doelstelling. Elke twee jaar wordt het NPvA Drinkwaterbesparing geactualiseerd en aangescherpt op basis van monitoring van de voortgang. Daarbij kan de balans tussen communiceren, stimuleren en reguleren worden herzien.

Toekomstbestendige drinkwatersector

De drinkwaterbedrijven verwachten de komende jaren een sterke stijging van de benodigde investeringen voor een toekomstbestendige drinkwatervoorziening. De investeringen stijgen vooral vanwege een verouderende infrastructuur, de verslechterde kwaliteit van drinkwaterbronnen, het ontwikkelen van nieuwe drinkwaterbronnen, en de hogere beveiligingseisen qua cybersecurity. De drinkwaterbedrijven dienen over voldoende financiële middelen te beschikken om de noodzakelijke investeringen te kunnen financieren.

In de **Kamerbrief over bescherming kwaliteit drinkwater** werd een kleine technische wijziging in de regelgeving

aangekondigd die bijdraagt aan verbetering van de Weighted Average Cost of Capital (WACC) op de korte termijn. Deze wijziging is op 26 september 2024 ingegaan. Vervolgens is de WACC voor de periode 2025-2027 vastgesteld op 4,32%, wat hoger is dan in de vorige periode. De aanbevelingen voor de lange termijn uit het **Rebel rapport uit 2023** worden nu samen met de drinkwatersector uitgewerkt. De aanbevelingen zullen worden geïmplementeerd door het aanpassen van de Drinkwaterwet en de onderliggende regelgeving. Gestreefd wordt naar een inwerkingtreding in 2027.

Algemene (inter)nationale kaders voor drinkwater

In het kader van de Europese DWR heeft de Europese Unie (EU) in mei 2024 een nieuwe methode aangenomen om microplastics in drinkwater te meten. Dit is een belangrijke stap in het monitoren van de aanwezigheid van kleine plasticdeeltjes (20 µm tot 5 mm) in drinkwater. De Commissie heeft een aanpak voorgesteld voor het beoordelen en rapporteren van waterlekkageniveaus. Ook heeft de Commissie zogenaamde technische richtsnoeren opgesteld voor analysemethoden om PFAS in drinkwater te monitoren.

Daarnaast is gewerkt aan de verdere uitwerking van het Europese systeem voor de harmonisatie van eisen die worden gesteld aan materialen die in contact komen met drinkwater (artikel 11, DWR). Nederland organiseert de nationale kant door het aanwijzen van een bevoegde overheid (notifying authority) en accreditatie- en certificatie-instellingen (notified bodies). Het systeem gaat in 2027 van start. Materialen mogen dan met één toelating in de hele Europese Unie worden verkocht en gebruikt.

Zwemwater

Alle inwoners van Nederland moeten in veilig en schoon water kunnen zwemmen. Daarom doen de waterbeheerders tijdens het badseizoen onderzoek naar de zwemwaterkwaliteit. Provincies controleren de zwemwaterlocaties ter plekke op veiligheid en nemen maatregelen als gezondheidsklachten of veiligheidsomstandigheden daar aanleiding toe geven. De provincie kan een waarschuwing, negatief zwemadvies of zwemverbod afgeven. Ook voorziet zij het publiek van algemene en actuele informatie over het zwemwater. Dit gebeurt **online**, via appberichten, persberichten en borden op de locatie zelf.

De bacteriologische waterkwaliteit was in 2024 op 94% van de 754 officieel aangewezen zwemwaterlocaties op orde (uitstekend, goed of aanvaardbaar). Dat is een lichte verbetering ten opzichte van de 93% van 2023. Daarvoor was het ook al enkele jaren 94%.

Er golden in 2024 (tijdelijke) negatieve zwemadviezen en waarschuwingen vanwege blauwalgenbloei en een incidenteel verminderde bacteriologische zwemwaterkwaliteit. Daarnaast zijn op een aantal zwemwaterlocaties extra metingen gedaan naar PFAS-concentraties in het zwemwater. Naast het onderzoeken van de verplichte bacteriologische parameters uit de zwemwaterrichtlijn, zien we een toenemende aandacht voor chemische stoffen in zwemwater.

Door klimaatverandering worden de zomers warmer. Daardoor ontstaat ook meer behoefte aan verkoeling en zwemmen steeds meer mensen in het oppervlaktewater. Ook op niet aangewezen zwemlocaties, de zogenaamde wildzwemplekken. Het RIVM heeft in 2023 de wegwijzer

wildzwemmen gepubliceerd met daarin advies hoe hiermee om te gaan.

De olympische spelen van 2024 hebben ertoe geleid dat zwemmen in de stad meer in de belangstelling is komen te staan. Daaruit is de Swimmable Cities Alliance ontstaan. De alliantie streeft ernaar om stedelijke wateren te transformeren tot veilige en aantrekkelijke plekken voor zwemmen en recreatie. Ze gelooft dat schone wateren essentieel zijn voor de gezondheid van mens en milieu, en bijdragen aan levendige en duurzame steden. Verschillende steden in Nederland zijn aan het onderzoeken of er in hun stad zwemwaterlocaties kunnen worden aangelegd.

Uitfasering vislood

Ondanks beschikbare alternatieven, maakt een deel van de sportvisser nog steeds gebruik van lood om vislijnen te verzwaren. Vanwege het besef dat lood een zeer zorgwekkende stof is en niet in het milieu thuishoort, wordt wel steeds meer gebruikgemaakt van alternatieven als steen, glas, beton en ijzer.

Vanuit de Samenwerkingsovereenkomst Sportvisserij Loodvrij 2022-2024 werkten Sportvisserij Nederland, de Unie, lenW, VWS en LVVN samen aan het verder bespoedigen van de uitfasering van het gebruik van lood in 2027. Het percentage vistrisps waarbij een loodalternatief is gebruikt, steeg in 2022-2023 van 6% naar 19% in zout water en in zoet water van 2% naar 14% ten opzichte van 2018-2019 (**Onderzoek**, Wageningen University & Research, 2024).

lenW liet een **gedragsonderzoek** uitvoeren naar interventies die een loodvrije sportvisserij dichterbij brengen. Hoewel er

een groot aantal alternatieven op de markt is, blijft vislood voor veel vissers favoriet vanwege zijn specifieke eigenschappen. Om de weerstand tegen het gebruik van alternatieven te verlagen, worden o.a. lokale pilots aanbevolen om op lokaal niveau het draagvlak te creëren dat nodig is om later op te schalen en het gebruik van alternatieven verder te bevorderen. In 2024 waren er weinig ontwikkelingen rondom een EU-verbod op vislood, maar de verwachting is dat in 2025 ook in Europa voortgang geboekt gaat worden bij de uitfasering van vislood.



5 Grote wateren: robuuste waternatuur in de delta



Nederland is een waterland, met rivieren, beken, meren, moerassen en veengebieden. Deze wateren vormen een belangrijk leefgebied voor talloze planten en dieren. Toch is de biodiversiteit in en rond het water de afgelopen decennia sterk afgenomen. Daarom kiezen steeds meer waterschappen en gemeenten voor een natuur-inclusieve aanpak waarbij boeren, terreinbeheerders, waterschappen en burgers samenwerken om landschappen veerkrachtiger en soortenrijker te maken. Zo werkt Nederland toe naar een toekomst waarin biodiversiteit en waterkwaliteit hand in hand gaan.

Inhoud

Programmatische Aanpak Grote Wateren	52
Beheerplannen Natura 2000	53
Noordzee	53
Waddengebied	54
Eems-Dollard	55
IJsselmeergebied	55
Rivieren	56
Zuidwestelijke Delta	57
Biodiversiteit	58
Vismigratie	58

Programmatische Aanpak Grote Wateren

Met de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) werkt het Rijk, samen met andere overheden en stakeholders aan een blijvend herstel en verbetering van de ecologische waterkwaliteit en natuur in de Grote Wateren (het Waddengebied, het IJsselmeergebied, de Rijn-Maas- en Scheldemonding en het rivierengebied) tot aan 2050. Hiermee streeft de PAGW naar een hoogwaardige leefomgeving die goed samengaat met een krachtige economie.

In 2024 zijn de regionale streefbeelden van het Waddengebied en de Rijn-Maas- en Scheldemonding verder uitgewerkt. Deze zijn vanuit ecologisch perspectief geschreven en geven de richting aan voor de ontwikkeling van de grote wateren naar een gezond en veerkrachtig ecosysteem in 2050. De streefbeelden worden begin 2025 vastgesteld en

opgeleverd. Het **landelijke ecologische streefbeeld** met regionale hoofdlijnen per deelgebied is al opgeleverd en openbaar gemaakt.

De wettelijke doelen voor ecologische waterkwaliteit en natuur in de grote wateren komen voort uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). De PAGW vormt voor de grote wateren de basis voor het behalen van de KRW en VHR doelen en biedt ook deels invulling voor de doelstellingen uit de Natuurherstelverordening waar LNV momenteel een aanpak voor uitwerkt. De PAGW streeft ernaar om met systeemingrepen de grote wateren in een gunstige uitgangspositie te brengen om de KRW en Natura 2000-doelen te halen.

Beheerplannen Natura 2000

Er zijn 25 voortouwgebieden waarvoor RWS de Natura 2000 beheerplannen opstelt. Samen is dat ruim 80% van het natura 2000 areaal in Nederland. Daarnaast zijn er nog 26 gebieden (waaronder de Rijntakken en de Biesbosch) waarvoor de minister van I&W verantwoordelijkheid draagt voor het mede vaststellen van het beheerplan en het uitvoeren daarvan.

In 2024 is gestart met het actualiseren van 11 van de lopende Natura 2000 beheerplannen. Het betreft het beheerplan voor de Natura 2000 gebieden Waddenzee, Noordzeekustzone, Voordelta, Vlake van de Raan, Oosterschelde, Westerschelde, Veerse Meer, Grevelingen, Hollandsdiep, Oude Maas en Haringvliet. Daarnaast is het beheerplan IJsselmeergebied (bestaande uit 6 N2000 gebieden) verlengd met 6 jaar en is gestart met het evalueren van het beheerplan voor deze gebieden.

Grote wateren



Noordzee

Gedurende 2024 is de Partiële Herziening van het Programma Noordzee 2022-2027 verder uitgewerkt. In de Partiële Herziening worden onder andere windenergiegebieden voor de periode na 2031 aangewezen, waarmee de ambitie van het Kabinet om in 2040 50 gigawatt aan windenergie op zee te realiseren binnen bereik blijft. Ook worden daarmee samenhangende scheepvaartmaatregelen voorbereid en meer ruimte voor zandwinning ten bate van onze kustverdediging gereserveerd. Naar verwachting wordt deze Partiële

Herziening in het voorjaar van 2025 ter inzage gelegd. Binnen het Programma Monitoring, Onderzoek, Natuurversterking, Soortbescherming (MONS) zijn de eerste onderzoeken opgeleverd, wordt nauw samengewerkt met het Wind op Zee Ecologisch Programma (WOZEP, opdrachtgever KGG) en wordt aangesloten bij (inter)nationale kennisprogrammering. IenW is met LVVN en KGG gedelegeerd opdrachtgever voor dit programma van Het Noordzee Overleg. Het programma versterkt de kennisbasis voor besluitvorming over de samenhang van de voedsel-, natuur- en energietransitie op de Noordzee, en vormt op een aantal punten een aanvulling op het KRM (Kaderrichtlijn Maritiem) monitoringprogramma.

Waddengebied

In juni 2021 zijn de doelen voor het Waddengebied vastgesteld in de Agenda voor het Waddengebied 2050. Op basis van de Agenda zijn concrete doelen en uitvoeringsinitiatieven voor de periode 2021-2026 verder uitgewerkt in het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021 - 2026. Hierin staan 30 initiatieven en 4 transities waar we tot 2026 aan werken. In februari 2023 heeft het Bestuurlijk Overleg Waddengebied het **Uitvoeringsprogramma** goedgekeurd. De voortgang wordt vanaf 2024 jaarlijks **gerapporteerd** aan de Kamer.

De Beheerautoriteit Waddenzee (BAW) coördineert de samenwerking tussen Waddenzee-beheerders en ontwikkelt een integraal beheerplan. De eerste versie (juni 2023) toont kansen om het beheer beter op elkaar af te stemmen. In 2025 volgt een toekomstbestendig beheeraanbod.

ABD TOPConsult heeft onderzoek gedaan naar de bekostiging van de opgaven in het Waddengebied. In oktober 2024

is het definitieve onderzoeksrapport verstuurd naar de Tweede Kamer¹. Rijk en regio zullen een gezaghebbend persoon vragen om de aanbevelingen uit het rapport vorm te geven. De intentie is deze uitwerking in het BO Wadden van november 2025 te bespreken.

Nederland ondertekent elke drie jaar samen met Duitsland en Denemarken een regeringsverklaring over bescherming van het UNESCO-werelderfgoed Waddenzee. In de Willemshaven-verklaring (mei 2023) spraken de landen af samen te werken aan medegebruik, de unieke waarden en klimaatverandering. In Nederland gebeurt dit o.a. via het Beleidskader Natuur Waddenzee.

In het Waddengebied worden verschillende maatregelen uitgevoerd om de natuurdoelen uit N2000 en KRW te halen. Enkele voorbeelden:

- Sinds 2023 loopt een zeegrasherstelproject waarbij droogvallend zeegras bij Griend succesvol is teruggebracht. Ook zijn er de afgelopen jaren positieve resultaten behaald bij Ameland.
- Het project PAGW Herstel Onderwaternatuur Waddenzee bouwt voort op de wetenschappelijke onderzoeksprojecten Waddenmozaïek en Swimway. Ook lopen er onderzoeken naar maatregelen voor het herstel van ondergedoken zeegras, schelpdierbanken en vis. Waar mogelijk wordt ruimte gegeven aan gradiënten bij harde randen. Dit gebeurt door verbindingen te herstellen en ontbrekend leefgebied aan te leggen.
- In het PAGW project Koelhool-Lauwersmeer rijshoutendammen zijn geplaatst bij de kwelder van Wierum om deze te beschermen tegen verdere afslag.

¹ Kamerstukken 29 684, nr. 275

- Onder aanvoering van waterschap Noorderzijlvest en HWBP hebben diverse organisaties de handen ineengeslagen voor de dijkversterking Lauwersmeer-Vierhuizergat. Zo ontstaat er binnendijs meer ruimte voor de Waddenzee met een getijdengebied van 70 hectare in de Marewaard. De uitvoering van deze PAGW-maatregelen is in 2024 van start gegaan en wordt in 2026 afgerond.
- Voor een toekomstbestendig Lauwersmeer én Waddenzee is een geleidelijke overgang tussen zoet en zout water gewenst. In 2024 is gestart met het PAGW project om te verkennen hoe dit het beste gerealiseerd kan worden. Belangrijke basis hiervoor is het toekomstperspectief dat lokale boeren en ecologen voor het Lauwersmeer hebben ontwikkeld.

Op dit moment wordt samen met alle kweldereigenaren en beheerders in kaart gebracht welke knelpunten er zijn op het gebied van kwelderkwaliteit, een opgave binnen de Kaderrichtlijn Water (KRW), en welke maatregelen mogelijk zijn om de kwaliteit te verbeteren.

RWS neemt – namens alle bevoegde gezagen – het voortouw bij het opstellen en het evalueren van het Natura 2000-beheerplan Waddenzee. Ze werkt daarvoor samen met verantwoordelijke overheden, terreinbeheerders en belanghebbenden. In het najaar van 2025 wordt de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor deze beheerplannen ter inzage gelegd.

Eems-Dollard

Het Programma Eems-Dollard 2050 heeft tot doel de ernstige vertroebeling van het Eems-Dollard estuarium te verminderen, de leefgebieden voor planten en dieren te

versterken en om te gaan met klimaatverandering. Om de waterkwaliteit en daarmee de natuur te herstellen, lopen er een aantal projecten in het kader van de PAGW.

Een daarvan is project Eemszijlen-Groote Polder. Dit project is erop gericht om in het Eems-Dollard estuarium meer ruimte te geven aan de natuur. Door zeewater binnen te laten in de laaggelegen Groote Polder ontstaat een overgangsgebied met brak water, en met planten en dieren die daarin van nature voorkomen.

Een ander project is de PAGW-pilot Buitendijkse slibsedimentatie die vanaf najaar 2025 wordt gerealiseerd. Het doel van de pilot is te onderzoeken op welke wijze het slib buitendijs kan bezinken en hoe dit kan uitgroeien tot een geleidelijke overgang tussen land en water. Deze overgangen kunnen zich ontwikkelen tot nieuwe leefgebieden voor planten en dieren. Ook beoogt de proef kennis op te doen over nieuwe manieren van het plaatsen van rijshouten dammen.

Eems-Dollard is aangewezen als gebied voor de Vogelrichtlijn én sinds 2017 ook voor de Habitatrichtlijn onder het Europese netwerk van beschermde Natura 2000-gebieden. Daarom is een supplement Natura 2000-beheerplan opgesteld voor de Eems-Dollard. Dit plan wordt in 2025 vastgesteld.

IJsselmeergebied

In het IJsselmeergebied komen veel uitdagingen samen. De drie basisfuncties van het IJsselmeergebied – waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en een toekomstbestendig ecosysteem – maken maatschappelijk en economisch

medegebruik mogelijk, maar staan wel onder druk. Het Rijk werkt daarom nauw samen met regiopartners om deze opgaven het hoofd te bieden. In 2024 is deze samenwerking formeel vastgelegd in de **Samenwerkingsovereenkomst IJsselmeergebied 2024-2028**. Meer dan 20 organisaties hebben de overeenkomst getekend.

Het Deltaprogramma IJsselmeergebied is een belangrijke pijler van de samenwerking en werkt aan een robuust watersysteem dat bestand is tegen de grillen van klimaatverandering. In 2026 wordt het Deltaprogramma herijkt. Het afgelopen jaar is specifiek gekeken naar welke onderdelen van de Deltabeslissing en Voorkeursstrategie aanpassing vergen, als gevolg van nieuwe ontwikkelingen en inzichten sinds de voorgaande herijking van het Deltaprogramma in 2021.

Het jaarlijkse Deltacongres vond afgelopen jaar plaats in het IJsselmeergebied, bij de Kunstlinie in Almere. Op het congres ging de nieuwe **Deltafilm** in première die uitgebreid aandacht besteedt aan de (water)opgaven van het IJsselmeergebied.

In het IJsselmeergebied lopen momenteel vier PAGW-projecten. In het Markermeer zijn dit de projecten Noord-Hollandse Markermeerkust en Oostvaardersoevers. In het IJsselmeer de Wieringerhoek en de Friese IJsselmeerkust. Tevens is er een pre-verkenning naar achteroevers en mogelijke maatregelen in de Zuidelijke Randmeren. In 2024 is voor het project Wieringerhoek een aanvullende MIRT-Voorkeursbeslissing genomen ten behoeve van vismigratiemaatregelen bij het spui- en schutcomplex in Den Oever.



De afgelopen jaren is gewerkt aan het Programma Zandwinning IJsselmeergebied 2025-2050. In 2024 is geconcludeerd dat de mogelijkheid voor de winning van bouwgrondstoffen in het IJsselmeergebied in samenhang moet worden gezien met de mogelijkheden in andere gebieden in Nederland. Daarom is besloten om het Programma Zandwinning IJsselmeergebied vanaf september 2024 te pauzeren. Wanneer de landelijke afweging is afgerond zal worden bekeken of er aanvullend beleid voor het IJsselmeergebied nodig is.

In 2024 vond ook de derde editie van de Water Challenges IJsselmeergebied plaats. Tijdens de Water Challenges werken teams van professionals en waterliefhebbers, jong en oud, samen aan innovatieve en creatieve oplossingen voor water-vraagstukken in het IJsselmeergebied. Ook tijdens deze editie kwam een breed scala aan onderwerpen aan bod. De inspirerende **resultaten** zijn gepresenteerd op de jaarlijkse Verenigde IJsselmeertop.

Het Natura 2000-beheerplan IJsselmeergebied (bestaande uit de gebieden Eemmeer & Gooimeer Zuidoever, IJsselmeer, Ketelmeer & Vossemeer, Markermeer & IJmeer, Veluwerandmeren en Zwarte Meer) is in 2024 verlengd met 6 jaar. Daarnaast is er gestart met de proces- en ecologische evaluatie van het beheerplan voor deze gebieden. Deze zal medio 2025 gereed zijn waarna er gestart wordt met de actualisatie van het beheerplan.

Rivieren

Het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 (voorheen 'Integraal Riviermanagement') is gericht op het ontwikkelen van een toekomstbestendig rivierengebied. Binnen het

programma lopen al enkele pilots en projecten, onder andere samen met de PAGW. Een voorbeeld hiervan is de gebiedsontwikkeling Vierwaarden bij Venlo. Dit project werkt aan hoogwaterveiligheid door rivierverruiming en dijkversterking in combinatie met het verbeteren van de ecologische waterkwaliteit, natuur en regionale ontwikkeling.

Na de evaluatie van de Beleidslijn grote rivieren in 2023 is besloten om deze in drie stappen te actualiseren. De eerste stap is in 2024 gezet. Per 1 april 2024 is artikel 6, onderdeel e, komen te vervallen. Dit artikel stond niet-riviergebonden activiteiten in het stroomvoerend regime toe, mits er per saldo meer ruimte voor de rivier werd gerealiseerd. Dit is dus nu niet meer toegestaan. De andere twee stappen zijn genomen per 1 februari 2025 toen de nieuwe Beleidsregels grote rivieren van kracht zijn gegaan, en per 1 januari 2026 conform het Besluit Kwaliteit Leefomgeving, Besluit Activiteiten Leefomgeving en de Omgevingsregeling.

Eind 2024 zijn bestuurlijke afspraken gemaakt met waterschappen, provincies en gemeenten om de reserveringszones te actualiseren voor noodzakelijke toekomstige versterking van dijken en waterkeringen. De komende jaren gaan de waterschappen hiermee aan de slag in samenspraak met de betrokken provincies en gemeenten. Ook is afgesproken welke uitgangspunten daarbij gehanteerd zullen worden.

Zuidwestelijke Delta

De Zuidwestelijke Delta heeft als ambitie om in 2050 de eerste klimaatbestendige regio ter wereld te zijn. Hiertoe werken regio en het Rijk samen aan het Uitvoeringsprogramma Zuidwestelijke Delta 2050. Eind 2024 is **de Verkennende systeemanalyse Zuidwestelijke Delta**

afgerond. Dit beschrijft wat nodig is om de Zuidwestelijke Delta op de korte (2030), middellange (2050) en lange termijn (2100 en verder) klimaatbestendig veilig, economisch vitaal en ecologisch veerkrachtig te houden. De systeemanalyse dient als basis voor onder meer de herijking van de Voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta ten behoeve van het Deltaprogramma.

In de Zuidwestelijke Delta lopen momenteel een viertal PAGW-projecten. In het middengebied van de Oosterschelde wordt gewerkt aan het project 'Zandsuppletie Galgeplaat en slikken van den Dortsman'. Deze suppleties zorgen ervoor dat een belangrijk foerageergebied voor trekvogels de komende decennia behouden blijft en beschermen de dijken rondom de Oosterschelde tegen de golven. Voor de Biesbosch Rijn-Maasmonding loopt een tweetal préverkenningen. Eén betreft een verkenning van mogelijke systeemmaatregelen om de leefomstandigheden voor vissen en vogels in het gebied te verbeteren. Daarnaast loopt er een préverkenning die onderzoekt hoe de natuur en de ecologische waterkwaliteit kan worden verbeterd. Tenslotte loopt er in de Welzinge en Schorerpolder een pilot om te kijken hoe omwonenden en stakeholders samen kunnen werken aan integrale gebiedsconcepten voor robuuste en veerkrachtige Scheldenatuur, volhoudbare landbouw en klimaatbestendige waterveiligheid.

Vlaanderen en Nederland werken binnen de Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie (VNSC) samen aan een duurzaam en vitaal Schelde-estuarium. Iedere vijf jaar evalueert de VNSC het gezamenlijke beleid en beheer van het Schelde-estuarium. De resultaten van de 3e evaluatie zijn in het voorjaar van 2024 **aangeboden** aan de beide

parlementen. Verder werd in 2024 het traject van het **Lange Termijnperspectief Natuur (LTP-N)** afgerond. Het eindrapport geeft inzicht in hetgeen nodig is om de natuur in het Schelde-estuarium robuuster en veerkrachtiger te maken. Tenslotte werd er ook een start gemaakt met de **Herijking van de Lange Termijnvisie 2030 (LTV2030)**, die Vlaanderen en Nederland toelaat om ook voor de komende decennia grensoverschrijdende keuzes te maken voor het beleid en beheer van het estuarium. Bij de herijking van de LTV2030 wordt ook de inhoudelijke opbrengst van het LTP-N meegenomen.

De Zuidwestelijke Delta bevat negen Natura 2000 gebieden (Voordelta, Vlake van de Raan, Oosterschelde, Westerschelde, Veerse Meer, Grevelingen, Hollandsdiep, Oude Maas, Haringvliet). In 2024 is gestart met de actualisatie van deze Natura 2000-beheerplannen. RWS werkt daarvoor samen met verantwoordelijke overheden, terreinbeheerders en belanghebbenden.

Biodiversiteit

Biodiversiteit is van levensbelang. Het levert onmisbare ecosysteemdiensten, zoals de sponswerking van de bodem, bestuiving van gewassen, hoogwaterveiligheid en water, het tegengaan van zoönosen (infecties die van dier op mens kunnen overslaan en vice versa) en een goede luchtkwaliteit. LVVN trekt dit dossier op rijksniveau; waterschappen, provincies, gemeenten, natuurorganisaties, terreinbeherende organisaties en universiteiten hebben een belangrijke lokale en regionale rol.

Op de COP15 van de International Convention on Biodiversity van 2022 heeft Nederland zich gecommitteerd

om een Nationaal Biodiversiteits Strategie en Actie Plan (NBSAP) te maken. Er zijn 23 doelen opgesteld voor 2030 en 4 overkoepelende doelen voor 2050. In het NBSAP komt te staan wat Nederland al doet, publiek en privaat, om aan de doelen voor 2030 te voldoen. Het gaat hier bijvoorbeeld om het beschermen van kwetsbare natuur, het tegengaan van vervuiling uit plastic, gewasbeschermingsmiddelen en biociden, nutriënten en het inzetten van op natuur gebaseerde oplossingen. In 2024 is onder leiding van LVVN flinke vooruitgang geboekt in de ontwikkeling van NBSAP. In de lente van 2025 wordt het opgeleverd.

Vismigratie

In 2024 heeft RWS verdere stappen gezet voor het verbeteren van de vispasseerbaarheid. Bij de Haringvlietdam is gewerkt aan de implementatie en optimalisatie van de kier. Dit jaar stonden de kieren vaker en langer open dan in voorgaande jaren, en eerste onderzoeken laten zien dat veel vissen daarvan gebruik maakten. De komende jaren wordt dit verder onderzocht en worden resultaten gepresenteerd. Bij de Afsluitdijk bij Kornwerderzand wordt gewerkt aan de realisatie van de Vismigratierivier. Deze vormt een verbinding tussen Waddenzee en IJsselmeer, waar vissen zonder belemmering naar binnen kunnen trekken. De oplevering van dit project is enigszins vertraagd, het streven is oplevering in 2027. Om de migratie van vissen te ondersteunen worden specifieke afspraken uitgewerkt over visserijvrije zones bij vismigratievoorzieningen. In plaats van generieke maatregelen wordt ingezet op maatwerkoplossingen die beter aansluiten bij de lokale situatie.

Voor de Maas is het afgelopen jaar een start gemaakt met het verbeteren van de vismigratiemogelijkheden rondom de

stuwcomplexen, en het uitwerken van een ontwerp voor de optimalisatie van de bestaande vistrappen. Ook is er gewerkt aan een ontwerp voor een extra vistrap bij het stuwcomplex van Lith. Op deze locatie is in 2024, in samenwerking met LVVN, verder onderzoek gedaan naar het effect van de Europese meerval op trekvissen. Het onderzoek richt zich op het gedrag en dieet van deze imposante vissen.

De verschillende riviercommissies hebben in 2024 overlegd over maatregelen voor de trekvissen die voorbij onze landsgrenzen migreren. De ontwikkelingen rondom vismigratie en herstel van de zalmpopulatie staan daarbij prominent op de agenda. De laatste jaren neemt het aantal terugkerende zalmen af. Er is daarom gezamenlijk onderzoek gedaan naar de invloed van verschillende sterftfactoren tijdens de trek. Ook wordt door middel van genetisch onderzoek vastgesteld welke maatregelen succesvol zijn. Een soort waar het weer beter mee gaat is de elft. Tot voor kort was deze trekvis uitgestorven in de Rijn. Door internationale maatregelen verbeterden de leefomstandigheden en kon er in Duitsland een herintroductieprogramma opgestart worden. Op dit moment lijkt er sprake van een voorzichtige terugkeer van de elft en zwemt deze vissoort weer door onze rivieren.

Ook op de overgangen tussen rijkswateren en regionale wateren is in 2024 met verschillende waterschappen verder gewerkt aan het verbeteren van de vismigratie. In 2024 werden er met financiële ondersteuning van IenW en LVVN weer diverse bijeenkomsten georganiseerd. Tijdens de bijeenkomsten van het Vissennetwerk, georganiseerd door Sportvisserij Nederland, worden nieuwe inzichten op het vlak van visstand en vismigratie gedeeld.



6 Internationaal: samen sterk voor wateropgaven wereldwijd



Als waterland zet Nederland zich wereldwijd in voor waterveiligheid, de beschikbaarheid van veilig en schoon drinkwater en klimaatadaptatie. IenW werkt daarbij nauw samen met andere ministeries aan de uitvoering van de Internationale Klimaatstrategie en de Nederlandse Internationale Water Ambitie. Door wereldwijd aandacht te vragen voor waterbeheer en klimaatadaptatie en kennis te delen, draagt Nederland bij aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen en het Klimaatakkoord van Parijs. Internationaal watermanagement biedt daarnaast kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven, zoals het versterken van de water- en klimaatadaptatiesector via export.

Inhoud

Multilaterale initiatieven

Europese activiteiten

Kennisprogramma's

Het international panel on Delta's and Coastal Areas (IPDC) /

Dutch Disaster Risk Reduction & Surge Support (DDRS) /

Dutch Water Authorities en Blue Deal /

Water as Leverage (WaL) / Partners voor Water (PvW)

Bilaterale activiteiten

Colombia / Singapore / Vietnam / India / Bangladesh /

Egypte / Indonesië / Verenigde Staten / Mexico / China

Internationale rivierencommissies

Internationale commissie ter bescherming van de Rijn (ICBR) /

Internationale Maas Commissie (IMC) / Internationale Schelde-

commissie (ISC) / Internationaal coördinerend overleg Eems

Infographic Internationale samenwerking

60

63

64

65

68

71

De druk op water neemt alsmaar toe. Grote wereldwijde ontwikkelingen zoals bevolkingsgroei, intensieve landbouw, urbanisatie, industriële productie, vervuiling en klimaatverandering, overstijgen langzaam de draagkracht van het natuurlijk ecosysteem op aarde. Door alle geopolitieke ontwikkelingen staat de internationale samenwerking steeds meer onder druk. De mondiale watercrisis en klimaatverandering vragen om samenwerking in plaats van competitie. Cross-sectorale samenwerking op watergebied vormt de kern van de Nederlandse internationale inzet voor de komende jaren en ondersteunt de ambities van de Nederlandse Internationale Waterambitie (NIWA).

In 2030 zal de wereldwijde vraag naar water de beschikbaarheid met 40% overtreffen. Twee miljard mensen beschikken niet over veilig en schoon drinkwater. Deze mensen hebben

vaak niet genoeg, te veel, of vervuild water, omdat ze niet dezelfde bescherming of toegang tot water hebben als anderen.

Mensen ervaren steeds vaker de gevolgen van klimaatverandering via water, omdat de mondiale watercyclus verandert. Neerslag wordt grilliger. De leefbaarheid in grote gebieden van de wereld neemt af door droogte of door grotere risico's op overstromingen al dan niet in combinatie met vervuild water. Het gebruik van klimaatbestendige infrastructuur en technologie helpt om onze omgeving aan te passen aan de veranderende klimaatomstandigheden. Water speelt hierbij een cruciale rol. Door natuurlijke zoetwatervoorraden te herstellen en te beschermen, kunnen we water voor droge periodes besparen, en de impact van overstromingen verminderen.

Multilaterale initiatieven

In 2024 heeft Nederland voortgebouwd op de prominente rol die ze als medegastland van de toonaangevende VN 2023 Waterconferentie in New York heeft gespeeld. De conferentie heeft NL nog meer als Waterland op de kaart gezet. Daarnaast heeft Nederland actief bijgedragen aan het programma van het grensoverschrijdende Globale Water Conventie verdrag in Geneve, en de internationale onderhandelingen over klimaatadaptatie bij de UNFCCC COP29 in Bakoe, Azerbeidzjan. Daar heeft Nederland ook kennis, ervaring en ideeën over waterbeheer en adaptatie gedeeld via diverse evenementen en een bijdrage geleverd aan de Baku Declaration on Water for Climate Action.

De VN 2023 Waterconferentie bracht het strategische belang van water wereldwijd onder de aandacht bij verschillende

sectoren op een inclusieve en actiegerichte manier. Er was overeenstemming over het belang van meer samenwerking tussen de watersector en andere domeinen zoals klimaat, biodiversiteit, energie en voedselzekerheid.

Een belangrijk resultaat van de VN 2023 Waterconferentie was de Water Actie Agenda (WAA) met ruim 840 vrijwillige toezeggingen en acties met een totale investeringsomvang van circa USD 300 miljard. De uitvoering van de WAA is in volle gang en heeft tot vele partnerschappen geleid tussen overheden, kennisinstellingen, bedrijven en maatschappelijke organisaties op zowel mondiaal, nationaal als lokaal niveau. De vele samenwerkingen die door de WAA in gang zijn gezet, creëren momentum voor de water gerelateerde SDG doelstellingen van de 2030 agenda.

In 2024 zijn ook Nederlandse overheden, gemeenschappen, bedrijven en kennisinstellingen doorgegaan met de uitvoering van de toezeggingen uit de WAA. In samenwerking met het Nederlands Water Partnerschap (NWP) en Delft Institute for Water Education (IHE) zijn Nederlandse organisaties gestimuleerd om opvolging te geven aan hun toezeggingen uit de WAA en is de basis gelegd voor het opzetten van een community of practice rondom de WAA.

Verder heeft de VN in 2024 een 'UN System Wide Strategy for Water' in gang gezet en in november 2024 heeft de Secretaris Generaal van de VN António Guterres, de voormalig Indonesische Minister van Buitenlandse zaken Retno Marsudi aangesteld als de eerste VN Watergezant ooit. Ook deze ontwikkelingen komen rechtstreeks voort uit de VN 2023 Waterconferentie.

Tijdens de Wereld Water Week in Stockholm heeft NL met de lancering van een **Water Action Agenda Magazine** het stokje overgedragen aan Verenigde Arabische Emiraten (VAE) en Senegal, de gastlanden van de volgende VN Water Conferentie in december 2026. Dit magazine heeft als doel om op een toegankelijke wijze inzicht te geven in de verschillende toezeggingen uit de WAA. De volgende VN waterconferenties vinden in 2026 en in 2028 plaats. Deze trendbreuk (de vorige conferentie was meer dan 47 jaar) toont aan dat water steeds meer een nadrukkelijke plek krijgt op de mondiale politieke agenda.

De toegenomen aandacht voor water komt ook tot uiting in het **eindrapport** van de door Nederland geïnitieerde Global Commission on the Economics of Water (GCEW) dat in oktober 2024 uitkwam. De GCEW is ontstaan uit een van de acties uit de WAA en bestaat uit een groep van toonaangevende wetenschappers, politieke vertegenwoordigers en beleidsmakers. Met het rapport is de aandacht vergroot voor de economische impact van de verstoorde watercyclus en voor maatregelen om de cyclus te stabiliseren. Het rapport maakt duidelijk dat waterproblemen niet alleen lokale oorzaken en gevolgen hebben, maar dat landen wederzijds veel water-afhankelijker van elkaar zijn dan algemeen bekend; niet alleen via rivieren die van het ene land naar het andere stromen, maar ook via de atmosfeer, die grote hoeveelheden water transporteert tussen landen. De klimaatverandering en ontbossing verstoren het watertransport. Te veel, te vies en te weinig water is steeds vaker en op steeds meer plekken het gevolg. De commissie ziet hierin een basis voor een nieuw, constructief multilateralisme en stelt voor de stabiliteit van de watercyclus als wereldwijd gemeenschappelijk goed aan te merken. GCEW stelt dat stabilisering van de

watercyclus een must is, dat water centraal moet komen staan in beleidsvorming en ontwikkelt hiervoor ook een mix van beleidsinitiatieven (van lokaal tot mondiaal niveau). De commissie heeft haar voorstellen verwoord in vijf missies:

1. Innoveer en verduurzaamvoedselsystemen;
2. Behoud en herstel natuurlijke habitats die cruciaal zijn voor het behoud en de bescherming van groen water (water uit regenval en bodemvocht voor planten);
3. Creëer een circulaire water economie, hergebruik water;
4. Maak een tijdperk van schone energie en Artificial Intelligence mogelijk met een veel lagere waterintensiteit;
5. Zorg ervoor dat tegen 2030 geen enkel kind sterft aan onveilig water.

Momenteel wordt verkend hoe de missies concreet toepasbaar kunnen worden gemaakt.

Verder heeft Nederland in 2024 als verdragslid actief deelgenomen aan de globale Water Conventie 1992 (UNECE Water Convention, inzake de bescherming en het gebruik van grensoverschrijdende waterlopen en internationale meren). In de globale Water Conventie zijn de principes waarop wij in onze internationale stroomgebieden samenwerken verankerd. Grensoverschrijdend waterbeheer is een belangrijk onderwerp voor deltaland NL en staat hoog op de agenda. Mede door de bedragen die bevatten bepalingen bevatten over monitoring, onderzoek, ontwikkeling, overleg, waarschuwings- en alarmsystemen, wederzijdse bijstand en toegang en uitwisseling van informatie. Door het coöperatieve karakter met 55 lidstaten wereldwijd draagt het ook bij aan stabiliteit en conflictbeheersing tussen landen.

In 2024 heeft Nederland bij de UNECE in Geneve veel kennis opgedaan tijdens de organisatie van een internationale

workshop op het gebied van droogte-aanpak bij grensoverschrijdende wateren. Ook is de Nederlandse aanpak van waterbeheer en klimaatadaptatie gedeeld en heeft IenW en de watersector zich sterk gepositioneerd door actief te zijn in het werkprogramma als voorzitter van de Taskforce Water & Climate. Verder is het nieuwe werkprogramma 2025-2027 van de Globale Water Conventie voor de komende 3 jaar vastgesteld op het gebied van grensoverschrijdende watersamenwerking tijdens de Meeting of Parties (55 lidstaten) in Slovenië.

Een ander hoogtepunt in 2024 was de Klimaatconferentie UNFCCC COP29 op 11 tot 24 november in Bakoe, Azerbeidzjan. Daar is op het gebied van klimaatadaptatie opvolging gegeven aan het mondiale adaptatie raamwerk van vorige COP28, het 'UAE Framework for Global Climate Resilience'. Dit raamwerk bevat concrete doelen om klimaatadaptatiemaatregelen te verbeteren in sectoren zoals water, voedsel, gezondheid en ecosystemen. Tijdens de COP30 in 2025 in Brazilië worden hiervoor indicatoren vastgesteld. De COP29 in Azerbeidzjan was een belangrijk tussentijds moment om in 2025 een ambitieuze set indicatoren vast te stellen.

Verder is de evaluatie van de Nationale Adaptatie Plannen in gang gezet, maar nog niet afgerond. Belangrijk punt van discussie is de financiering, met name voor de implementatie van adaptatie en de rol van de private sector hierin. Dit jaar wordt hier verder over onderhandeld met als doel om tijdens het COP30 tot een succesvolle afronding te komen.

In de bredere diplomatieke en bilaterale inzet stond op de COP29 het delen van de Nederlandse integrale water- en

adaptatiekennis centraal. Ook werd de Nederlandse Water as Leverage-aanpak voor klimaatadaptatie in stedelijke gebieden onder de aandacht gebracht en zijn ervaringen gedeeld over innovatieve financieringsvormen van klimaatadaptatie en waterbeheer via bijvoorbeeld het Deltafonds, de Nederlandse Waterschapsbank en private financiering. Verder heeft Nederland het belang van goed waterbeheer prominenter op de agenda van de klimaatdiscussies gezet, bijvoorbeeld door het mede door Nederland gefinancierde Water for Climate paviljoen waar panels plaatsvonden met overheidsvertegenwoordigers, private sector, kennisinstellingen en andere stakeholders. Ook is de lancering van de Baku Declaration for Climate Action een belangrijke mijlpaal: het is de eerste waterverklaring op een COP en koppelt water aan de drie Rio-verdragen: klimaat (UNFCCC) biodiversiteit (CBD) en verwoestijning (UNCCD). Meer dan 50 landen en de EU hebben de verklaring ondertekend. Ook de opvolging van de VN2023 Waterconferentie kreeg volop aandacht in Baku.

Europese activiteiten

De Europese Commissie heeft in 2024 aangekondigd in 2025 een Europese Water Weerbaarheid Strategie te lanceren. Tijdens de VN Waterconferentie die Nederland organiseerde, bleek dat er veel interesse was in het ontwikkelen van een bredere EU-strategie voor waterweerbaarheid. Die wens werd daarna officieel vastgelegd in maart 2023 en leidde in 2024 tot de eerste stappen die moeten leiden tot de lancering van de European Water Resilience Strategy (EWRS) in 2025.

Doel van de EWRS is het scheppen van een heldere visie over Europese waterzekerheid en waterweerbaarheid, om de rol van water beter en meer integraal mee te nemen in

EU beleid, acties en investeringen. De EWRS beoogt tevens om investeringen op te schalen voor een competitieve EU water-industrie en draagvlak te creëren voor onderzoek en innovatie, met aandacht voor de sociale impact en territoriale verschillen. Daarbij wordt sterk ingezet op een internationale dimensie. Zo levert de EWRS een bijdrage aan de wereldwijde duurzaamheidsdoelstellingen en stimuleert ze grensoverschrijdende samenwerking wat bijdraagt aan stabiliteit in de regio. Verder heeft de Commissie diverse internationale commitments gedaan in de WAA die ze aan het implementeren zijn.

Kennisprogramma's

Door middel van een aantal kennisprogramma's bevorderen we innovatie en kennisuitwisseling met buitenlandse partijen. De Nederlandse kennis en kunde van watermanagement, deltatechnologie, water- en maritieme technologie, en voedsel- en irrigatietechnologie zijn de basis voor deze inzet. Deze aanpak bevordert duurzame ontwikkeling en geeft Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen, NGO's en overheden een stevige positie op de internationale markt. Dit draagt bij aan een positieve beeldvorming in het buitenland. Enkele voorbeelden:

Het international panel on Deltas and Coastal Areas (IPDC)

Het IPDC programma is officieel van start gegaan tijdens de VN Waterconferentie 2023. Het IPDC is een programma om landen en eilanden te helpen in het opstellen van klimaat-adaptatie-aanpak gericht op concrete actie en op basis van kennisuitwisseling. Het **IPDC** brengt regeringen, wetenschappers en uitvoerders uit de hele wereld samen om klimaat-adaptatie maatregelen te versnellen. Het is een initiatief van

de Nederlandse regering en wordt ondersteund door Deltares en de Stichting Climate Adaptation Services (CAS).

Het Dutch Disaster Risk Reduction & Surge Support (DDRS) programma

Het DDRS programma is in 2023 van start gegaan. Het is een initiatief van IenW en BZ, en wordt uitgevoerd door de RVO. Met het programma zet Nederland expertise in na of ter voorkoming van water- en klimaat gerelateerde rampen. Dit helpt om klimaatweerbaarheid te vergroten. Het programma wordt wereldwijd ingezet. Zo is er in 2024 expertise geleverd in Bangladesh, Bosnië en Herzegovina, Brazilië, Burundi, Comoren, Democratische Republiek Congo, Ethiopië, Haïti, Jemen, Kazachstan, Libanon, Libië, Maleisië, Mongolië, Mozambique, Oekraïne, Palestijnse gebieden, Rwanda, Slovenië, Slowakije, Soedan, Tsjaad, Zambia, Zimbabwe, Zuid-Afrika, en Zuid-Soedan. Het Dutch Disaster Risk Reduction and Surge Support (DDRS) programma werkt nauw samen met de Nederlandse watersector en internationale partijen, zoals het internationale Rode Kruis (IFRC) en het UN Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR).

Dutch Water Authorities (DWA) en Blue Deal

Onder de vlag van DWA en Blue Deal werken de waterschappen in het buitenland samen om hun kennis en expertise op het gebied van waterbeheer te delen en te leren van anderen op het gebied van o.a. waterveiligheid, kwaliteit, droogte en circulaire vraagstukken.

De Blue Deal is het internationale uitvoeringsprogramma van de 21 waterschappen. Het doel is om 20 miljoen mensen wereldwijd toegang geven tot voldoende, schoon en veilig water. Het programma loopt nu in 15 landen met 17 partner-

schappen, verdeeld over Latijns Amerika, Afrika, Midden-Oosten, Azië en Europa. Klimaatadaptatie en sociale inclusie zijn belangrijke thema's in het werk van de verschillende partnerschappen. In 2024 zijn in verschillende landen Nature Based Solutions ontworpen en uitgevoerd, en is het beheer en onderhoud van waterinfrastructuur, zoals afvalwaterzuiveringen en waterkeringen, verbeterd. In alle partnerschappen is gewerkt aan het versterken van watermonitorsystemen. Verder hebben de partners van de Afrikaanse Blue Deal partnerschappen in 2024 een bijeenkomst gehad in Kenia om onder andere over duurzame financiering voor regionaal waterbeheer te praten.

Water as Leverage (WaL) programma

Het WaL programma ontwikkelt door research by design een integrale en inclusieve aanpak voor de wereldwijde stedelijke klimaatproblematiek. Het Nederlandse programma in samenwerking met RVO, net als PvW, een die steunt op langlopende bilaterale samenwerkingsrelaties en is ook toegevoegd als WAA tijdens de VN 2023 Waterconferentie. In 2024 zijn binnen het WaL in verschillende steden grote stappen gezet. In Cartagena, Colombia, is het project in de pre-feasibility fase gekomen. In Prayagraj, India is het traject verder uitgediept en in Nakuru, Kenia is een multidisciplinair team ingehuurd om een klimaatadaptief concept te ontwerpen. Daarnaast is samen met VN organisatie HABITAT gewerkt aan de ontwikkeling van een meerjarig programma.

Partners voor Water (PvW) programma

Binnen de regeling PvW - Innovaties voor Waterveiligheid en Waterzekerheid buitenlandse delta's, deltasteden en stroomgebieden is in 2024 de samenwerking in de zeven delta-landen verstevigd. Er zijn twee rondes van de subsidierege-

ling gehouden waarmee nu het totaal op 56 toegekende subsidies voor pilotprojecten en haalbaarheidssubsidies komt voor de toepassing van Nederlandse waterinnovaties in het buitenland. Ook is ingezet op versterking van natuurlijke toepassingen binnen investeringsprojecten in samenwerking met de Aziatische Ontwikkelingsbank. Daarnaast is samen met LVVN een waterpaviljoen met Nederlandse bedrijven georganiseerd voor exportpromotie tijdens de biodiversiteitsconferentie, de Singapore Waterweek en het Wereld Water Forum op Bali.

Bilaterale activiteiten

lenW werkt samen met andere ministeries aan partnerschappen met zeven prioritaire delta-landen. Deze hebben soortgelijke water- en klimaatuitdagingen als Nederland; het zijn kustgebieden en delta's waarin steden en de bevolking worden bedreigd door de stijgende zee, bodemdaling, verzilting, en afnemende rivier- en sedimentafvoer. In deze samenwerking wisselen we kennis uit en werken we samen aan slimme oplossingen. Daarnaast werkt lenW ook samen op water met de VS, China en Mexico. Zowel de overheid, bedrijven als kennisinstellingen uit beide landen profiteren hiervan. Vaak leiden deze bilaterale partnerschappen tot bredere samenwerking met het Nederlandse bedrijfsleven, overheden, kennisinstellingen en NGO's. Ook ontvangt lenW jaarlijks delegaties uit diverse landen, binnen en buiten de EU. In 2024 bijvoorbeeld uit het Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Polen, Turkije, Thailand en de Filippijnen. In de meetings worden kennis en ervaring op het gebied van water en klimaatadaptatie uitgewisseld, in samenwerking met experts van RWS, het Deltaprogramma en andere partijen. Dit wordt zeer gewaardeerd en verstevigt de relatie met deze landen.

Colombia

Colombia en Nederland werken al meer dan tien jaar succesvol samen op het gebied van water en klimaat. De samenwerking richt zich op het weerbaar maken van delta's en steden, op water en landbouw, kustbescherming en op natuur gebaseerde oplossingen. Bedrijven en kennisinstellingen spelen hierbij een grote rol. In 2024 is een aantal conceptontwerpen voor innovatieve, integrale waterinfrastructuurprojecten om de stad Cartagena water- en klimaatbestendig te maken verder uitgewerkt in het kader van het WaL programma.

Singapore

Singapore is een belangrijke partner van Nederland op het gebied van water en klimaat. De investeringen van Singapore in klimaatweerbaarheid, kustbescherming, waterveiligheid en waterzekerheid bieden grote kansen voor Nederlandse bedrijven en kennisinstututen. Zo speelden Nederlandse partijen in 2024 een belangrijke rol bij de aanleg en het management van de eerste smart polder in Singapore en dragen zij bij aan de uitvoering van het Singaporese Coastal Protection and Flood Management Research Program. Nederland kan ook van Singapore leren als het gaat om stedelijke weerbaarheid en het omgaan met uitzonderlijke weersomstandigheden, zoals droogte, hitte en extreme regenval.

Vietnam

Vietnam en Nederland vierden in 2024 de 50-jarige diplomatieke relaties met vele hoge bezoeken. Zo bezocht minister Harbers het land met een handelsmissie, waarbij de voortgang op zeezandwinning, kustbescherming met mangroveherstel en overstromingsbeheer in Thu Duc City

(Ho Chi Minh stad) werden besproken en werkbezoeken onderdeel van het programma waren.

India

De programmatische watersamenwerking tussen Nederland en India is gebaseerd op het Strategisch Water Partnerschap (SWP) van 2022. Belangrijke vooruitgang in 2024 waren o.a. de start van een adviestraject op overstromingsbescherming met groene en grijze oplossingen in de Sundarbans in West-Bengalen, de ontwikkeling van trainingsmodules op klimaatweerbare water infrastructuur met de Coalitie voor Klimaatweerbare Infrastructuur (CDRI) en het opleveren van de Hotspot Analyse voor waterbeheer in Prayagraj, die nu als basis dient voor verdere planvorming in de stad.

Bangladesh

Nederland en Bangladesh werken al ruim 50 jaar samen. In 2023 is een nieuwe watersamenwerking-overeenkomst getekend. Centraal hierin staat de opbouw van capaciteit voor de uitvoering van het Bangladesh deltaplan. In 2024 steunde Nederland grote programma's voor het beheer van de Jamuna-rivier en voor het verbeteren van het beheer van polders, evenals projecten gericht op drinkwater en sanitatie. Daarnaast werden activiteiten ondersteund om het beheer en onderhoud van waterinfrastructuur te verbeteren.

Egypte

De samenwerking met Egypte is gericht op het verbeteren van de toegang tot drinkwater en sanitatie, het verhogen van de waterproductiviteit in de landbouw, kustbescherming en het verminderen van de kwetsbaarheid voor de effecten van klimaatverandering. In 2024 is onder andere een studie gedaan naar de mogelijkheden om met natuurlijke

zandoplossingen een aantal zwakke plekken de Noordkust van Egypte te versterken.

Indonesië

Nederland en Indonesië werken nauw samen op het gebied van waterbeheer en klimaat. Dit gebeurt onder andere op basis van een Memorandum of Understanding (MoU). In Indonesië wordt ingezet op integraal waterbeheer en waterveiligheid in Noord Java, en op laagland ontwikkeling en irrigatie. Capaciteitsversterking, kennisuitwisseling en het betrekken van de jeugd speelt hierin een belangrijke rol. De waterveiligheid in de kustregio's van Indonesië wordt bedreigd door onder meer bodemdaling als gevolg van grondwateronttrekking, een stijgende zeespiegel en extreem weer. In de kustplaats Semarang werken Nederland en Indonesië samen aan een visie voor duurzame, integrale en inclusieve stedelijke ontwikkeling. Verder vond in 2024 het Wereld Water Forum plaats in het land.

Verenigde Staten

Nederland en de Verenigde Staten werken nauw samen op kennisuitwisseling rondom water en klimaatadaptatie, zowel op federaal als op statelijk en stedelijk niveau. Onder meer het MoU tussen RWS en de US Army Corps of Engineers draagt hieraan bij. Ook is, onder andere via diverse inkomende en uitgaande bezoeken, stevig ingezet op exportpromotie. Naast deltatechnologie is watertechnologie een groeiemarkt voor Nederlandse bedrijven. Er is een aanzet gemaakt voor een meerjarenstrategie op water en adaptatie, die in 2025 zal worden afgerond.

Mexico

De samenwerking tussen Nederland en Mexico is gebaseerd

op de Internationalisation Sector Strategy Water (ISWW) in samenwerking met RVO, NWP en de Nederlandse Ambassade. Het doel van de strategie is de Nederlandse Water Sector in Mexico verder vestigen en daarmee de watersamenwerking een extra impuls te geven. Ook valt Mexico binnen het PvW programma onder 'Thematische Aanpak' landen, waar fondsen zijn voor projecten op het gebied van Nature Based Solutions en Water-Biodiversiteit-Voedsel.

Mexico is door de grootte van haar economie en haar positie in de regio op het gebied van water een interessant land voor IenW. In september 2024 bezocht de Watergezant met een handelsmissie Aquatech Mexico, de grootste waterconferentie in de regio. Het bezoek heeft veel leads opgeleverd qua Nederlandse handelspromotie watertech, zoals de start van de 3 jarige Partners for International Business (PIB). Deze publiek-private samenwerking onder leiding van RVO richt zich op het combineren van de Nederlandse expertise en de lokale kennis van Mexico om de toegang tot water, de kwaliteit, de infrastructuur en het afvalwaterbeheer te verbeteren. In het eerste jaar zullen de gezamenlijke inspanningen zich richten op de regio's Mexico-Stad, Guanajuato, Querétaro, Oaxaca, Quintana Roo en Jalisco.

China

Nederland en China werken al meer dan 30 jaar bilateraal samen onder een Memorandum of Understanding (MoU) op het gebied van waterbeheer en klimaatadaptatie. Nederland en China kunnen veel van elkaar leren: China ziet Nederland ook als koploper en expert op waterbeheer gezien, en voor Nederland is China interessant door de schaal en snelheid

waarop ontwikkelingen als klimaatverandering en innovaties zich voordoen. Onderwerpen voor samenwerking zijn onder meer dijkveiligheid, hoogwater- en droogtevoorspellingen en klimaatbestendige rivierstroomgebieden, waarbij de Rijn en de rivier Huai met elkaar worden vergeleken. Op dit laatste onderwerp werkt Nederland eveneens met China samen onder de paraplu van het China Europe Water Platform (CEWP), dat technische ondersteuning vanuit de EU ontvangt onder het project Europe China Cooperation on Water.

Internationale rivierencommissies

Voor Nederland als benedenstrooms land is internationale samenwerking inzake waterbeheer van groot belang. Er liggen grote opgaven op het gebied van waterkwaliteit (ecologie, chemie, volksgezondheid) en waterkwantiteit (waterveiligheid/wateroverlast, waterbeschikbaarheid/droogte) in relatie tot diverse functies. Dit wordt versterkt door klimaatverandering. Daarom is het belangrijk om met de andere landen in de internationale stroomgebieden goede afspraken te maken. Nederland neemt deel aan vier grote internationale stroomgebiedcommissies (Rijn, Maas, Eems en Schelde).

Internationale commissie ter bescherming van de Rijn (ICBR)

De ICBR heeft in 2024 weer volop gewerkt aan de waterkwaliteit. De driejaarlijkse evaluatie van de kwaliteit van het water in het hele Rijnstroomgebied is uitgevoerd. Er zitten nog steeds verontreinigende stoffen in de Rijn en zijn zijrivieren en er worden nog altijd stoffen gevonden die problemen opleveren voor de ecologische of chemische toestand van het water of voor de kwaliteit van het drinkwater. Daarom blijft de ICBR zich richten op reductie aan stoffen en

concentraties in het Rijnstroomgebied. In het kader van de 30% emissiereductiedoelstelling zoals vastgelegd in het Rijn 2040 programma zijn werkgroepen ingesteld die zich bezighouden met (de beoordeling van) maatregelen ter vermindering van microverontreinigingen.

Het door de EU gesubsidieerde project voor de non-target-screening aan de Rijn is afgerond. Er is een vervolgproject opgestart waar NL aan deelneemt. Eind 2024 is een workshop gehouden over de monitoring en aanpak van microplastics. Daarnaast wordt gewerkt aan een nieuw Rijnalarmmodel, dat voor 2027 dient te worden ontwikkeld. Verder gaan de geplande herstelmaatregelen ten behoeve van vismigratie gestaag verder. Omdat de zalm niet terugkeert in de mate die was verwacht loopt er een studie naar mogelijke oorzaken van het uitblijven van de terugkeer. Een voortgangsrapport over het Masterplan trekvis is in voorbereiding met daarin de actuele stand van de ecologische passeerbaarheid en nieuwe inzichten uit de zalmstudie.

De afgelopen jaren werd de afvoer van de Rijn en de zijrivieren gekenmerkt door sterk wisselende waterstanden, met perioden met extreem hoog of juist laag water. In 2024 is een rapport gepubliceerd over de laagwatergebeurtenis in 2021 en de manier waarop de Rijnsoeverstaten daarmee zijn omgegaan.

Wat betreft hoogwaterrisico's, is het afgelopen jaar gewerkt aan informatie-uitwisseling over maatregelen en monitoring. Daarnaast is uitvoering gegeven aan het risicoreductiedoel van 15% voor 2040 zoals opgenomen in het programma Rijn 2040 en de EU-richtlijn over overstromingsrisico's.

Verder is gesproken over de aanpak voor het inventariseren van mogelijke nieuwe hoogwaterretentiegebieden, bovenop de maatregelen die de ICBR al op een rij heeft gezet. Tot slot is een start gemaakt met de rapportage over de actualisering van de gebieden met een potentieel significant overstromingsrisico (derde cyclus van de EU-Richtlijn over overstromingsrisico's).

Klimaatadaptatie is in het in 2020 vastgestelde programma Rijn 2040 aangewezen als een van de centrale doelstellingen voor de bescherming van de Rijn. In de tweede helft van 2022 is begonnen met de actualisering van de klimaatadaptatiestrategie voor het internationaal stroomgebied van de Rijn. In dit kader is onder andere gewerkt aan de ontwikkeling van watertemperaturen, effecten op ecologie en actualisatie van afvoerscenario's Rijnstroomgebied op basis van nieuwste inzichten klimaatverandering. De opgeleverde rapporten zijn belangrijke bouwstenen voor de herziening van de klimaatadaptatiestrategie van de ICBR waarbij ook zal worden ingegaan op toekomstige waterbeschikbaarheid. In het voorjaar van 2025 staat hierover een workshop gepland. Een ander interdisciplinair onderwerp is de verdere ontwikkeling van het sedimentmanagement (kwaliteit én kwantiteit). In juni 2024 heeft hierover een gezamenlijke workshop plaatsgevonden in Straatsburg. Voor deze onderwerpen werkt de ICBR nauw samen met de Internationale Commissie voor de Hydrologie (CHR) en de CCR.

Voor de publicatie van diverse rapporten wordt verwezen naar de [website van de ICBR](#).

Internationale Maascommissie (IMC)

Ook de IMC heeft in 2024 veel aandacht besteed aan waterkwaliteit. De driejaarlijkse evaluatie van de kwaliteit van het water in het hele maasstroomgebied is uitgevoerd. Dit gebeurde op basis van gegevens uit het homogeen meetnet (HMN). Er is een positieve ontwikkeling in de concentraties van een aantal traditionele parameters te zien, zoals zuurstof, stikstof en fosfor, maar voor andere parameters is het beeld erg diffuus. Concentraties van toxische stoffen zoals bepaalde zware metalen en PAK's blijven in veel meetstations van het HMN boven de verplichte drempelwaarden. De aankomende jaren blijft de IMC zich daarom richten op een reductie aan schadelijke chemische stoffen en concentraties in het maasstroomgebied.

Ook de aanwezigheid van PFAS blijft een aandachtspunt. In 2024 is een rapport gepubliceerd waarin de kennis, analysemethoden en (potentiële) emissiebronnen zijn gebundeld. Dit rapport geeft beter inzicht in de bestaande uitdagingen. Daarnaast is een voortgangsrapport opgesteld over de uitvoering van het 'Masterplan trekvissen voor het stroomgebied van de Maas' voor de periode 2011-2023. Hierin worden de acties gepresenteerd die gedurende meer dan tien jaar in het stroomgebied zijn uitgevoerd om de bescherming van over grote afstanden trekkende vissen, zoals bijvoorbeeld zalm, te waarborgen. Dit door herstel van de vrije migratie op de hoofdloop van de Maas of door creatie van habitats voor voortplanting en groei. Tot slot werd een verslag opgesteld over de herziening en actualisering van de voorlopige overstromingsrisicobeoordeling (VORB).

Internationale Scheldecommissie (ISC)

Het werkprogramma van de ISC richt zich op **gezamenlijke waterbeheerkwesties** op gebied van Hydrologie, Chemie, Ecologie, Grondwater en Calamiteuze verontreinigingen. In 2024 is het perspectief en de ambitie van de ISC aangescherpt om goed voorbereid te zijn op het nieuwe overkoepelend plan voor het Schelde Stroomgebied waar vanaf 2025 aan gewerkt wordt.

In de ISC wordt steeds meer aandacht besteed aan zeer zorgwekkende stoffen en in het bijzonder de PFAS problematiek. Dit is belangrijk omdat voor dit soort onderwerpen beleid nog in ontwikkeling is en kennisuitwisseling tot harmonisatie binnen het waterbeheer leidt. In 2024 is een studie naar PFAS bronnen en vrachten in het Schelde-stroomgebied afgerond. Betrokken partijen zijn daarnaast volgens de binnen ISC gemaakte afspraken meer soorten PFAS gaan meten.

Enkele mijlpalen in 2024 betreffen kennisuitwisseling in workshops rondom hydrologie, monitoring, calamiteiten en vis(migratie). De workshop vis werd georganiseerd samen met de Vlaamse overheid die ook gastheer was van het evenement. Zoals ieder jaar zijn ook in 2024 testen (veldoefeningen) gedaan met het waarschuwings- en alarmeringssysteem voor de Schelde om snel en adequaat te kunnen handelen bij waterkwaliteit gerelateerde calamiteiten. Verder is het **driejaarlijkse rapport waterkwaliteit** over 2020-2022 vastgesteld.

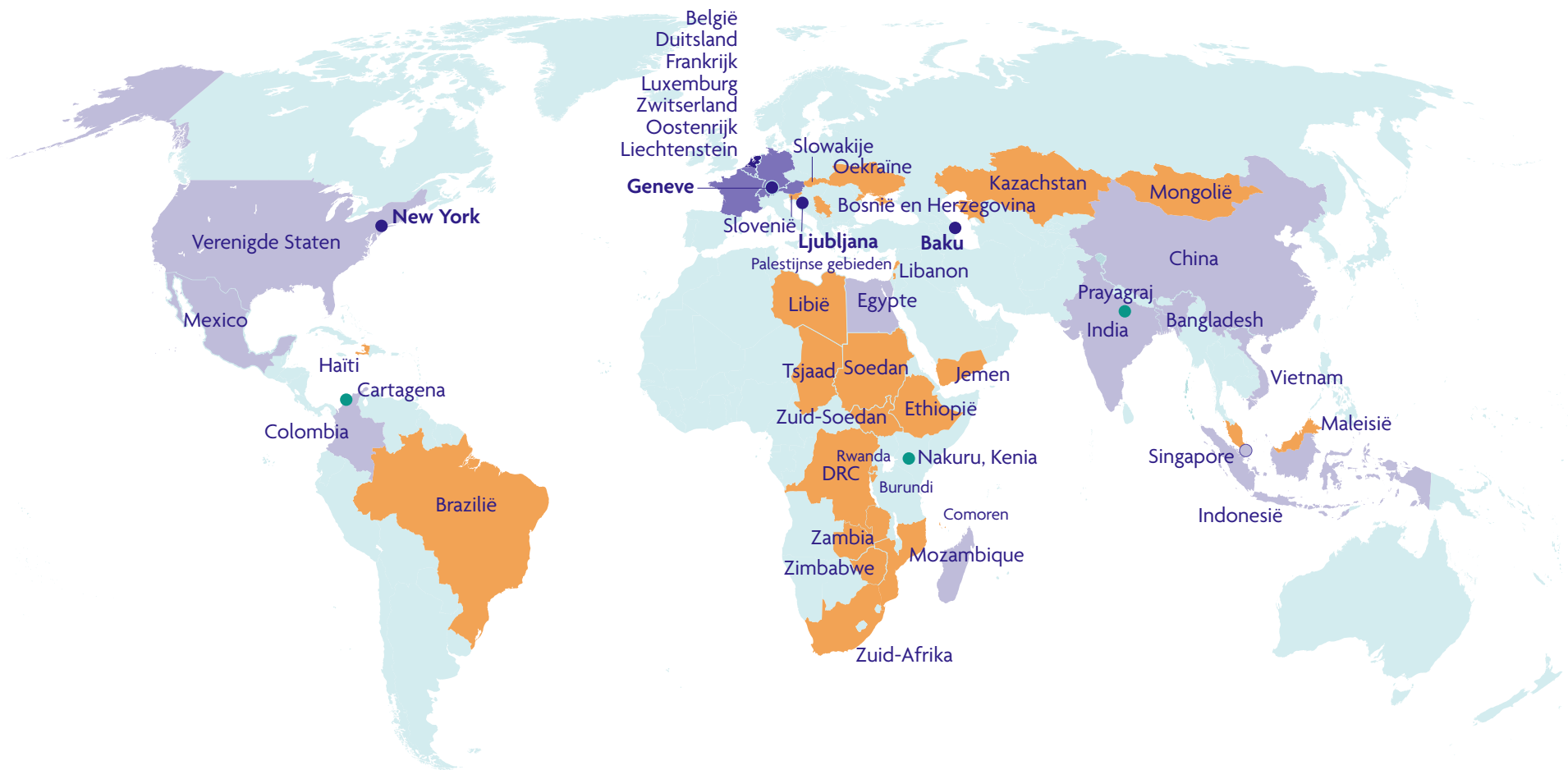
Internationaal coördinerend overleg Eems

In het internationale Eems-stroomgebied is een begin gemaakt met het opstellen van het werkprogramma en een

overzicht van belangrijke waterbeheerkwesties ter voorbereiding op het internationale stroomgebiedbeheerplan 2028-2033. Nederland meet in de Eems-Dollard een aantal overschrijdingen: er is samen met Duitsland een proces/traject opgestart om te onderzoeken waar deze overschrijdingen vandaan komen en in hoeverre er mogelijk sprake is van buitenlandse afwenteling. Als gevolg van de getijdedynamiek in het Eems-Dollardbekken kunnen stoffen ook vanuit bijvoorbeeld de Noordzee/Waddenzee worden aangevoerd.

Tot eind 2022 werkte Nederland samen met Duitsland aan een driejarig Interreg-project. Het doel hiervan was om samen afspraken te maken over de hoeveelheid chlorofyl-a in de Nederlandse en Duitse Waddenzee. De reden voor dit project was het intercalibratiebesluit uit 2018: Nederland is het niet eens met de daarin opgenomen waarden voor chlorofyl-a. Wat Nederland betreft is er voldoende wetenschappelijk bewijs die hoeveelheid bij de volgende herziening van het intercalibratiebesluit aan te passen. Nederland zet zich in om samen met Duitsland het vervolgtraject te bepalen gericht op de actualisatie van het Intercalibratiebesluit. Dat is belangrijk omdat het bepaalt welke reductie van emissies van nutriënten de verschillende lidstaten moeten realiseren.

Internationale samenwerking



Deelname aan conferenties

- Medegastland van VN Waterconferentie in New York
- Klimaatconferentie (COP29) in Baku
- UNECE Water Convention in Ljubljana
- UNECE Resource Management Week in Geneve

Samenwerking met landen

-  Expertise geleverd via Dutch Disaster Risk Reduction & Surge Support (DRRS) programma
-  Projecten in kader van Water as Leverage programma
-  Bilaterale samenwerking
-  Internationale rivierencommissies (Rijn, Maas, Eems en Schelde)

7 Financiën van het waterbeheer



Rijk, waterschappen, gemeenten, drinkwaterbedrijven en provincies hebben allemaal een rol in het beschermen van ons land tegen overstromingen en/of het zorgen voor voldoende en schoon (drink)water. Samen maakten ze hiervoor in 2024 10 miljard euro aan kosten. In de periode 2020-2024 zijn de totale kosten van het waterbeheer per saldo gestegen met 9%.

Inhoud

Kosten waterbeheer in Nederland

Lastendruk voor huishoudens en bedrijven

Ontwikkelingen in de bekostiging

Toekomstbestendige bekostiging waterbeheer

Verkenning beprijzen drinkwatergebruik

Infographic Financiën

Infographic Lastendruk huishoudens

Infographic Lastendruk bedrijven

73

73

74

75

76

77

Alle huishoudens en bedrijven in ons land betalen mee aan de kosten van het waterbeheer. Dat gebeurt via diverse belastingen en de drinkwaterrekening. Een deel van de kosten van het waterbeheer wordt uit de algemene financiële middelen betaald. De totale kosten komen dus niet alleen op de rekening van huishoudens en bedrijven. In de afgelopen vijf jaar steeg het bedrag dat huishoudens met een koopwoning betalen gemiddeld met ongeveer 5% per jaar en voor huishoudens in een huurwoning met ongeveer 6% per jaar. De lasten van een agrarisch bedrijf daalden met gemiddeld 5% per jaar. Een productiebedrijf in de voedingsmiddelenindustrie is gemiddeld 9% per jaar meer gaan betalen.

Alle bedragen zijn omgerekend naar het prijspeil van 2024. Door de zeer hoge inflatie in 2022 is in sommige gevallen

sprake van per saldo een daling van de kosten van het waterbeheer in de periode 2020-2024. Dit komt doordat de absolute kostenstijging lager was dan de zeer hoge inflatie.

Kosten waterbeheer in Nederland

In 2024 namen de waterschappen 44% van de kosten voor waterbeheer (inclusief drinkwater) in ons land voor hun rekening, gevolgd door de gemeenten met 20%, de drinkwaterbedrijven met 19%, het Rijk met 16% en de provincies met 2%. Voor meer details, zie het Bronoverzicht kosten waterbeheer Nederland verdeeld over overheden.

Sinds 2020 zijn de kosten van het Rijk met 32% gestegen, de kosten van de waterschappen met 9%, en de kosten van drinkwaterbedrijven met 7%. De kosten van gemeenten zijn met 3% gedaald.

De kosten van het Rijk stegen voornamelijk door een toename van investeringen in waterveiligheid en zoetwatervoorzieningen, en door vervanging en onderhoud van waterinfrastructuur. De stijging van de kosten voor de waterschappen is voornamelijk het gevolg van investeringen die nodig zijn om de gevolgen van de klimaatverandering op te vangen. Daarnaast staat de waterkwaliteit in Nederland onder druk door intensief landgebruik en doordat er steeds meer schadelijke stoffen in het water terechtkomen. De stijging bij de drinkwaterbedrijven houdt verband met toenemende investeringen in drinkwaterzuivering en infrastructuur. De kosten van gemeenten laten een daling zien doordat de relatief gelijke jaarlijkse kosten gecorrigeerd zijn voor inflatie.

Lastendruk voor huishoudens en bedrijven

Alle huishoudens en bedrijven in ons land betalen mee aan

het waterbeheer. Dat doen ze in de vorm van diverse belastingen en de drinkwaterrekening. De figuren 'lastendruk huishoudens' en 'lastendruk bedrijven' tonen de ontwikkeling van de lastendruk voor verschillende typen huishoudens en bedrijven sinds 2020 en laten zien wat zij gemiddeld kwijt waren aan:

- Watersysteem- en wegenheffing aan het waterschap;
- Zuiveringsheffing aan het waterschap;
- Rioolheffing aan de gemeente;
- Drinkwaterrekening van het drinkwaterbedrijf;
- Belastingen van het Rijk op drinkwater, zoals belasting op leidingwater en btw op de factuur van het drinkwaterbedrijf;
- Overige rijksbelastingen ten behoeve van het waterbeheer aan het Rijk;
- Provinciale en rijksbelastingen ten behoeve van de watertaken van de provincie aan de provincie en het Rijk.

Het is niet mogelijk om te bepalen hoeveel een individueel agrarisch of productiebedrijf gemiddeld aan Rijks- en provinciale belastingen betaalt voor de watertaken van het Rijk en de provincies (onderdelen f en g). Daarom ontbreken deze bedragen in de figuur lastendruk bedrijven. Het totaal voor alle bedrijven in ons land is wel beschikbaar:

	2020	2021	2022	2023	2024
Rijksbelastingen t.b.v. het waterbeheer door het Rijk	245	253	283	351	323
Aan Provincies en Rijk betaalde belastingen t.b.v. de uitvoering van watertaken door de provincies	13	12	11	11	16

Bedragen x € 1.000.000, gecorrigeerd naar prijspeil 2024

In 2024 betaalde een gezin met een eigen woning gemiddeld 1.067 euro voor het waterbeheer in Nederland. De lastendruk voor deze huishoudens is in de periode 2020-2024 met

gemiddeld 5% per jaar gestegen gecorrigeerd voor inflatie. Voor huishoudens in een huurwoning was de stijging van de lastendruk in dezelfde periode gemiddeld 6% per jaar. Dit komt omdat het werk van de waterbeheerders steeds complexer wordt door bijvoorbeeld extremer weer, de hogere eisen aan schoon en voldoende water en de zuivering van rioolwater. Zie figuur lastendruk huishoudens.

Een agrarisch bedrijf met 60 hectare grond is vanaf 2020 5% per jaar minder gaan betalen. De grootste kostenpost is de heffing watersysteem en wegen voor ongebouwde terreinen die de waterschappen in rekening brengen. Zie figuur lastendruk agrarisch bedrijf.

Een productiebedrijf in de voedingsmiddelenindustrie is in de jaren 2020-2024 gemiddeld 9% per jaar meer gaan betalen. Zie figuur lastendruk voedingsmiddelenbedrijf achterin.

Ontwikkeling in de bekostiging

In 2020 heeft de Unie **voorstellen** ontwikkeld voor aanpassingen in het belastingstelsel van de waterschappen. Dit traject richtte zich met name op het oplossen van knelpunten die de waterschappen ervaren bij de belastingheffing. In december 2020 heeft de Unie voorstellen hiervoor naar lenW gestuurd. In 2021 is gestart met de voorbereidingen van een wetsvoorstel om de voorstellen in de praktijk toe te kunnen passen. Dit wetsvoorstel is op 4 februari 2025 aangenomen door de Eerste Kamer.

Het wetsvoorstel is erop gericht om in 2026 voor het eerst aanslagen te versturen die op het nieuwe belastingstelsel zijn gebaseerd.

Toekomstbestendige bekostiging waterbeheer

Het Nederlandse waterbeheer wordt bekostigd met de belastingen van de waterschappen, gemeenten, provincies en het Rijk, diverse andere belastingen en met de drinkwatertertarieven. De waterschappen hebben de minister van lenW eind 2020 gevraagd gezamenlijk te verkennen hoe de bekostiging van ons waterbeheer toekomstbestendiger kan worden gemaakt.

De minister heeft daar in 2021 positief op gereageerd, ook omdat dit aansluit bij de wens van de Tweede Kamer om de zuiverings- en verontreinigingsheffing meer te baseren op het watergebruik. In 2021 zijn de mogelijkheden voor een integrale aanpak van de genoemde onderwerpen verkend. Medio 2021 heeft de minister de **resultaten van deze verkenning** aan de Tweede Kamer aangeboden

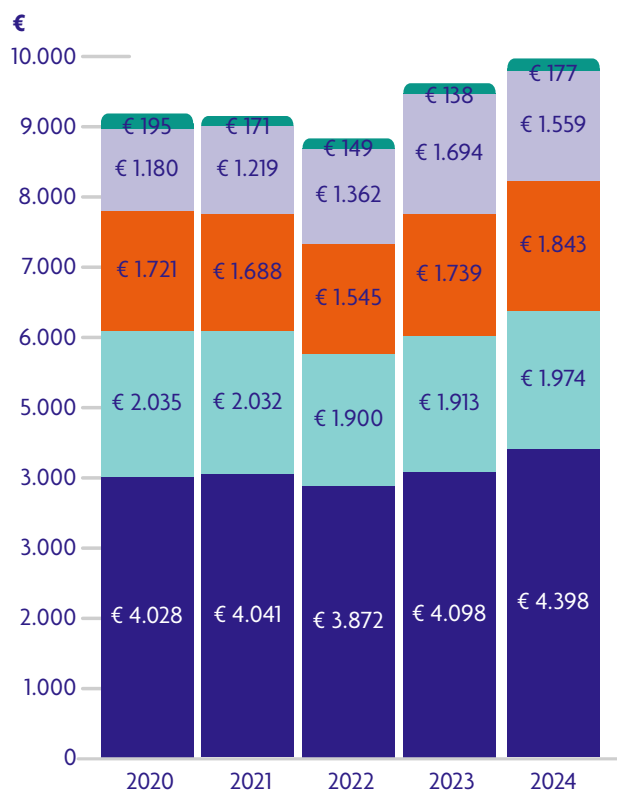
Omdat voorrang is gegeven aan de aanpassing van het belastingstelsel van de waterschappen wordt in 2025 bekeken hoe het traject het beste kan worden vormgegeven.

Verkenning beprijzen drinkwatergebruik

lenW heeft in 2024 een verkenning laten uitvoeren naar het beprijzen van drinkwatergebruik. De minister heeft het **rapport** in november 2024 beschikbaar gesteld aan de Tweede Kamer. Naar aanleiding van de verkenning wordt overwogen om het heffingsplafond van de Belasting op Leidingwater af te schaffen. Dit betekent dat drinkwaterafnemers niet meer over enkel hun eerste 300 m³ belasting betalen maar over hun hele afname. Het gebruik van drinkwater wordt daarmee duurder voor grote(re) afnemers. De opbrengsten van deze belasting vloeien naar de schatkist.

Kosten van het waterbeheer

Kosten van het waterbeheer verdeeld over overheden en drinkwaterbedrijven (in miljoen euro's, prijspeil 2024)



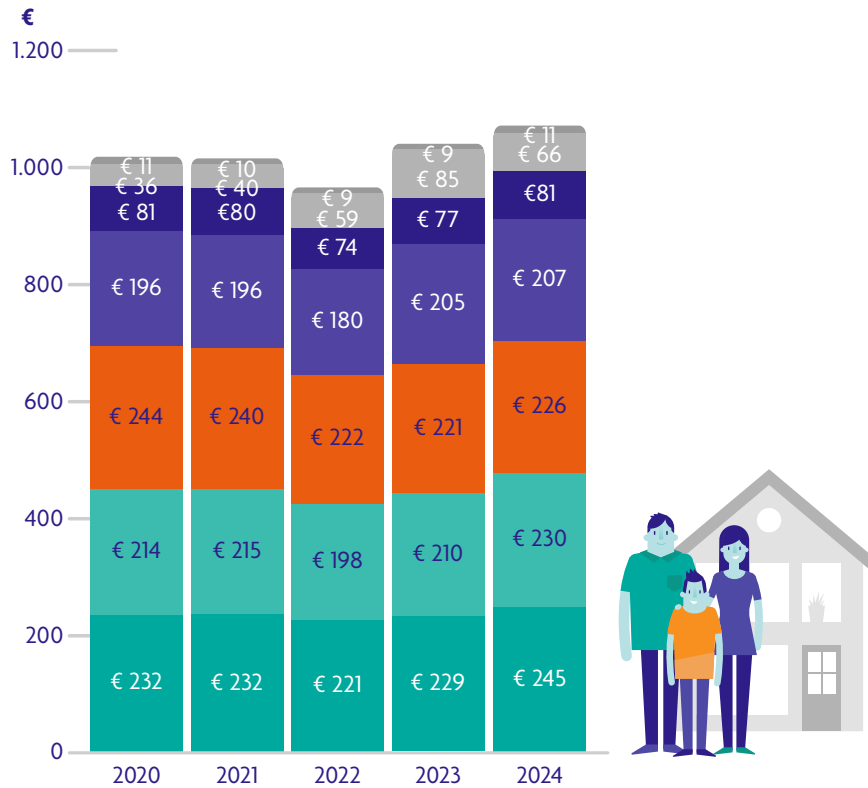
Verantwoording bronnen

Organisaties	Kosten of uitgaven	Begroting of realisatie	Omschrijving kosten	Bron
Provincies	Kosten	Begroting	Waterkeringen, kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater en overige waterkosten	CBS
Ministerie van IenW	Uitgaven	Realisatie	Uitgaven voor waterveiligheid, beheer en onderhoud van waterkeringen en dijken en netwerkgerelateerde kosten	Ministerie van IenW (jaarverslag)
Drinkwaterbedrijven	Kosten	Realisatiecijfers en laatste jaar tarieven x inschatting afzet	Kosten van winning, zuivering en distributie van (drink)water aan huishoudens en bedrijven	Begrotings- en realisatiecijfers van drinkwaterbedrijven verzameld door Vewin
Gemeenten	Kosten	Begroting	Rioolheffingen	CBS
Waterschappen	Kosten	Begroting	Kosten waterbeheer: waterveiligheid, schoon en voldoende oppervlaktewater en zuivering van rioolwater	Begrotingscijfers van de waterschappen verzameld door de Unie van Waterschappen*

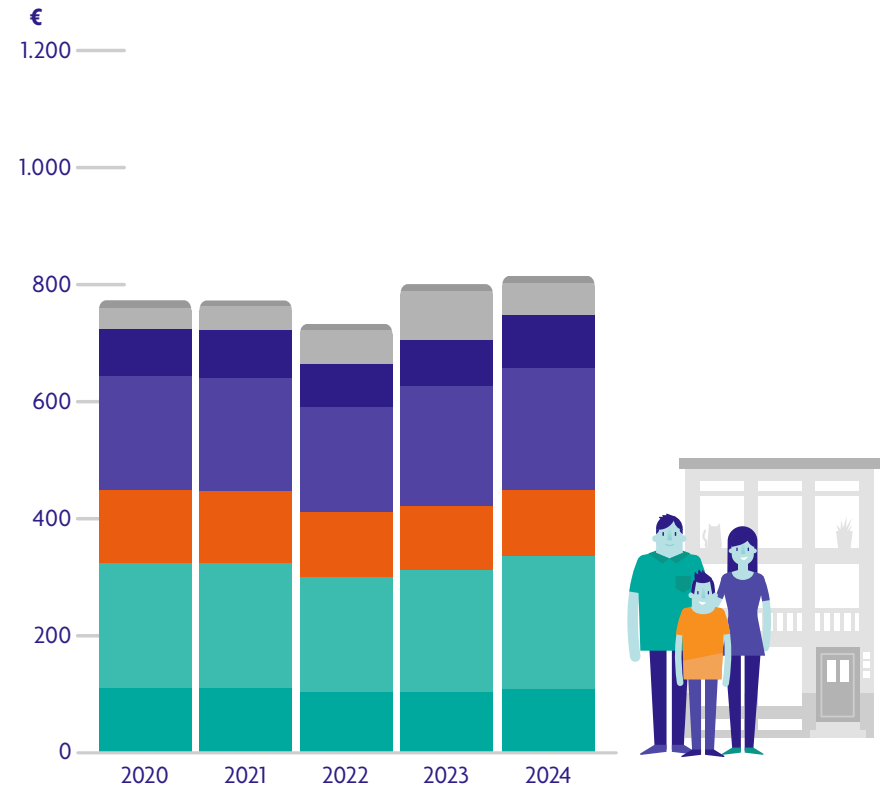
* Zie: <https://www.waterschapsspiegel.nl>

Lastendruk huishoudens

Gemiddelde lasten voor watertaken voor een
meerpersoonshuishouden met koopwoning
(prijspeil 2024)



Gemiddelde lasten voor watertaken voor een
meerpersoonshuishouden met huurwoning
(prijspeil 2024)



Rijk/provincie



Provinciale heffingen



Deel Inkomstenbelasting



Drinkwaterbedrijf

Rijksbelasting op drinkwater

Rekening



Gemeente

Rioolheffing



Waterschap

Zuiveringsheffing

Watersysteem- en
wegenheffing

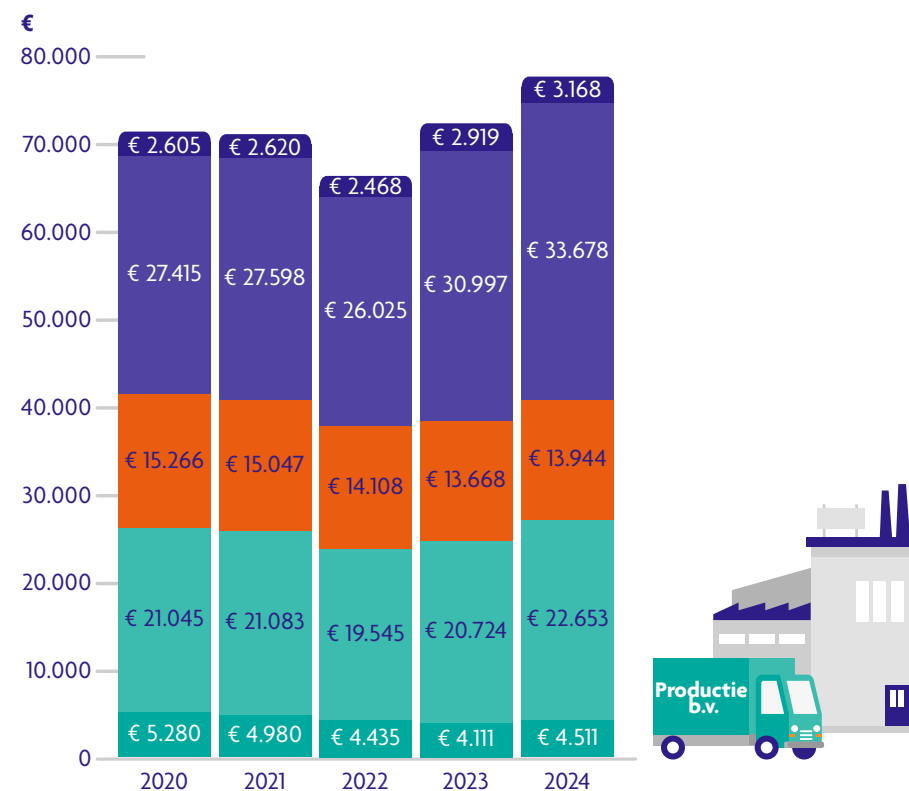
Bij een meerpersoonshuishouden wordt uitgegaan van een huishouden met twee of meer personen en een jaarlijks drinkwaterverbruik van 137 kubieke meter.

Lastendruk bedrijven

Gemiddelde lasten voor watertaken voor een
agrarisch bedrijf met 60 ha. grond
(prijspeil 2024)



Gemiddelde lasten voor watertaken voor een
productiebedrijf voor voedingsmiddelen
(prijspeil 2024)



Drinkwaterbedrijf



Gemeente



Waterschap



Rijsbelasting op drinkwater



Rioolheffing



Zuiveringsheffing



Watersysteem- en wegenheffing

Lijst van afkortingen

BZ	Het ministerie van Buitenlandse Zaken	ISC	Internationale Scheldecommissie	REACH	Registratie, Evaluatie, Autorisatie en restrictie van Chemische stoffen
COP	Conference of Parties	IRM	Integraal Riviermanagement	RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
DAW	Deltaplan Agrarisch Waterbeheer	KGG	Het ministerie van Klimaat en Groene Groei	Rli	Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur
DPRA	Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie	KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	ROR	Richtlijn Overstromingsrisico's
DPZW	Deltaprogramma Zoet Water	KRW	Kaderrichtlijn Water	RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
DRRS	Dutch Disaster Risk Reduction and Surge Support	LVVN	Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	RWS	Rijkswaterstaat
DWA	Dutch Water Authorities	LTO	Land- en Tuinbouw Organisatie	RWZI	Rioolwaterzuiveringsinstallatie
DWR	Drinkwater Richtlijn	MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport	SDG	Sustainable Development Goals (duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN)
EC	Europese Commissie	MoU	Memorandum of Understanding	SGBP	Stroomgebied Beheerplan
ECHA	Europees Chemicaliënagentschap	NAP	Nationaal Adaptatieplan	UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
EU	Europese Unie	NAS	Nationale Klimaatadaptatiestrategie	Unie	Unie van Waterschappen
EWRS	European Water Resilience Strategy	NBS	Nature Based Solutions	UPV	Uitgebreide Productverantwoordelijkheid
EZK	Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat	NBSAP	Nationaal Biodiversiteits Strategie en Actie Plan	Vewin	Vereniging van waterbedrijven in Nederland
GCEW	Global Commission on the Economics of Water	NPLG	Nationaal Programma Landelijk Gebied	VHR	Vogel en Habitatrichtlijnen
GKI	Globale Kosteninschatting	NPvA	Nationaal Plan van Aanpak	VRO	Het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma	NAF	Nationale Aanpak Funderingsproblematiek	VWS	Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
ICBR	Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn	NRS	Nationale Rioolwatersurveillance	VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
IenW	Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	NWP	Nederlands Water Partnerschap	WAA	Water Actie Agenda
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport	OCG	Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	WACC	Weighted Average Costs of Capital
IMC	Internationale Maas Commissie	PAGW	Programmatische Aanpak Grote Wateren	WaL	Water as Leverage
IPDC	International Panel on Deltas and Coastal Areas	PFAS	Poly- en perfluoralkylstoffen	WARES	Waterbeheer en Regionale Energiestrategieën
IPO	Interprovinciaal Overleg	PvW	Partners voor Water		

Uitgebreide inhoud

Colofon	2	Overlast door flora en fauna	23	Noordzee	53
Leeswijzer	3	<i>Muskus- en beverratten</i>	23	Waddengebied	54
Inleiding	4	<i>Uitheemse rivierkreeften</i>	24	Eems-Dollard	55
Infographic Waterbeheer	5	<i>Bevers</i>	24	IJsselmeergebied	55
1. Beleid en bestuur:	6	<i>Invasieve waterplanten en -dieren</i>	24	Rivieren	56
heldere kaders voor het waterbeheer	6	Infographic HWBP-2	25	Zuidwestelijke Delta	57
Beschermingsaanpak vitale infrastructuur water	6	Infographic HWBP	26	Biodiversiteit	58
Cybersecurity	7	Extra katern: Water en Bodem	27	Vismigratie	58
Waterprogramma's en watertoets	8	Inleiding	27	6. Internationaal:	60
Rekenkamers	8	Even opfrissen	28	samen sterk voor wateropgaven wereldwijd	
Omgevingswet en Nota Ruimte	8	Infographic Vijf thema's	30	Multilaterale initiatieven	60
Missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid	9	Infographic Drie gebiedsthema's	31	Europese activiteiten	63
Deltaprogramma 2025	10	Landelijke uitrol	32	Kennisprogramma's	64
<i>Deltascenario's en herijking</i>	10	Implementatie	34	<i>International panel on Delta's and Coastal Areas (IPDC) / Dutch Disaster Risk Reduction & Surge Support (DDRS) / Dutch Water Authorities en Blue Deal / Water as Leverage (WaL) / Partners voor Water (PvW)</i>	
Water en duurzaamheid	11	4. Waterkwaliteit en Waterketen:	36	Bilaterale initiatieven	65
Water en natuur	12	gezond leven in de delta	36	<i>Colombia / Singapore / Vietnam / India / Bangladesh / Egypte / Indonesië / Verenigde Staten / Mexico / China</i>	
2. Water en klimaat:	13	Kaderrichtlijn Water	37	Internationale rivierencommissies	68
omgaan met klimaatverandering	13	Grondwater	38	<i>Internationale commissie ter bescherming van de Rijn (ICBR) / Internationale Maas Commissie (IMC) / Internationale Scheldec commissie (ISC) / Internationaal coördinerend overleg Eems</i>	
Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA)	14	Infographic Kaderrichtlijn Water	39	Infographic Internationale samenwerking	71
LIFE-IP Klimaatadaptatie	14	Grondwater voor de drinkwatervoorziening	40	7. Financiën van het waterbeheer	72
Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS)	14	Bestuursovereenkomst nitraat	41	Kosten waterbeheer in Nederland	73
Droogte en zoetwatertekorten	14	Deltaplan Agrarisch Waterbeheer	41	Lastendruk voor huishoudens en bedrijven	73
Deltaprogramma Zoetwater (DPZW)	15	Glastuinbouw	42	Ontwikkelingen in de bekostiging	74
Bodemdaling en veenweide	16	Opkomende stoffen	42	<i>Toekomstbestendige bekostiging waterbeheer</i>	
Nationale Aanpak Funderingsproblematiek	16	Zeer zorgwekkende stoffen en PFAS	43	<i>Verkenning prijzen drinkwatergebruik</i>	
Beleidsstafel wateroverlast en hoogwater	16	Medicijnresten	44	Infographic Financiën	75
3. Waterveiligheid:	18	Plastics	44	Infographic Lastendruk huishoudens	76
veilig leven in de delta	18	Bronaanpak microplastics	45	Infographic Lastendruk bedrijven	77
Ruimte voor de Rivier 2.0	19	Stedelijk waterbeheer	46	Lijst van afkortingen	78
Hoogwaterbeschermingsprogramma	20	Herziening Richtlijn Stedelijk Afvalwater	46		
Primaire waterkeringen	21	Zuiveringsslib	47		
<i>Stormvloedkeringen (primaire keringen)</i>	21	Nationale Rioolwatersurveillance	47		
Regionale waterkeringen	21	Drinkwater	50		
Zandsuppleties 2024	22	Zwemwater	50		
Richtlijn Overstromingsrisico's	22	Uitfasering vislood	52		
Kennisprogramma Zeespiegelstijging	22	5. Grote wateren:	52		
		robuuste waternatuur in de delta	53		
		Programmatie Aanpak Grote Wateren			
		Beheerplannen Natura 2000			